

คำนำ

เมื่อครั้งสมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระยาวชิรญาณวโรรส ทรงพระชนม์อยู่ ในระหว่างภายในพรรษา พระองค์ทรงโอวาทภิกษุสามเณรบวชใหม่ด้วยพระองค์เอง ในส่วนธรรมบ้าง วินัยบ้าง เป็นการอบรมให้ภิกษุสามเณรมีความประพฤติดีงาม โดยเฉพาะพระโอวาทที่ทรงบรรยายในทางพระวินัยนั้น ได้มีพระกรรมกรพิเศษ คณะหนึ่งบันทึกไว้ และได้ให้พระอมรโมลี [อุปลุกโต อาบ วัดบวรนิเวศวิหาร] ตรวจชำระ ต่อมาผู้เห็นว่ามีประโยชน์แก่ผู้ศึกษาพระวินัยได้เป็นอย่างดี จึงพิมพ์ขึ้นจำหน่าย ครั้นต่อมาก็มีเอกชนพิมพ์ขึ้นจำหน่ายอีกหลายราย เนื่องจากความตรวจตราของผู้พิมพ์บกพร่อง จึงผิดพลาดมากยิ่งขึ้น จนในบางแห่งบางตอนถือเอาเป็นหลังไม่ได้ กองตำราเห็นว่าหนังสือนี้อำนวยความสะดวกให้แก่ผู้ศึกษาได้ดี จึงจัดการปรับปรุงแก้ไขข้อผิดพลาดให้ถูกต้อง แก้ข้อที่บกพร่องให้สมบูรณ์ยิ่งขึ้น ซึ่งผู้ศึกษาพอจะถือเอาเป็นหลักได้ พิมพ์ขึ้นไว้สำหรับเป็นสมบัติของมหามกุฏราชวิทยาลัย และเพื่อรักษาแบบฉบับมิให้เสื่อมเสีย.

หวังว่าหนังสือเล่มนี้ จักอำนวยความสะดวกแก่นักศึกษาพระวินัยในพระพุทธศาสนาได้ดีเล่มหนึ่ง.

กองตำรา

มหามกุฏราชวิทยาลัย

๑๔ พฤศจิกายน ๒๔๕๑

วินัยวินิจฉัย

อนุศาสน์

อนุศาสน์ได้แก่อะไร ควรเข้าใจก่อน, คำว่าอนุศาสน์ได้แก่ โอบวาทที่พระอุปัชฌายะ ได้รับสอนแก่สังฆิกะให้รู้ไว้ในวันแรก อุปสมบท เพื่อให้กำหนดกาลเวลาที่บวช และรู้จักขนบธรรมเนียม ของพระ ว่ามีหนทางเลี้ยงชีพต่างจากคฤหัสถ์อย่างไร และมีข้ออะไร บ้างที่ไม่ให้ภิกษุกระทำ อันเป็นข้อที่สำคัญ และล่อแหลมขาดจาก ความเป็นภิกษุได้ง่าย อนุศาสน์นั้นท่านแบ่งเป็น ๓ หมวดดังนี้ คือ :-

หมวดที่ ๑ ให้ภิกษุผู้อุปสมบทใหม่ จำกาลเวลาที่ตนบวช.

หมวดที่ ๒ ให้ภิกษุผู้อุปสมบทใหม่ รู้จักเครื่องอาศัยบำรุง ร่างกายและชีวิต เพื่อจะได้ยังชีวิตให้ทรงอยู่ได้.

หมวดที่ ๓ ให้ภิกษุรู้จักข้อห้าม ที่ภิกษุไม่ควรกระทำ.

หมวดที่ ๑ ตามธรรมเนียมที่คฤหัสถ์เขาใช้เคารพกัน เขามัก ใช้เคารพกันโดยชาติ [สกุนเจ้า ชุนนาง], โดยวัย [อายุแก่ หนุ่ม กว่ากัน], โดยคุณ [วุฒิวิชาความรู้ ตำแหน่งหน้าที่การงานสูง ต่ำกว่ากัน], แต่ธรรมเนียมของพระไม่ใช้เคารพกันด้วยวิธีอย่างนั้น ใช้เคารพกันด้วยวิธีอย่างหนึ่ง คือถือเอากาลเวลา ที่เข้ามาบวชก่อน และหลังกันเป็นเกณฑ์สำหรับทำความเคารพซึ่งกันและกัน ผู้ที่บวช ที่หลังต้องเคารพผู้บวชก่อน, ผู้บวชก่อน เคารพ ยืน นั่ง หน้าผู้บวช

ทีหลัง. การใช้วิธีนี้ ก็โดยจะตัดหนทางถือชาติ โศตร ถือตัวว่ามีอายุมากมีความรู้ดีนั้นเสีย เพราะการที่ถือเช่นนี้ ย่อมมีการติดขัดแก่การสั่งสอนซึ่งกันและกันได้ ผู้ที่บวชก่อนซึ่งมีชาติสกุลอายุวิชาต่ำกว่า ก็จะดักเตือนแนะนำสั่งสอนผู้บวชใหม่ ซึ่งมีชาติสกุลสูงมีอายุมากมีวิชาความรู้ดี ผู้ได้กระทำผิดกิจของสมณะนั้นไม่ได้ อาศัยเหตุเช่นนี้ ในทางพระพุทธศาสนา ท่านจึงสอนให้ทำความเคารพกันและกัน โดยได้เข้ามาบวชก่อนและหลังกว่ากัน เพราะฉะนั้น ภิกษุทุกรูปจึงควรจะจำกาลเวลาบวชของตนและของภิกษุอื่น ให้แม่นยำที่สุด เพื่อให้รู้ว่าใครบวชก่อนและหลังตน แล้วจะได้ทำความเคารพต่อกันให้ถูกต้องตามพระพุทธานุญาต.

หมวดที่ ๒ ภิกษุมีการจำเป็นเช่นอย่างคฤหัสถ์เหมือนกันในด้านการบริโภค การนุ่งห่ม การอยู่อาศัย และการเยียวยาเจ็บไข้ รู้ได้ดังนี้ คือ :-

อาหาร จำเป็นต้องบริโภค เพื่อบำรุงร่างกายและยังชีวิตให้ทรงอยู่ได้ เพราะถ้าร่างกายปราศจากอาหารแล้ว ชีวิตก็ย่อมจะเป็นไม่ได้ตลอด.

ผ้านุ่งห่ม จำเป็นต้องมี เพื่อได้ปกปิดร่างกาย กันร้อน กันหนาว และกันความละอาย.

ที่อยู่อาศัย จำเป็นต้องมี เพื่อได้อาศัยพักผ่อน กันร้อน กันหนาว กันลม กันแดด และกันอันตรายต่างๆ

ยาแก้ไข้ จำเป็นต้องมี เพื่อได้บำบัดโรคมิให้เบียดเบียนร่างกาย

ได้ แต่ภิกษุจะแสวงหาเหมือนคฤหัสถ์ไม่ได้ เพราะถ้าภิกษุประพฤติ เช่นนั้น ความกังวลในส่วนการเลี้ยงชีพ ก็จะต้องมีมากขึ้น ทั้งจะไม่มีเวลาพอที่จะทำกิจพระศาสนาเต็มที่ อีกประการหนึ่ง การแสวงหา เช่นนั้น ย่อมเป็นไปเพื่อความโลภ ความมักมาก ความทะยานอยาก ไม่มีสิ้นสุด ซึ่งเป็นข้อตรงกันข้ามกับความมุ่งหมายในพระพุทธศาสนา อันนับว่าเป็นหนทางแสวงหาไม่สมควรแก่ผู้ถือเพศเป็นบรรพชิต เว้น จากกิจคฤหัสถ์ เข้ามาบรรพชาอุปสมบทเป็นภิกษุในพระพุทธศาสนา ประพฤติพรตพรหมจรรย์โดยหวังบุญกุศล และเพื่อตัดความกังวลให้น้อยลง ทำกิเลสและกองทุกข์ให้สิ้นไป เพราะฉะนั้น ภิกษุผู้อุปสมบทใหม่ พระอุปัชฌายะจึงได้รับสอนปัจจัยเครื่องอาศัยของบรรพชิต ให้ภิกษุรู้ไว้ในขั้นต้น เพื่อสิ่งไรขัดข้อง จะได้แสวงหาในทางที่ถูก ตามที่พระองค์ทรงอนุญาตไว้ ปัจจัยเหล่านั้นท่านให้ชื่อนิสัย จำแนก เป็น ๔ คือ :-

- ก. อาหาร ให้ภิกษุแสวงหาทางบิณฑบาต.
- ข. ผ้านุ่งห่ม ให้ภิกษุใช้ผ้าบังสุกุล คือผ้าอันหาเจ้าของมิได้ ทั้งเกลือกกลั้วอยู่กับฝุ่น โดยความเป็นขยะฝุ่นฝอย ให้เก็บเอามาเย็บทำเป็นจีวร.
- ค. ที่อยู่ ให้อาศัยโคนต้นไม้ [การที่ให้อาศัยโคนต้นไม้เป็นที่อยู่นั้น เพราะว่าแต่ก่อน ๆ บ้านเมืองไม่บริบูรณ์เหมือนในบัดนี้ กุฎีวิหารซึ่งเป็นที่อาศัย ก็ไม่ใคร่จะเพียงพอ].
- ฅ. ยาแก้โรค ให้ใช้ยาอดองด้วยน้ำมูลรณะ เพราะเป็นของที่หา

ง่าย และทั้งเป็นยาบำบัดโรคได้คืออย่างหนึ่ง การที่ท่านซื้อบายเครื่อง
อาศัยของบรรพชิตให้แคบเข้าและต่ำที่สุดเช่นนี้ ก็เพื่อเป็นข้อปฏิบัติ
อย่างเคร่งครัดของภิกษุ และเพื่อจะกันภิกษุผู้ปรารถนาใหญ่ ขอสิ่ง
นี้เข้ามาแล้วไม่เพียงพอ ยังทะยานขอสิ่งอื่น ๆ ต่อไปอีก ไม่ให้ขอ
ของเขาจุก ๆ จิก ๆ อันเป็นเหตุให้เขารำคาญ และได้วิปฏิสารความ
เดือดร้อน แล้วพากันดิเตียน ซึ่งอาจเป็นปัจจัยให้ภิกษุหันหน้าเข้าหา
ความประพฤติกิจวัตรพระวินัยบัญญัติ โดยไม่มีความละอายแก่ใจ
และชักชวนให้ภิกษุอื่นให้ประพฤตีสั่งไม่ดี ไม่เป็นที่นิยมนับถือและ
เสื่อมใสของประชุมชนทั่วไป แต่นิสัย ๔ อย่างนั้น ท่านก็ได้จำกัด
ลงไปว่า ภิกษุต้องอาศัยเป็นนิตยที่เดียว เป็นแต่ถ้าภิกษุไม่มีสิ่ง
อื่นซึ่งสมควรแก่สมณะจะอาศัย ก็ควรอาศัยปัจจัย ๔ อย่างนี้ เพื่อยัง
ชีวิตให้เป็นไป ถ้ามีอดิเรกต่างอื่น ๆ เกิดขึ้น ท่านก็อนุญาตให้ภิกษุ
อาศัยได้เหมือนกัน.

ในที่นี้จะได้อธิบายประโยชน์พิเศษของภิกษุ ในส่วนอดิเรกต่าง
ไว้ด้วย เพื่อจะให้ภิกษุรู้ว่าอดิเรกต่างนั้นได้แก่อะไร คำว่าอดิเรกต่าง
แปลว่า ต่างยิ่ง ได้แก่ต่างพิเศษ ซึ่งเกิดขึ้นแก่ภิกษุ นอกจากนิสัย ๔
อย่าง อันภิกษุอาศัยอยู่เป็นนิตย จำแนกเป็น ๔ เหมือนกับนิสัย ๔
เช่นเดียวกัน เป็นแต่หมายกว้างและแคบกว่ากันเท่านั้น คือ :-

ก. อดิเรกต่างในส่วนอาหาร ได้แก่สังฆภัตต อุทเทศภัตต
นิมิตตภัตต สลากภัตต อุโปสถิกภัตต ปาฏิปติกภัตต นิตยภัตต
[ดูในบุพพสิกขาบรรณ ท่านอธิบายไว้แล้ว].

ข. อติเรกลาภในส่วนผ้านุ่ง ได้แก่ผ้าที่ทำด้วยเปลือกไม้ เช่น ฟ้ายลนิน [โจง], ผ้าทำด้วยฝ้าย เช่นผ้าสามัญ [กบฏาสิก], ผ้าทำด้วยไหม เช่นแพร [โกเสยย], ผ้าทำด้วยขนสัตว์ [ยกผมขนมมนุษย์] เช่นสักหลาด [กมุพล], ผ้าทำด้วยเปลือกไม้สาณะ เช่นผ้าปาน [สาณ], ผ้าทำด้วยสัมภาระเจือกัน เช่นผ้าด้ายแกมไหม [กงค].

ค. อติเรกลาภในส่วนที่อยู่ ได้แก่กุฏิวิหารซึ่งทำด้วยไม้ และก่อด้วยอิฐปูน มี ๒ ชนิด คือ ๑. ทำเอง ๒. ใช้ให้ผู้อื่นทำ หรือเขาทำถวาย.

ฅ. อติเรกลาภในส่วนเภสัช มี ๒ คือ อย่างหนึ่งสำหรับแก้โรคโรย เช่น น้ำผึ้ง น้ำตาล ๑ อย่างหนึ่งสำหรับแก้ไข้ ได้แก่ยาแก้โรค นอกจากที่ดองด้วยน้ำมูตรเน่า ๑.

หมวดที่ ๓ ข้อห้ามที่ภิกษุไม่ควรจะทำนั้น ท่านให้ชื่อว่าอภริณียกิจ จำแนกเป็น ๔ คือ :-

๑. การเสพเมถุน นับตั้งแต่สัตว์ดิรัจฉานขึ้นไป จนมนุษย์เป็นที่สุด, ๒. การประพฤติโจรกรรม, ๓. ฆ่าสัตว์ทั้งที่เป็นมนุษย์และดิรัจฉาน, ๔. พวดอวดคุณพิเศษที่ไม่มีในตน.

การที่ห้ามไม่ให้ภิกษุกระทำ และอุปัชฌายะต้องรีบสอนภิกษุผู้บวชใหม่ให้รู้ไว้ในชั้นต้นนั้น เพราะ ๑ การเสพเมถุน ถ้าภิกษุล่วงเข้าแล้ว ขาดจากความเป็นเชื้อสายของพระสมณะสักยบุตร และไม่เป็นที่สมณะอีกต่อไปจนตลอดชีวิต เพราะเมถุนธรรมย่อมเป็นข้าศึกแก่การประพฤติพรหมจรรย์โดยตรง คือเป็นเหตุให้ตั้งบ้านตั้งเรือน ทำ

ความพะรุงพะรัง เป็นไปเพื่อสะสมกิเลสและทุกข์ ยั่วให้เกิดราคะ ความกำหนัดมากขึ้น ทำให้หลงไม่รู้จริงตามธรรมดาของสังขาร ปิดช่องทางแห่งความดี อันจะให้ไหลหลังเข้ามาเสียหมด โดยประการ ทั้งปวง เมื่อภิกษุประพฤติกว้างเข้า ก็เท่ากับคนที่ถูกตัดศีรษะเสียแล้ว จะกลับฟื้นมีชีวิตไม่ได้ฉะนั้น เพราะฉะนั้น การเสพเมถุน จึงเป็นกิจที่ภิกษุไม่ควรทำประการหนึ่ง.

๒. อทินนาทาน ถ้าภิกษุล่วงเข้าแล้ว ต้องได้รับโทษดังที่ได้กล่าวมาแล้วในข้อเสพเมถุนเหมือนกัน เพราะการที่ประพฤติโจรกรรม ได้ชื่อว่ายังชีวิตของตนให้เป็นอยู่ โดยแสวงหาในทางผิด ๆ เห็นแต่ความสุขเฉพาะตนถ่ายเดียว ไม่แลเหลียวถึงความทุกข์ของผู้อื่นบ้างเลย เป็นการเลี้ยงชีพไม่ชอบธรรม ภิกษุใดประพฤติเช่นนี้ ได้ชื่อว่า ทำลายความดีของตนเสียเอง ย่อมจะต้องได้รับโทษ คือขาดจากความเป็นภิกษุ ไม่เป็นภิกษุได้อีกจนตลอดชีวิต เพราะล่วงกรรมสิทธิ์ ในทรัพย์สินสมบัติของผู้อื่น ได้ราคาตั้งแต่ ๕ มาสกขึ้นไป ท่านเปรียบไว้ว่าเหมือนกับใบไม้ที่หล่นหลุดออกแล้วจากหัวขั้ว มีแต่จะแห้งเหี่ยวไปโดยถ่ายเดียว ไม่มีเวลาที่กลับสดขึ้นได้อีกฉะนั้น เพราะฉะนั้น การประพฤติโจรกรรม จึงเป็นกิจที่ภิกษุไม่ควรกระทำประการหนึ่ง.

๓. การทำปาณาติบาต คือฆ่าสัตว์ การฆ่าสัตว์ย่อมเป็นการปราศจากเมตตาจิต ทำให้สัตว์อื่นต้องเสียชีวิต อันพึงสงวนและรักใคร่ โดยไม่ใช่เหตุจำเป็น เพราะฉะนั้น ในฝ่ายพระศาสนา ท่านจึงปรับโทษภิกษุผู้กระทำผิดเพราะฆ่าชีวิตมนุษย์ ไว้เป็นอย่างแรงถึง

กับต้องปราศจาก ไม่มีทางที่จะได้มาอุปสมบทอีกตลอดชาติ อันควรเปรียบด้วยศิลาที่แตกแยกแยะออกจากกันเป็น ๒ ซีก จะติดกันเข้าอีกไม่ได้ฉะนั้น โทษของการประพุดติเหี้ยมโหดเช่นนี้ อย่าว่าแต่ทางพระศาสนาเลย ถึงทางบ้านเมือง ทานกึ่งถึงโทษผู้กระทำผิด เพราะฆ่าเขาตายในฐานะที่ให้ประหารชีวิตเสียเหมือนกัน เพราะฉะนั้น การฆ่าสัตว์ จึงเป็นกิจที่ภิกษุไม่ควรกระทำประการหนึ่ง.

๔. การอวดอุตริมนุสสรธรรม เป็นอุบายลวงโลกเลี้ยงชีพ ทำให้คนอื่นหลงเชื่อผิด ๆ เป็นเหตุเสื่อมความเชื่อถือ ความเลื่อมใสศรัทธา นำมาซึ่งหายนะแก่ตน ไม่ได้รับผลอันดี เสียชื่อเสียง และทั้งจะพาให้พระศาสนาเสื่อมทรามลงไปด้วย ผู้ประพุดติเช่นนี้ จึงได้ชื่อว่าเป็นโจรปล้นพระศาสนา ในพระวินัยท่านปรับโทษให้เป็นปราศจากเพราะเหตุที่อวดคุณความดี ซึ่งไม่มีในตนด้วยคำเท็จ ภิกษุผู้ประพุดติเช่นนั้น ท่านเปรียบไว้ว่า เหมือนกับตาลยอดด้วน อันไม่แตกกิ่งก้านและสาขาผลผลต่อไปอีกได้ฉะนั้น เพราะฉะนั้น การอวดอุตริมนุสสรธรรม จึงเป็นกิจที่ภิกษุไม่ควรกระทำประการหนึ่ง.

วินัย

๑. ขนบธรรมเนียมหรือแบบแผนข้อบังคับสำหรับภิกษุ เรียกว่า วินัย.

๒. กุลบุตรผู้มาบรรพชาอุปสมบท เป็นภิกษุในพระพุทธศาสนา ย่อมออกจากสกุลต่าง ๆ กัน ทั้งนี้สัจใจและความประพฤติย่อม ไม่เหมือนกัน เมื่อมาถือเพศเป็นสมณะแล้ว จะต่างคนต่างประพฤติ ขนบธรรมเนียมตามชอบใจเหมือนคฤหัสถ์ไม่ได้ เพราะหมู่อันตั้งอยู่ ด้วยไม่มีอะไรเป็นหลักย่อมไม่มั่นคงยั่งยืน สมเด็จพระบรมศาสดา ผู้เป็นพระธรรมราชาและสังฆบิดร คือบิดาของพระภิกษุสงฆ์ จึงทรง ตั้งวินัยบัญญัติขึ้นไว้ เพื่อเป็นบรรทัด สำหรับปรับความประพฤติของ เหล่าภิกษุให้เป็นไปอย่างเดียวกัน และปกครองกันในฝ่ายคณะสงฆ์ ตามวินัยบัญญัติ เปรียบเหมือนบ้านเมืองต้องมีกฎหมายปกครองประ- ชาชนพลเมือง ฉะนั้น ฝ่ายพระศาสดาก็ต้องมีวินัยบัญญัติ สำหรับ ปกครองคณะสงฆ์ ฉะนั้น.

๓. พระวินัยนั้นแบ่งเป็น ๒ แผนก :-

แผนกที่ ๑ ว่าด้วยข้อห้าม ไม่ให้ภิกษุประพฤติกว้างละเมิดและ ปรับโทษผู้ล่วงไว้หนักบ้าง เบาบ้าง ตามความผิดที่ได้กระทำลง เรียกว่า พระพุทธบัญญัติ.

แผนกที่ ๒. ว่าด้วยขนบธรรมเนียมที่คิงาม อันภิกษุควรประพฤติ เรียกว่า อภิสมาจาร.

เมื่อรวมเข้า ๒ แขนงคือทั้งพระพุทธรูปบัญญัติและอภิสมจารเรียกว่าวินัย.

๔. ในทางวินัย การลงโทษแก่ผู้ผิด ๓ สถาน :-

ก. โทษอย่างแรง [ครุโทษหรือมหันตโทษ] ขาดจากความ เป็นภิกษุ อย่างเดียวกับกฎหมายบ้านเมืองลงโทษผู้ผิด ที่เป็นมหันต- โทษ ถึงประหารชีวิต.

ข. โทษอย่างกลาง [มัชฌิมโทษ] ต้องอยู่กรรมจึงพ้นโทษ ได้ อย่างเดียวกับกฎหมายบ้านเมืองลงโทษผู้ทำผิดในทางอาชญา คือ ให้จำคุกไว้มีกำหนดตามโทษมากหรือน้อย.

ค. โทษอย่างเบา [ลหุโทษ] ต้องถูกละโทษหรือปลงอาบัติ จึง พ้นโทษได้ อย่างเดียวกับกฎหมายบ้านเมืองลงโทษผู้ทำผิดเล็ก ๆ น้อย ๆ ซึ่งไม่ใช่ทางอาชญา ถ้าเห็นว่าผู้ผิดเป็นคนซื่อสัตย์ รับสาร- ภาพโดยดี ทั้งไม่เคยทำผิดมาก่อน ก็ภาคทัณฑ์ไว้.

การตั้งวินัยบัญญัติ

๑. ตั้งขึ้นเพราะภิกษุทำผิด แล้วประชุมสงฆ์วินิจฉัยความข้อนั้น.

๒. ตั้งขึ้นแล้วไม่เลิกถอน แต่มีเพิ่มเติมหรือแก้ไขให้เพราะกับที่ จะประพฤติดได้ ถ้าหละหลวมนัก ก็แก้ไขให้ตั้งขึ้น ถ้าตึงนัก ก็แก้ไข ให้หย่อนลง เช่นห้ามภิกษุไม่ให้เก็บอติเรกจีวรเกิน ๑๐ วัน ภายหลัง จึงเพิ่มข้อสิกขาบทขึ้นอีกว่า อติเรกจีวรนั้นให้ไว้กับ คือทำให้เป็น ของสองเจ้าของเสียก่อน ผู้รับวิกัปลอนวิกัปแล้ว จึงยอมให้ใช้ตลอด กาลไม่กำหนดเวลา.

๓. พระวินัยนั้นเรียกเป็น ๒ อย่าง วินัยที่ทรงตั้งไว้เดิม เรียกว่า

มูลบัญญัติ ที่ได้ทรงแก้ไขเพิ่มเติมขึ้นภายหลัง โดยอนุโลมตามบัญญัติเดิม เรียกว่า อนุบัญญัติ.

อาบัติ

๑. อาบัติ แปลว่าความต้อง หรืออาการที่ล่วงละเมิดข้อบัญญัติ ที่พระพุทธเจ้าห้าม หรือแปลว่า ธรรมชาติอันภิกษุพึงต้องพึงถึง ด้วย ประพฤติอนาจารเป็นการนอกบัญญัติ.

๒. อาบัตินั้น ว่าโดยชื่อมี ๘ คือ :-

ปาราชิก ๑ สังฆาทิเสส ๑ อุลลัจจัย ๑ ปาจิตตีย์ ๑ ปาฏิเทสนียะ ๑ ทุกกฏ ๑ ทุพภาสิต ๑.

ก. ปาราชิก แปลว่า ผู้แพ้ [เล็งบุคคล] หรืออาบัตยังบุคคล ให้แพ้ [เล็งอาบัติ] อาบัตินี้ ภิกษุต้องเข้าแล้ว ชื่อว่าเป็นคนแพ้ เป็นคนตายจากพุทธศาสนา.

ข. สังฆาทิเสส แปลว่า กองอาบัติมีสงฆ์อันภิกษุพึงปรารถนา ในกาลเบื้องต้นและกาลอัน শেষ คือ เมื่อภิกษุต้องเข้าแล้ว ต้องอาศัย สงฆ์ คือ ขอให้สงฆ์ให้ปริวาสเป็นกาลเบื้องต้น [มุลาขปฏิกัสนา] และให้มนัตเป็นท่ามกลาง และอัพทานกรรม เป็นกรรมอันสุด.

ค. อุลลัจจัย แปลว่า โทษหยาบ เมื่อภิกษุต้อง เข้าแล้ว แสดงแก่ภิกษุแม้องค์เดียวก็หลุดพ้นได้.

ง. ปาจิตตีย์ แปลว่า อาบัตยังกุศลธรรมให้ตกไป มี ๒ นิสัคคิยปาจิตตีย์ ๑ สุทธิกปาจิตตีย์ ๑. นิสัคคิยปาจิตตีย์นั้น ภิกษุ ต้องเข้าแล้ว ต้องเสียสละวัตถุที่เป็นนิสัคคิยนั้นเสียก่อน จึงแสดง

อาบัติตก.

ส่วนสุทธกปาจิตติย์ ไม่มีการเสียสละ เป็นแต่ว่า ถ้าเป็นของ
ที่ห้ามบางอย่าง อันเกี่ยวข้องกับภิกษุทำให้เกินกำหนดประมาณ เช่น
ทำเท่าเดียวให้เกิน ๘ นิ้วพระศอก หรือทำกล่องเข็มด้วยกระดูก งา
เขา เป็นต้น ต้องตัดให้ได้ประมาณหรือกำหนดเสียก่อน จึงแสดง
อาบัติตก.

ง. ปาฏิเทศนียะ แปลว่า อาบัติอันภิกษุกลับแสดงอย่างอื่น
คือ เมื่อต้องเข้า การแสดงอาบัติไม่เหมือนอย่างแสดงอาบัติอื่น ๆ.

จ. ทุกกฏ แปลว่า ทำชั่ว หมายถึงกายกรรม คือ ความประ-
พฤติส่วนกาย ไม่เรียบร้อยเป็นที่ติเตียนของผู้อื่น.

ฉ. ทูพาสิต แปลว่า กล่าวชั่ว หมายถึงวจีกรรม คือ
ความประพฤติส่วนวาจา กล่าวคำชั่วหยาบ ตลกคะนองอันนักปราชญ์
ติเตียน ซึ่งเรียกว่า อักโกสวัตถุ อันจำแนกไว้ ๑๐ อย่าง ดังจะได้กล่าว
ข้างหน้า.

๑. การลงโทษแก่ผู้ผิด เพราะล่วงสิกขาบทมี ๒ อย่าง คือ :-

ก. ลงมหันตโทษ คือปรับโทษเป็นปาราชิก จะเป็นภิกษุอีก
ไม่ได้ตลอดชาติ.

ข. ลงอุกเขปนียกรรม คือยกออกเสียจากหมู่ชั้วคราว จนกว่า
ผู้ผิดจะยอมรับสารภาพ. และอยู่กรรม คือประพฤติวัตรตามกฎที่ท่าน
กำหนดไว้ ดังมีแจ้งอยู่ในวินัยมุขเล่ม ๓ แล้ว. และลูกะโทษ คือ
แสดงเปิดเผยเสียแก่ภิกษุด้วยกัน.

อาบัติทั้งปวงว่าโดยความเยียวยามิ ๒ คือ :-

๑. แก้ไขไม่ได้ เรียกว่า อटकจณา.

๒. แก้ไขได้ เรียกว่า สटकจณา.

อาบัติที่ภิกษุต้องเข้าแล้วแก้ไขไม่ได้ นั่น คือ ปาราชิกาบัติ เพราะว่า ต้องเข้าแล้ว ไม่มีอุบายอันใดอันหนึ่ง จะเยียวยามิให้คงเป็นสมณะได้ แม้ถือเพศเป็นคฤหัสถ์แล้วมาบวชอีกก็ไม่ใช่ภิกษุ เปรียบเหมือน บุคคลผู้ล่วงกฎหมายของบ้านเมือง ที่ต้องลงโทษหนักถูกประหาร ชีวิตแล้ว ไม่มีทางจะกลับคืนชีวิตได้อีก.

อาบัติที่ต้องเข้าแล้ว ยังพอจะเยียวยามิแก้ไขได้นั้น คือ กองอาบัติ นอกจากปาราชิกาบัติ.

ว่าโดยจิตมี ๒

๑. เกี่ยวกับจิต เรียกว่า สจิตตกะ คือ เป็นไปโดยตั้งใจ คือ มีเจตนา.

๒. ไม่เกี่ยวกับจิต เรียกว่า อจิตตกะ คือ เป็นไปโดยพลอ ไม่จงใจ ไม่เจตนา.

ว่าโดยโทษมี ๒

๑. อาบัติหนัก เรียกครุกาบัติ. ปาราชิก สังฆาทิเสส ๒ นี้ ชื่อ ครุกาบัติ ปาราชิกเป็นอาบัติหนักโดยโทษ เป็นมุลเฉท สังฆาทิเสส เป็นอาบัติหนักโดยโทษด้วย โดยวิธีจะออกจากอาบัตินั้นด้วย.

๒. อาบัติเบา เรียกลหุกาบัติ อาบัตินอกจากปาราชิก สังฆาทิเสส ชื่อลหุกาบัติ.

อาการที่ต้องอาบัติ

ภิกษุต้องอาบัตินั้นด้วยอาการ ๖ อย่าง คือ :-

๑. ต้องด้วยไม่ละอาย เช่นภิกษุรู้ยู่ว่าสิ่งนี้ไม่ควรทำ ขึ้นทำการล่วงสิกขาบทบัญญัติ แกล้งต้องอาบัติและบังอาบัติไว้ด้วย เช่นพูดปด โดยอาการต่าง ๆ เสพสุรา พูดเกี่ยวหญิง เป็นต้น.

๒. ต้องด้วยไม่รู้ เช่นภิกษุเป็นคนเขลามีปัญญาน้อย ไม่รู้ว่าสิ่งนี้ควรทำ สิ่งนี้ไม่ควรทำ และไปทำสิ่งที่ไม่ควรทำ สิ่งที่ดีควรทำ ๆ ให้ผิดไปเสีย เช่นการเก็บดอกไม้ ควรจะใช้นุปสัมบันแต่ไม่ใช่ ไปเก็บเองมาบูชาพระเจดีย์ ด้วยเข้าใจว่าเป็นบุญกุศล เป็นต้น.

๓. ต้องด้วยสงสัยแล้วขึ้นทำ เช่นภิกษุใช้ให้เด็กดักน้ำมาเพื่อบริโภคน้ำดื่ม หรือเพื่ออาบก็ดี เกิดความสงสัยขึ้นว่า ในน้ำนั้นจะมีตัวสัตว์หรือไม่มี ไม่ได้ไต่ถามหรือพิจารณาให้ถ่องแท้ก่อน แล้วบริโภคน้ำและอาบนั้นเป็นต้น.

๔. ต้องด้วยสำคัญว่าควรในของที่ไม่ควร เช่นเห็นเนื้อหมี และเนื้อเสือ ซึ่งเป็นเนื้อไม่ควรบริโภค คล้ายกับเนื้อสุกรและเนื้ออีเก้ง สำคัญว่าเนื้อสุกรและเนื้ออีเก้ง และฉันเนื้อนั้น หรือเวลาป่วยแล้วสำคัญว่ายังไม่ป่วย ฉันอาหารที่เป็นยวกาลิก หรือมีผู้เอาธนบัตรซึ่งใช้แทนเงินตรามาถวาย สำคัญว่าไม่ใช่เงินและทองรับไว้ เป็นต้น.

๕. ต้องด้วยสำคัญว่าไม่ควรในของที่ควร เช่นเนื้อสุกรและเนื้ออีเก้ง ซึ่งเป็นเนื้อควรบริโภค ภิกษุสำคัญว่าเป็นเนื้อหมีเนื้อเสือเหลือง ซึ่งเป็นเนื้อไม่ควรบริโภค แล้วฉันเนื้อนั้น หรือน้ำปานะที่เป็นกบปียะ

สำคัญว่าน้ำปานะเป็นอภัยปิยะ แล้วดื่ม น้ำนั้น หรือเวลาเช้าก่อนเที่ยง สำคัญว่าปายแล้ว และฉันของเคี้ยวของฉันที่เป็นอาหารเป็นต้น.

๖. ต้องด้วยสี่มสติ เช่นนอนในที่มุงที่บังอันเดียวกันกับอนุ-
สัมบันครบ ๓ ราตรีแล้ว ครั้นคืนที่ ๔ ลืมไป นอนต่อไปอีก หรือ
ลืม อยู่ปราศจากไตรจีวรตลอดคืน หรือเก็บเกศ ๕ ที่รับประเคนแล้ว
ให้เกิน ๗ วันไป หรือไม่วิกัปอริชฐานอดิเรกจีวรให้เกิน ๑๐ วันเป็นต้น.

สมุฏฐาน คือ ที่เกิดแห่งอาบัติ

ที่เกิดแห่งอาบัติ ในสิกขาบททั้งปวงมี ๖ คือ :-

๑. เกิดด้วยกาย.
๒. เกิดด้วยวาจา.
๓. เกิดด้วยกายวาจา.
๔. เกิดด้วยกายจิต.
๕. เกิดด้วยวาจาจิต.
๖. เกิดด้วยกายวาจาจิต.

กายอย่างเดียวหรือวาจาอย่างเดียว เป็นสมุฏฐานอันหนึ่ง ชื่อว่า
เอกงกิก คือสมุฏฐานอันเดียว.

กายกับวาจาหรือกายกับจิต เป็นสมุฏฐานอันหนึ่ง ชื่อว่า ทวุงกิก
คือสมุฏฐานมีองค์ ๒.

ทั้งกายทั้งวาจาทั้งจิต เป็นสมุฏฐานอันหนึ่ง ชื่อว่า ติวุงกิก
คือสมุฏฐานมีองค์ ๓.

อาบัติในสิกขาบทใด ต้องด้วยสมุฏฐา ๓ ข้างต้น คือ กาย, วาจา, กายวาจา, อันใดอันหนึ่ง ชื่อว่า อจิตตกะ [สมุฏฐานไม่มีจิตเจือ].

อาบัติในสิกขาบทใด ต้องด้วยสมุฏฐาน ๓ ข้างปลาย คือ กายจิต, วาจาจิต, กายวาจาจิต, อันใดอันหนึ่ง ชื่อว่า สจิตตกะ [สมุฏฐานมีจิตเจือ].

แต่ถ้าพึงจิตอย่างเดียว ไม่เป็นสมุฏฐานแห่งอาบัติในสิกขาบททั้งปวง เพราะจิตจะคิดจะนึกอะไร ถ้าไม่ประกอบด้วยกายก็ดี ด้วยวาจาก็ดี ก็เป็นอันไม่สำเร็จประโยชน์อะไร เช่นคิดจะมาเขา หรือลักขโมยของเขา เป็นแต่เพียงคิดเท่านั้น ไม่ไปกระทำ ก็เป็นอันไม่ต้องอาบัติ.

ปาราชิก

ปาราชิก แปลว่า ผู้แพ้ต่อพระศาสนา ทหารกับพระสงฆ์มีน้ำใจคล้ายกันอย่างหนึ่ง คือ กล้าหาญ บากบั่น อดทน เพื่อเอาชัยชนะ และไม่ชอบคำว่าแพ้ คำว่าแพ้ที่ใช้ทางพระศาสนา หมายความว่าต่อสู้กับบาปอกุศล มีกิเลสตัณหาเป็นต้น เมื่อมีกำลังอ่อนปถอยให้กิเลสตัณหาเข้าครอบงำจิต ทำให้หลงทำผิดข้อบัญญัติของพระพุทธเจ้าขณะใด ก็ชื่อว่าเป็นผู้แพ้ และภิกษุผู้ถึงซึ่งความแพ้เพราะล่วงวินัยบัญญัติ ต้องอาบัติปาราชิก นับว่าเป็นผู้แพ้อย่างอุกฤษฏ์ คือขาดจากความเป็นภิกษุ แม้จะไปถือเพศกฤหัสถ์แล้วจะกลับเข้ามาขออุปสมบทอีกไม่ได้ และจะเป็นสมณะอีกไม่ได้ตลอดชีวิต เปรียบเหมือนบุคคลถูกประหารชีวิตเสียแล้ว จะกลับเป็นขึ้นอีกไม่ได้ ฉะนั้นใดภิกษุที่ต้องอาบัติปาราชิกแล้ว จะกลับเป็นสมณะไม่ได้ ฉะนั้น.

ปาราชิกแห่งภิกษุมี ๔ คือ ๑. เสพเมถุน, ๒. ถือเอาสิ่งของที่เจ้าของเขาไม่ให้ ได้ราคา ๕ มาสก, ๓. แกล้งฆ่ามนุษย์ให้ตาย, ๔. อวดอุตริมนุสสธรรม [คือธรรมอันยิ่งของมนุษย์] ที่ไม่มีในตน.

ในปาราชิกทั้ง ๔ นั้น ภิกษุผู้มุ่งหวังต่อความปฏิบัติที่แท้จริง ควรเข้าใจให้กว้างสักหน่อย จึงจะเป็นประโยชน์แก่ความปฏิบัติได้ดี จะได้อธิบายเป็นหมวด ๆ ดังต่อไปนี้.

สิกขาบทที่ ๑ เสพเมถุน

เสพเมถุนนั้น คือภิกษุให้นิมิตของตน เข้าไปในวัจจมรรค [ทวารหนัก] ปัสสาวมรรค [ทวารเบา] มุขมรรค [ช่องปาก] อันใดอันหนึ่งแห่งผู้อื่น ทั้งมนุษย์และสัตว์ดิรัจฉาน ที่ยังไม่ตายหรือตายแล้ว แต่ทวารยังไม่ทำลายไปเพียงชั่วเมล็ดงาหนึ่ง ด้วยจิตกำหนด และทวารนั้นจะรองจะลาดด้วยวัตถุอันใดอันหนึ่งก็ตาม ไม่รองไม่ลาดก็ตาม เป็นทวารอันสัตว์ไม่ได้กัศเสียโดยมาก หรือผู้อื่นข่มขืนในนิมิตตน และยินดีในอาการทั้ง ๔ คือ :-

ก. แรกเข้าไป, ข. เข้าไปแล้ว, ค. หยุดอยู่, ฉ. ชักออก
อาการทั้งปวงเหล่านี้ เรียกว่าเสพเมถุน เป็นปาราชิก แต่ถ้าไม่มี
จิตยินดี ไม่เป็น.

ประเภทแห่งอาบัติเพราะเสพเมถุน

๑. วัตถุแห่งอาบัติปาราชิก

หญิงเป็นมนุษย์ เป็นดิรัจฉาน มีทวาร ๓ คือ ๑. ทวารหนัก,

๒. ทวารเบา, ๓. ช่องปาก. ชายเป็นมนุษย์ เป็นดิรัจฉานมีทวาร ๒ คือ ทวารหนัก, ช่องปาก.

สัตว์ดิรัจฉานนั้น ได้แก่สุนัข, แมว, วัว, ความ, ไก่ กา, นกพิราบ, งูเหลือม, งูเหือง, ปลา, เต่า, เป็นต้น.

ต่อมปม ที่งอกในองค์กำเนิดที่ยังรู้สัมผัสอยู่ ให้เข้าไปในทวารมรรคดังกล่าวแล้ว แม้ทวารนั้นมีหนังและเนื้อเลิกไปหมด แต่สังฆฐานแห่งนิมิตยังปรากฏอยู่ ทั้งจิตคิดว่าจะเสพมีอยู่ ก็เป็นปาราชิกเหมือนกัน.

๒. วัตถุแห่งอุลลัจจัย

๑. ทวารมรรคนั้นเลิกไปหมดแล้ว แม้แต่สังฆฐานแห่งนิมิตก็ไม่เหลือ ภิกษุพยายามในที่เช่นนั้น ตั้งเขปว่าเป็นแผล.

๒. ช่องตา, ช่องจมูก, ช่องหู, และฝีกแห่งหัวไว้. นิมิตและบาดแผลที่ถูกศัสตราวุธของมนุษย์.

๓. ฝีกแห่งหัวไว้และคลองจมูกแห่งสัตว์ดิรัจฉานที่ใหญ่ เช่น ช้าง, ม้า.

๔. นิมิตแห่งคนตาย อันสัตว์กัดเสียดึงหนึ่งแล้ว ยังไม่ขึ้นพอง.

๕. ลิ่นหรือฟินของมนุษย์ และสัตว์ดิรัจฉานที่ใหญ่ อันออกมานนอกริมฝีปาก เหล่านี้เป็นวัตถุแห่งอุลลัจจัย.

๓. วัตถุแห่งทุกกฏ

๑. ช่องตา, ๒. ช่องหู, แผลในกายสัตว์ดิรัจฉาน, ๓. นิมิตที่เล็กแห่งสัตว์ที่เล็ก, เช่น งู, ปลา, เป็นต้น ไม่พอประมาณองค์กำเนิด

ดำเนินเข้าไป, ๔. อวัยวะอันเศษ เช่นรักแร้เป็นต้น แห่งมนุษย์และสัตว์ดิรัจฉาน, ๕. นิमितแห่งซากศพที่ขึ้นพองแล้วเป็นต้น, ๖. ชันเนื้อที่ตกลงแล้วนอกนิमित.

องค์ของการเสพเมถุนซึ่งเป็นปาราชิกมี ๒

๑. เสวนจิตต์ มีจิตคิดในอันจะเสพ.
๒. มกฺเคน มกฺคปฏิปาหนิ ยังองค์กำหนดให้เข้าไปในทวารมรรค.

ภิกษุได้รับยกเว้นในสิกขาบทนี้มี ๔ จำพวก

๑. ภิกษุไม่รู้ตัวไม่ยินดี เช่นถูกคนอื่นลอบทำเมถุนกรรม ในเวลาอนหลับเป็นต้น.
๒. ภิกษุเป็นบ้า มีทุกขเวลาครอบงำ ทำจิตให้คลั่งเพื่อหลงใหลไม่ได้สติ จนเห็นเพลิงกับคูหรือทองกับแก่นจันทร์ มีราคาเท่ากัน.
๓. ภิกษุเป็นอาทิกัมมิกะผู้ต้นบัญญัติ เช่นพระสุทิน ผู้แรกเสพเมถุนก่อนภิกษุอื่น ซึ่งเป็นเหตุให้พระพุทธเจ้าทรงบัญญัติปฐมปาราชิกขาบทนี้ เป็นตัวอย่าง.
๔. ภิกษุรู้ตัวอยู่แต่ไม่มีจิตยินดีเลย เช่นถูกผู้อื่นข่มขืนทำเมถุนกรรมในนิमितตน เป็นต้น.

สิกขาบทนี้เป็นอนาถัตติกะ คือบังคับผู้อื่นให้เสพเมถุน ไม่เป็นปาราชิก ก็แต่ท่านปรับเป็นอาบัติทุกกฏ เพราะเป็นอกัปปิยสมათาน.

สิกขาบทที่ ๒ อทินนาทาน ลักหรือขโมย

๑. ถือเอาสิ่งของที่เจ้าของไม่ให้.

๒. อาการที่ถือน้อเอาหรือตู่เอา.

วัตถุแห่งปาราชิก เปรียบกับกฎหมายของบ้านเมืองตั้งแต่ครั้ง
โน้น ราคาตั้งแต่ ๑ บาทขึ้นไป เท่ากับทองคำหนัก ๒๐ เมล็ดข้าว
เปลือก.

ของจะอยู่ในบ้านก็ดี ในป่าก็ดี ในน้ำก็ดี ถ้าทำด้วยอาการ
ดังกล่าวนี้ ต้องปาราชิก.

ว่าด้วยทรัพย์

ทรัพย์แบ่งออกเป็น ๒ พวก คือ :-

๑. สंहारิมะ คือของที่เคลื่อนที่ได้ เช่นเครื่องใช้, และสัตว์
พาหนะ, เป็นต้น.

๒. อสังหาริมะ คือของที่เคลื่อนที่ไม่ได้ เช่นที่ดิน ดึก เรือน
ต้นไม้ เป็นต้น.

ลักษณะและอาการที่เป็นอทินนาทาน*

๑. ลัก, คือเข้าไปในบ้านเรือนเขาแล้ว หยิบเอาของ ๆ เขา
ไปด้วยกิริยาเป็นขโมย.

๒. ตีชิงหรือชิงราว, คือตีชิงเอาไปต่อหน้า และตีให้เจ้าของ
เจ็บปวด ชิงราวเอาไปต่อหน้าเจ้าของหรือลับหลัง แต่ไม่ได้ทำอะไร
ให้เจ้าของเจ็บกาย ปรับเป็นปาราชิก ในเวลากระชากของหลุด.

๑. เรียกอีกอย่างหนึ่งว่า อวหาร.

๓. ลักต้อน, คือต้องสัตว์พาหนะ เช่นวัวควายเป็นต้น ให้เคลื่อนจากที่ ปรับเป็นปาราชิก ในขณะที่ทำที่ ๒-๔ ของสัตว์ เคลื่อนจากที่.

๔. ลักแย่ง, คือเข้าแย่งเอาซึ่ง ๆ หน้า และได้ของนั้นไปจากเจ้าของ หรือแย่งเอาของ ๆ เขาซึ่งกำลังเรียรายอยู่.

๕. ลักสับ, คือสับหรือเปลี่ยนสิ่ง ๆ เขา โดยเอาของอื่นไปเปลี่ยน.

๖. ตู๋, คือไม่ใช่ของ ๆ ตัวร้องเอว้าของ ๆ ตัว เช่นตุ๋ที่ดินของเขา เมื่อเจ้าของเขาปล่อยกรรมสิทธิ์ก็ดี หรือถึงกับฟ้องศาล ๆ ตัดสินให้ผู้จำเลยชนะก็ดี ภิกษุเป็นปาราชิก.

๗. น้อ, ได้แก่รับของฝากของเขาไว้ เขามาทวงเอาคืน ไม่ยอมคืนให้ ปฏิเสธเสียว่าไม่ได้รับฝาก เมื่อเจ้าของทอดกรรมสิทธิ์ก็ดี หรือฟ้องศาล ๆ ตัดสินให้โจทก์ขาดกรรมสิทธิ์ก็ดี ภิกษุเป็นปาราชิก.

๘. ยักยอก, เช่นภิกษุรักษาเรือนคลังของสงฆ์ [ภัณฑาคาริก] เอาของสงฆ์ซึ่งอยู่ในความรักษาของตน ยักยอกเอาไปไว้ในที่อื่น เพื่อถือเอาเองหรือยักยอกให้ผู้อื่น เป็นโจรต่อเมื่อเอาของออกพื้นที่รักษา ภิกษุเป็นปาราชิก.

๙. ตระบัด, เช่นนำของหนีภาษี ซึ่งเป็นการยุบอำนาจอันชอบธรรมของกฎหมายบ้านเมือง ได้ราคาตามกำหนด ภิกษุเป็นปาราชิก.

๑๐. หลอกหลวง, เช่นเอาของปลอมของไม้เท้า ไปหลอกขายให้

แก่ผู้อื่น บอกเขาว่าเป็นของแท้ ได้ราคาตามกำหนด ภิกษุเป็น
ปาราชิก.

๑๑. กดจีกรรโฆก, เช่นบังคับเก็บเงินแก่ราษฎรในทางผิด
กฎหมายบ้านเมืองโดยใช้กำลังกายและอำนาจ เรียกกดจี พยายามจะ
เข้าไปปล้น ทรมานเจ้าของด้วยอาการต่าง ๆ ใช้วาจาตะคอกขู่ให้กลัว
เพื่อจะให้บอกทรัพย์สินที่เขาถืออยู่ เรียกกรรโฆก.

๑๒. ลักซ่อน, ของ ๆ เขาอยู่ในที่แห่งหนึ่ง คือตกลูกหรือวางไว้
โดยเปลอ เอาไปซ่อนเสียที่อื่นโดยสัจเจตนา จะถือเอาเป็นประโยชน์
ในภายหลัง.

๑๓. ลักปล้น, คือเป็นโจรหลาย ๆ คน คุมพวกเข้าปล้นทรัพย์สิน
สมบัติของเขา แต่ของที่ได้มา ราคาไม่ถึงบาท ๑ แต่เมื่อรวมกัน
เข้าแล้ว ได้ราคาบาท ๑ ขึ้นไป เช่นนี้ ปรับเป็นปาราชิกทุก ๆ องค์.

อาการที่จะเป็นอาบัติและไม่เป็นอาบัติ

๑. ภิกษุไม่ทำเอง คือใช้คนอื่นไปลักไปปล้นก็เป็นอนินนาทาน.
๒. ถ้าผู้ที่ถูกใช้นั้น ไปทำการไม่ตามคำสั่ง ด้วยกาลก็ดี ด้วย
วัตถุก็ดี ด้วยประเทศก็ดี ผู้ใช้ไม่เป็นอาบัติ เว้นแต่จะเอาของนั้นมา
ใช้ด้วยกัน ต้องเป็นอาบัติทั้งคู่.

๓. เวลาที่สั่งให้ไปทำการเช่นนั้นแล้ว ถอนคำสั่งเสีย และผู้
นั้นขึ้นไปเอง ผู้สั่งเดิมไม่เป็นอาบัติ.

๔. สั่งต่อ, ก. ใช้ ข. ไปบอก ค. ให้ลักของ ง. ข. ไปบอก
คนอื่นให้ลัก. ก. ไม่เป็นอาบัติ.

๕. ภิกษุคิดจะลักของราคา ๑ บาทขึ้นไป แต่ยังไม่ได้ลงมือลัก เป็นแต่ลู่บคลำหรือจับต้องเท่านั้น เป็นอุลลัจจัย, ถ้าทำของนั้นให้ไหว หรือให้เคลื่อนที่ ต้องปาราชิก. ถ้าในเวลาที่ยุ่งไปนั้น มีคนไล่หรือ มีอุบัติเหตุใด ๆ ที่ทำให้ต้องกลับ คือยังไม่ถึงที่ หรือถึงที่แล้ว แต่ยังไม่ได้จับต้องของนั้น ก็ผอัญญามีเหตุขึ้นเสียก่อน เช่นนี้ เป็นอาบัติทุกกฏ ทุก ๆ ก้าวที่ออกเดิน.

๖. ของครูอาจารย์หรือเพื่อนที่รักกันสนิท ถือวิสาสะ แล้วเอาของนั้นไป ไม่เป็นอทินนาทาน.

หลักของที่จะเป็นอทินนาทาน

๑. ของนั้นได้ราคาตั้งแต่ ๕ มาสก คือเท่ากับบาท ๑ ขึ้นไป.
๒. เป็นของมีเจ้าของ คือของมีผู้ถือกรรมสิทธิ์ จะเป็นของ เอกชนหรือของกลาง เช่นเป็นของสงฆ์ก็ตาม นับว่าของนั้นมีเจ้าของ หวงห้าม.
๓. รู้ยู่ว่าของนั้นมีเจ้าของหวงห้าม.
๔. มีเจตนา คือตั้งจิตเป็นโจร.
๕. พวกเพียรพยายามด้วยตนเองหรือใช้ผู้อื่น.
๖. กระทำการสำเร็จเป็นโจรกรรม.

วัตถุมีเจ้าของและไม่มีเจ้าของ

ของตกอยู่ในที่ใด ๆ หรือของตกอยู่ในป่า ถ้าไม่มีเจ้าของคือไม่มีใครถือเป็นกรรมสิทธิ์ ดังนี้ เรียกว่าวัตถุไม่มีเจ้าของ.

ของในวัดซึ่งเป็นของกลาง ภิกษุลักเอาไป ถ้าราคาไม่ถึง ๕ มาสก ไม่เป็นปาราชิก ถ้าราคาตั้งแต่ ๕ มาสกขึ้นไป เป็นปาราชิก ของเล็ก ๆ น้อย ๆ หลาย ๆ คราว รวมกันเข้าเมื่อน้อยเพียง ๕ มาสก ภิกษุลักด้วยเจตยจิตอันยังติดต่อกันไปไม่มีจิตวิริติในระหว่าง ปรับเป็นปาราชิก แต่ถ้าลักครั้งหนึ่ง แล้วตั้งใจสังวรเสีย ไม่ปรับ เป็นปาราชิก ปรับเป็นทุกกฏหรืออุลลัจจัยตามราคาของ.

สิกขาบทที่ ๓ ฆ่ามนุษย์

ในอาบัติปาราชิกข้อ ๓ กล่าวตามตัวบาลี ภิกษุแกดั่งพราก ชีวิตมนุษย์ด้วยตนเองหรือใช้ผู้อื่น หรือทำเครื่องศัสตราวุธให้เขาด้วย เจตนาจะให้ทำลายชีวิต แล้วเขาฆ่าตัวตายเอง หรือบังคับให้เขา กินยาพิษ หรือกล่าวพรรณนาคุณของความตายเพื่อให้เขาตาย ที่สุด แม้แต่เขาถาม แล้วแนะนำด้วยอุบายต่าง ๆ เช่นให้เขาเอาเชือก ผูกคอ เรียกว่าชักชวนเพื่อการตาย ดังนี้ ต้องอาบัติปาราชิก.

ชีวิต กำหนดตั้งแต่แรกตั้งวิญญาณ คือตั้งแต่ปฏิสนธิใน ครรภ์มารดาจนถึงตาย ชีวิตมนุษย์มีอาการสืบต่อ ๆ กัน แม้แต่ ความคิดก็สืบเนื่องไปตามลำดับ ขณะชีวิตยังสืบเนื่องกันเช่นว่าเครื่อง ภายในกำลังทำการอยู่ เช่นปอดกำลังสูบลมหรือหัวใจกำลังฉีดโลหิต กระทบะกำลังย่อยอาหาร ดังนี้ นับว่ายังมีชีวิตอยู่ ถ้าภิกษุพรากหรือ ทำให้หยุดประการใดประการหนึ่งดังว่ามาแล้ว แปลว่าพรากชีวิตความเป็นอยู่จากร่างกายมนุษย์ คือตัดความสืบสนธิของอวัยวะเสีย ไม่ให้

เจริญอยู่ตามธรรมดาได้ต่อไป เรียกว่าทำให้ตาย ต้องอาบัติปาราชิก.

กิริยาอาการที่ทำให้ตาย

๑. ด้วยมือ, คือพรากชีวิตด้วยมือตนเอง หรือสั่งหรือบังคับให้ผู้อื่นทำงานสำเร็จ ดังนี้ เรียกว่าประหารด้วยมือ.

๒. ด้วยซัด, คือ ยิง ฟุ่ ซัด เครื่องศาสตราวุธต่างๆ เช่น ยิงปืน ฟุ่ หอกหรือแหลนหลาว ซัดทรายร้อนหรือน้ำกรด ให้ถูกร่างหรือกายผู้อื่น เพื่อจะให้ตาย ดังนี้ เรียกว่าประหารด้วยอาการซัด.

๓. ด้วยวาง, คือวางเครื่องสังหารเพื่อให้เกิดตาย เช่นวางยาพิษ ตอร์ปิโด ลูกระเบิด วางขวากหรือหนาม เป็นต้น ดังนี้ เรียกว่าประหารด้วยอาการวาง.

๔. ด้วยวิชา, คือพรากชีวิตด้วยวิชาอาคมต่าง ๆ เป็นต้นว่า ใช้ไฟฟ้าจับ ร่ายมนต์อาคม ใช้ภูตผี ทำให้ผู้อื่นจุกเสียดตาย.

๕. ด้วยฤทธิ์, คือทำให้เกิดตายด้วยฤทธิ์เดช ของวัตถุต่าง ๆ เช่น ปล่อยู เสือ จระเข้ หรือสิ่งสัตว์มีพิษร้ายต่าง ๆ ให้กัด หรือเอาพิษของหมาบ้า ฉีดเข้าในกาย หรือทำนัยน์ตาให้ลุกแดงเป็นไฟ แล้วถลึงตาใส่ เป็นต้น ดังนี้ เรียกว่าประหารด้วยฤทธิ์.

วัตถุที่ให้ต้องอาบัติเพราะการฆ่า

๑. ชีวิตของมนุษย์ เป็นวัตถุแห่งอาบัติปาราชิก.
๒. ชีวิตของอมนุษย์ เช่น ผี เปรต ยักษ์ เป็นวัตถุแห่งอุลลัจจัย.
๓. ชีวิตของสัตว์ดิรัจฉาน เป็นวัตถุแห่งปาจิตตีย์.

ประโยชน์ของการฆ่าชีวิตมนุษย์

๑. พยายามจะทำ.
๒. ตั้งใจหรือจงใจหรือเจตนาจะพรากชีวิต.
๓. ทำเป็นผลสำเร็จแล้วเพียงไร.

พยายามด้วยประโยคทั้ง ๓ นั้น และผู้ถูกทำร้ายนั้นตายเพราะเหตุ นั้น เรียกว่าฆ่าให้ตาย เป็นปาราชิก ถ้าทำไม่สำเร็จ แต่มีบาดแผลเจ็บ ปวด หรือฟืน แทะ ฯลฯ ลงไปแล้วแต่ไม่ตาย ต้องอาบัติตุลลัจจัย.

(ตามพระมติของสมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระยาวชิรญาณ- วโรรส ทรงอธิบายว่า มนุษย์จำพวกที่โลกจัดว่าเป็นคนเลว เช่น คนป่า คนดอย ภิกษุฆ่า น่าจะปรับเพียงอาบัติตุลลัจจัย เพราะมนุษย์ จำพวกนั้น โลกไม่นับถือว่าเป็นมนุษย์ ถือเสียว่าเป็นอมมนุษย์เป็นยักษ์ เป็นเปรต หรือสัตว์ชนิดหนึ่งเท่านั้น แต่ความนิยมนับถือกันเช่นนี้ จะ มิได้กึ่งแต่เฉพาะในครั้งนั้น ส่วนในบัดนี้คงจะถืออยู่ที่เช่นนั้นไม่ได้ เพราะความนิยมของโลกเปลี่ยนแปลงไป เพราะในบัดนี้ โลกจัด เอาคนจำพวกนี้ เป็นมนุษย์ด้วยจำพวกหนึ่ง เพราะมีร่างกายคล้าย มนุษย์ ไม่ค่อยต่างอะไรกับมนุษย์นัก จึงปรับภิกษุฆ่าโดยเจตนาให้ เป็นอาบัติปาราชิกด้วยอีกอย่างหนึ่ง) ถ้ามีพยายามจะทำหรือจงใจ จะพรากชีวิต แต่ทำยังไม่เป็นผลอันสำเร็จ และยังไม่ได้รับความเจ็บ ปวด เช่นเขารู้ตัวแล้วตกใจหนีไปจนได้ ดังนี้ ต้องเพียงอาบัติทุกกฏ. ถ้าทำโดยโตะสะ เช่นต่อยหรือทุบเอาที่หนึ่ง ไม่ได้มีเจตนาจะฆ่าให้ตาย แต่เผอิญถูกที่สำคัญผู้นั้นตาย ดังนี้ ไม่ปรับถึงปาราชิก ปรับเพียง

ปาจิตตีย์ ตามสิกขาบทที่ ๔ แห่งสหัมมิกรรค.

การที่จะไม่เป็นอาบัติ ต้องเฉพาะทำลงโดยไม่มีจิตเจตนา เช่น ภิภุพยาบาลคนไข้ กรองหรือหยอดยาเข้าไปมาก คนไข้กลืนไม่ทัน ต่ำลักตายเพราะเหตุนั้น เช่นนี้ ไม่ต้องอาบัติอะไรเลย.

ตามที่กล่าวมานี้ เป็นการเฉพาะลงมือทำด้วยตนเอง แต่ถึงอย่างนั้น ให้พึงเข้าใจว่า แม้ใช้คนอื่นให้ฆ่า ผู้ใช้ต้องปาราชิกเหมือนกัน เว้นไว้แต่ผู้รับใช้ ไม่ได้ไปทำการตามคำสั่ง.

ความวินิจัย ๖ อย่างที่เนื่องด้วยการฆ่า.

อาณัตติกประโยค คือประโยชน์เกินแต่บังคับผู้อื่นให้ฆ่า ในประโยคนี้ ประกอบด้วยนิยาม ๖ อย่าง คือ :-

๑. นิยมวัตถุ, กำหนดบุคคลผู้ที่จะพึงฆ่า คือเจาะจงให้ฆ่าผู้ใด ผู้ถูกบังคับหรือผู้รับใช้ฆ่าผู้นั้นตาย เป็นปาราชิกทั้งผู้บังคับและผู้ไปฆ่า ถ้าผู้รับใช้ไปฆ่าผู้อื่นด้วยสำคัญว่าผู้นั้น ผู้บังคับไม่เป็นปาราชิก.

๒. นิยมกาล, เช่นกำหนดเวลาเช้า ผู้รับใช้ไปฆ่าเสียเวลาอื่น เช่นเวลาเย็น เป็นต้น ผู้บังคับไม่เป็นปาราชิก.

๓. นิยมโอกาส, คือกำหนดที่ให้ฆ่าคน ที่ร้านหรือที่ในบ้าน ฯลฯ ผู้รับใช้ไปฆ่าในที่อื่น หรือนอกบ้าน เป็นต้น ผู้ใช้ไม่เป็นอาบัติ.

๔. นิยมศาสตราวุธ, คือกำหนดให้ฆ่าด้วยหอกหรือดาบ ผู้รับใช้ไปฆ่าด้วยอาวุธอื่น เป็นต้น.

๕. นิยมอริยาบถ, คือกำหนดให้ฆ่าคนด้วยอริยาบถเดินหรือยืน ผู้รับใช้ไปฆ่าด้วยอริยาบถอื่น คือ นั่งหรือนอน เป็นต้น.

๑. ถ้าเป็นอุปสัมบัน เป็นอนุสัมบันหรือสัตว์ดิรัจฉาน เป็นทุกกฎ.

๖. นิยมกิริยาวิเศษ, คือกำหนดให้ฆ่าด้วยแทงหรือฟัน ผู้รับใช้ไปฆ่าด้วยกิริยาอื่น คือ ตีหรือเชือด เป็นต้น.

สิกขาบทที่ ๔ อวดอุตตริมนุสสธรรม

สิกขาบทนี้ ภิกษุจะทำด้วยรู้แล้วแกล้งไม่รู้ หรือเห็นแล้วแกล้งไม่เห็น หรือถูกเขาชักใช้ก็ดี ต้องปาราชิก ในขณะที่อวดเสียแล้ว เว้นไว้แต่สำคัญว่าตนได้ตนถึง.

การอวดอุตตริมนุสสธรรม

กำหนดเอาธรรมอย่างสูง ซึ่งมีอยู่ ๒ ประเภท คือ ประเภทที่ ๑ ภิกษুবวแล้ว เริ่มสมาธิ คือหัดทำใจให้มั่นด้วยวิธี :-

- ก. นึกและเพ่งอยู่อย่างเดียว.
- ข. เพ่งอยู่ได้เนิ่นชั่วคราว.
- ค. ได้ชั่วเห็นสุขและทุกข์ และอิมใจในสิ่งที่ตนได้เห็น.
- ฅ. หยุดหรือห้ามระลึกถึงความสุข และความอิมใจได้.

๔ อย่างนี้ เรียกรูปฌาน.

ประเภทที่ ๒ โดยกำจัดกิเลสทั้งปวง คือสัญญาญาณ ๑๐ อย่าง

๑. ความที่เห็นเป็นตัวเป็นตน เรียกสักกายทิฎฐิ.
๒. ความสงสัยสนเทห์ เรียกวิจิกิจฉา.
๓. ความถือศักดิ์สิทธิ์ ถือโชคถือกลาง เรียกสัลลพตปรามาส.
๔. ความกำหนดด้วยสามารถกามกิเลส เรียกกามราคะ.
๕. ความคิดร้ายมุ่งร้าย เรียกโทสะหรือพยาบาท.

๖. ความยินดีคิดใจเพลิดเพลินในรูปต่าง ๆ เรียกรูปราคะ.
๗. ความยินดีเพลิดเพลินในสิ่งที่ไม่ใช่รูป เรียกรูปราคะ.
๘. ความหยิ่งจองหองถือตัวชาติโคตร เรียกมานะ.
๙. ความคิดอะไรเพลิดฟุ้งไป เรียกอุทธัจจกุกกัจจะ.
๑๐. ความไม่รู้จริงตามสภาพ เรียกอวิชา.

(ที่เรียกว่าสัญโญชน์ เพราะเป็นเครื่องผูกใจให้นี้กอยู่ในสิ่งเหล่านั้น) ให้เบาบางน้อยไปด้วยวิธี :-

ก. ห้ามสักกายทิฏฐิ และวิจิกิจฉา คือความตั้งเลแห่งจิตและความถือศักดิ์สิทธิ์ ถือโชคถือตางผีสาวเทวดา.

ข. ทำกำหนดและโทษให้เบาบาง.

ค. ละกำหนดและโทษให้เบาบาง.

ฅ. ไม่มีความยินดีคิดใจในรูป และสิ่งไม่ใช่รูป ชอบในสุขเวทนา ไม่มีมานะความถือตัว จิตไม่ฟุ้งซ่าน กำจัดอุทธัจจกุกกัจจะและอวิชา. ๔ อย่างนี้ เรียกว่า อรูปฅมาน.

มรรคคือความที่ได้ปัญญาเห็นความบริสุทธิ์ เหมือนกิริยาที่จับโจรฆ่า ผลคือความที่อยู่สงบ ไม่ต้องวุ่นวายไปในอารมณ์ต่าง ๆ เหมือนความสงบราบคาบ ในเวลาที่ปราบโจรสงบแล้ว.

การอวดเป็นโทษหนักเบาต่างกันเป็นชั้น ๆ และไม่เป็น

๑. กล่าวอวดจริง ๆ คือพูดให้ผู้ฟังเข้าใจความนั้นด้วยอ้างตนเอง โดยรู้ที่อยู่แก่ใจตนเองว่า ไม่ได้ไม่ถึงธรรมนั้น เขาจะเชื่อหรือไม่เชื่อก็ตาม เป็นปราชิก ถ้าผู้ฟังไม่เข้าใจเนื้อความ เป็นเพียงถูลถัจฉัย.

๒. กล่าวอวดโดยปริยาย คือทางอ้อม เช่นภิกษุพูดอวดกับ

ภิกษุอื่นว่า ภิกษุใดอยู่ในกุฎีของท่าน ภิกษุนั้นได้บรรลุดุตตริมนุสสรธรรม เช่นนี้เรียกว่าอวดโดยปริยาย ถ้าผู้ฟังเข้าใจเนื้อความที่พูดนั้น เป็นอับติลลัจจัย; ถ้าไม่เข้าใจปรับเพียงอับติทุกกฎ.

๓. ภิกษุเสีจจริตหรืออาหาร ได้รับทุกขเวทนาหนัก จนถึงกับ เพื่อหรือใจลอยสังขญวิปลาส แล้วพูดอวดอุตตริมนุสสรธรรมโดยไม่รู้ตัว และภิกษุต้นบัญญัติ ทำล่วงก่อนแต่มีสิกขาบทที่ห้าม ไม่เป็นอับติ.

องค์ของการอวดที่ต้องอับติปาราชิก

๑. อวดอุตตริมนุสสรธรรมที่ไม่มีในตน.
๒. อวดด้วยมุ่งความสรรเสริญ.
๓. ไม่อ้างผู้อื่น.
๔. บอกแก่ผู้ใด ผู้นั้นเป็นชาติมนุษย.
๕. ผู้ฟังรู้ความในขณะนั้น.

เหตุที่ห้ามไม่ให้ภิกษุล่วงสิกขาบททั้ง ๔

๑. การที่ห้ามมิให้ภิกษุเสพเมถุน เพราะว่าถ้าภิกษุมิเมีย ก็ต้องมีลูกรุงรัง และการเลี้ยงดูกันจะไม่เพียงพอ เพราะภิกษุจะประกอบการทำงานหรือแสวงหาอย่างคลุหัดลัไม่ได้ ต้องอาศัยทายกเลี้ยงชีวิตไปมื่อหนึ่ง ๆ เท่านั้น ถ้าทำเข้าก็เป็นเหตุขัดข้องแต่การประพฤดิพรหมจรรย์ เพราะการเสพเมถุนนั้น ย่อมเป็นเหตุสร้างเหย้าตั้งเรือน เป็นไปด้วยอำนาจระคะความกำหนด และระคะความกำหนดนั้นย่อมเป็นอกุศลมูล คือเป็นเหตุให้อกุศลอื่น ๆ ที่ยังไม่เกิด ๆ ขึ้น ที่เกิดมีอยู่แล้วทวีมากขึ้น.

๒. การที่ห้ามมิให้ภิกษุล่วงสิกขาบทที่ ๒-๓ นั้น เพราะภิกษุ

มีเพศที่เขานับถือเขากราบไหว้ ให้ปัจจัยเครื่องเลี้ยงชีวิต ถ้าภิกษุ
ประพฤตินทางผิด ๆ คือลักของเขา หรือทำร้ายร่างกายเขาเช่นนั้น
แล้ว เขาก็จะเสื่อมความนิยมนับถือและเลื่อมใส และไม่ถือกุศลตั้ง
ที่เคยได้กระทำมา เมื่อเช่นนี้ภิกษุจะขาดกำลังอันสำคัญลงสักเพียงไร
อนึ่ง การประพฤตินเป็นคนเช่นนั้น ไซ้ว่าจะเป็นความเสียหายเพียง
เท่านั้นหามิได้ ยังชื่อว่าเบียดเบียนผู้ให้เดือดร้อน ปราศจากความ
สุข ซึ่งเป็นการปราศจากเมตตาจิตต่อเพื่อนมนุษย์ด้วยกัน ไม่เป็น
อันได้รับความดีแต่สักอย่าง แม้ในทางโลกเขาก็ยังดีผู้ประพฤตินั้น
ว่าเป็นคนเลวทราม ไม่ต้องการให้อยู่ในหมู่ และไม่ยกคบหา
สมาคมด้วย จนถึงกับพระเจ้าแผ่นดินต้องทรงตั้งกฎหมายป้องกันไว้
ไม่ให้ประชาชนพลเมืองเบียดเบียนกันและกัน และลงโทษแก่ผู้ล่วง
ละเมิดไว้ หนักบ้างเบาบ้างตามความผิด.

๓. การที่ห้ามไม่ให้ภิกษุล่วงในปาราชิกขาบที่ ๔ นั้น เพราะ
ว่า การอวดอุตตริมนุสสธรรม เป็นการลวงโลกให้หลงเชื่อ ผิด
ทางของบรรพชิต เป็นความปรารถนาลามก และจัดว่าโกหกโดย
ตรง ทำให้คนอื่น ๆ หมดความเชื่อถือในถ้อยคำของตนที่กล่าว และ
คำพูดนั้นแม้จะเป็นจริงอยู่บ้าง เมื่อเขาไม่เชื่อแล้วก็ชื่อว่าหาสาระมิได้
เพราะชั้นต้นตนพูดไม่จริงให้เขาจับได้แล้ว อนึ่ง การพูดเท็จนั้น ได้
ชื่อว่าเป็นการตัดประโยชน์ของตนเสีย และทำประโยชน์ของผู้อื่นให้
เสื่อมเสียไปด้วย เป็นความเสียหายหลายอย่าง ทั้งฝ่ายตนและผู้อื่น

แบบประกอบนักธรรมตรี - วินัยวินิจัย - หน้าที่ 31

เสียชื่อเสียง สิ้นความนิยมเชื่อถือ โดยเหตุเช่นนี้ ท่านจึงตั้งบัญญัติ
ห้ามไว้เป็นอย่างแรง จนถึงกับปรับโทษภิกษุผู้ประพฤติให้ต้องปาราชิก.

อาบัติสังฆาทิเสสนั้น เมื่อจะกล่าวเป็นข้อ ๆ แล้ว มีอยู่ ๑๓ ข้อ แต่เมื่อจะกล่าวโดยใจความให้สั้นเข้าแล้ว มีอยู่ ๒ แผลง.

แผนกที่ ๑ ตั้งแต่สิกขาบทที่ ๑ ถึงสิกขาบทที่ ๕ ภิกษุประพฤติกว้างเข้าแล้ว ต้องอาบัติสังฆาทิเสสในทันที เรียกว่าปฐมปาตติกา แปลว่า ต้องอาบัติสังฆาทิเสสในเวลาประพฤติกว้างคราวแรก.

แผนกที่ ๒ ตั้งแต่สิกขาบทที่ ๑๐ ถึงสิกขาบทที่ ๑๓ เมื่อภิกษุประพฤติกว้างเข้าแล้ว ยังไม่ต้องอาบัติสังฆาทิเสสก่อน ต่อเมื่อสงฆ์สวดประกาศสมณูภาสนะหนที่ ๓ แล้วจึงต้อง เรียกว่า ยาวตติยา แปลว่า ต้องอาบัติสังฆาทิเสสในขณะสงฆ์สวดกรรม จบ ๓ ครั้ง.

ปฐมปาตติกา

สิกขาบทที่ ๑ กิริยาที่ทำให้น้ำอสุจิสลัดจากฐานแม้ชั่วแมลงวันกินอิม ด้วยความเต็มใจ คือพร้อมทั้งความกำหนดเจตนาและพยายาม เป็นสังฆาทิเสส. เหตุที่ห้ามในข้อนี้ เพราะเป็นเหตุแห่งความกำหนดทอนกำลังและทำสัตว์ในน้ำอสุจิให้ตาย ทั้งเป็นการชุกชน สัปคนอันภิกษุไม่ควรกระทำ.

สิกขาบทที่ ๒ มีความกำหนดจับต้องกายหญิง กำหนดหญิงที่ห้ามไม่ให้จับ แม้เกิดในวันนั้นตั้งแต่เล็กจนแก่ ถ้าจับต้องด้วยจิตกำหนด ปรับเป็นสังฆาทิเสส ถ้าข้างหนึ่งเป็นกาย ข้างหนึ่งเป็นของเนื่องด้วยกาย ปรับเป็นอุลลัจจัย. ถ้าเป็นของเนื่องด้วยกายทั้งสองฝ่าย

ปรับเป็นอาบัติทุกกฏ จับสัตว์ดิรัจฉานตัวเมียเป็นอนามาสา [คือเป็น
วัตถุไม่ควรจับ] ท่านปรับเป็นอาบัติทุกกฏ. ถ้าสำคัญหญิงว่าเป็นชาย
จับต้องกายด้วยความกำหนัด ปรับเป็นอุลลัจจัย. ถ้าถูกต้องกายเพราะ
จำเป็น เช่นหญิงมาโดนเอา หรือต่างคนต่างโดนกันในเวลาเกิดจุก
ละหุก ภิกษุไม่มีความกำหนัด และทั้งไม่ได้พยายามรับสัมผัส ไม่ปรับ
เป็นอาบัติ.

สิกขาบทที่ ๓ มีความกำหนดพูดเกี่ยวหญิง หญิงในสิกขาบท
นี้ หมายถึงหญิงที่รู้ความ ถ้ากำหนดอายุตามกฎหมายของบ้านเมือง
นับตั้งแต่ ๑๒ ปีขึ้นไป ถ้าภิกษุมีความกำหนัด ในอันเคล้าคลึงและ
พูดเกี่ยว เกาะแคะทวารหนักทวารเบา และขอเมถุนกับหญิง
ปรับเป็นสังฆาทิเสส กำหนดอวัยวะที่จะเป็นอุลลัจจัย ตั้งแต่ไหลปลาร้า
ลงไปถึงเข่า [ยกทวารหนักทวารเบา] นอกจากนี้เบื้องบนตั้งแต่
ท้ายทอยขึ้นไป เบื้องต่ำตั้งแต่เข่าลงมา ปรับเป็นอาบัติทุกกฏ.

สิกขาบทที่ ๔ พูดล่อหญิงให้หลงบำเรอตนด้วยกาม คือพูดให้
หญิงหลงเชื่อและตามใจ เช่นพูดว่าหญิงใดบำเรอผู้มีศีลมีธรรมเช่นเรา
ความบำเรอของหญิงนั้น เป็นยอดแห่งความบำเรอทั้งปวงเป็นต้น
กล่าวโดยใจความ ก็คือเพื่อให้หญิงเข้าใจว่าการทำเช่นนั้นแก่ผู้เป็น
สมณะ ใ้บุญกุศลยิ่งนัก เช่นนี้ปรับเป็นอาบัติสังฆาทิเสส.

สิกขาบทที่ ๕ ชักสื้อให้ชายหญิงเป็นผัวเมียกัน กิริยาที่ชักโยงให้
ชายกับหญิงได้เป็นผัวเมียกัน เรียกว่าชักสื้อ. ชักสื้อตามประเพณีของ
ไทยเรามี ๒ อย่าง คือ รับเป็นเต่าแก่ไปขอลูกสาวให้แก่ชายอย่างหนึ่ง

ชักนำให้ชายหญิงเป็นคู่เมียกันตามลำพังอย่างหนึ่ง.

การที่จะให้สำเร็จเป็นอันชักสื่อมีองค์ ๓ คือ :-

๑. รับวาน [คือรับของฝ่ายหนึ่ง].
๒. ไปบอก [คือนำไปบอกแก่ฝ่ายหนึ่ง].
๓. กลับมาบอกแก่ผู้วาน.

ถ้าพร้อมด้วยองค์ ๓ นี้ เป็นสังฆาติเสส. ถ้าพร้อมด้วยองค์ ๒ เป็นอุลลัจจัย. ถ้าได้แต่องค์เดียว เป็นทุกกฏ. [แต่พระมติของสมเด็จพระมหาสมณเจ้า ฯ ว่า ถ้าเขาวาน ภิกษุรับคำ เป็นอุลลัจจัย บอกแก่อีกฝ่ายหนึ่ง เป็นสังฆาติเสส, ถ้าจัดการเอง บอกแก่ฝ่ายแรกเป็นอุลลัจจัย บอกแก่ฝ่ายที่ ๒ เป็นสังฆาติเสส].

ถ้าคู่เมียอย่างร้างกันไป แต่ยังไม่ขาด ภิกษุพูดให้เขาสามัคคีปรองดองกัน ไม่เป็นสังฆาติเสส. ถ้าคู่เมียอย่างร้างกันขาดแล้ว ตามกฎหมาย ภิกษุชักโยงด้วยอาการอย่างใดอย่างหนึ่ง ให้เขากลับคืนดี เป็นคู่เมียกันอย่างเดิม ปรับเป็นอาบัติสังฆาติเสส.

การที่ห้ามเช่นนี้ เพราะจะป้องกันภิกษุไม่ให้พาลูกเขาเสียลูกเสียเต้า หรือทำให้ลูกเขาเสียคนและทำความเดือดร้อนให้แก่เขา อนึ่งในพระพุทธศาสนา เว้นจากการมีคู่เมีย เพราะประสงค์จะตัดราคะ โทสะ โมหะ ให้สิ้นไป ก็เมื่อภิกษุไปเกี่ยวข้องกับเขาเป็นนายหน้าให้เขาโฉนจะเปลื้องความกังวลได้แล้ว และกิจเหล่านี้ไม่ใช่กิจการของภิกษุเลย กิจของภิกษุมืออยู่แต่ประพฤติพรหมจรรย์ให้บริสุทธิ์บริบูรณ์ เพื่อตัดราคะ โทสะ โมหะ ให้สิ้นไปและสอนผู้อื่นผู้ให้ประพฤติในสิ่งที่ดี เพื่อช่วยกันทะนุ

บำรุงพระพุทธศาสนาเท่านั้น ถ้าหากภิกษุประพฤติเช่นนั้นแล้ว ความ
กังวลและความเสียหายก็จะมีมากขึ้น ย่อมจะได้รับแต่ข้อครหานินทา
โดยถ่ายเดียว เพราะความเสียหายเช่นนี้จึงเป็นข้อที่ภิกษุไม่ควรประพฤติ

สิกขาบทที่ ๖ ภิกษุสร้างกุฎิจำเพาะเป็นที่อยู่ของตน ไม่มีใคร
เป็นเจ้าของ. ก. ต้องทำให้ได้ประมาณ ยาว ๑๒ คืบ กว้าง ๘ คืบ
[คืบสุด]. ข. ต้องให้สงฆ์แสดงที่ให้ก่อน. ถ้าไม่ทำให้ได้ประมาณ
หรือไม่ให้สงฆ์แสดงที่ให้ก่อน เป็นอาบัติสังฆาทิเสส.

ก. ประมาณนั้นอย่างไร คือวัดคืบสุด โดยประมาณการวัด
ทางสั้นยาว ประมาณ นิ้ว คืบ สอก ของพระพุทธเจ้าในครั้ง
พุทธกาล.

การที่ให้ได้ประมาณ ก็เพื่อให้ได้ขนาดเป็นแบบอันเดียวกัน
ถ้าไม่กำหนดประมาณไว้ ภิกษุก็จะต่างคนต่างทำ ใหญ่บ้างเล็กบ้าง
ภิกษุผู้ต้องการจะทำให้เกิดประมาณ เพื่อให้ได้อยู่กุฎิกว้าง ๆ ใหญ่ ๆ ก็
จะเที่ยวรบกวนชาวบ้านให้ช่วยเหลือด้วยประการต่างๆ ทำให้เขาเดือดร้อน.

ข. การแสดงที่นั้นทำอย่างไร คือภิกษุรูปหนึ่ง ผู้ได้รับ
ฉันทานุมัติจากสงฆ์ ต้องไปชี้ที่ให้ก่อน เพื่อจะป้องกันไม่ให้ภิกษุ
สร้างกุฎิจำเพาะเป็นที่อยู่ของตนใหญ่เกินประมาณ ภิกษุผู้จะแสดงที่ให้
นั้น ต้องรู้ว่าที่นั้น ๆ เป็นที่ปรารภหรือไม่ ที่นั้นมีชานหรือไม่ ถ้าเป็นที่
ปรารภและไม่มีชาน ก็ไม่อนุญาตให้ทำ.

ค. ที่เช่นไรประกอบด้วยปรารภ คือที่ ๆ มีสัตว์อาศัยอยู่มาก
และมีคนจับจองไว้แล้ว เรียกว่าที่ปรารภ. ถ้าทำในที่เช่นนี้ ปรับ

เป็นทุกกฎ. [ประสงค์การจับจองที่ใหม่นอกจากวัด].

ฅ. ที่เช่นไรประกอบด้วยชาน คือ ที่ ที่มีทางสำหรับเกี่ยวเดิน หรือคนเดินได้โดยรอบ ตรงกับคำบาลีว่า " ปริกุกมนิ " ซึ่งแปลว่า ที่ ที่เดินได้รอบ เรียกว่าที่มีชาน. ตัวอย่างบ้านที่มีที่ว่าง เว้นช่องเว้นทางซึ่งคนเดินได้รอบ ซึ่งบ้านมีชานทางเดิน ถ้าไม่ทำให้มีชานเช่นนี้ ต้องทุกกฎ ข้อ ค. ฅ. [ตามมติของท่านอรรถกถาจารย์ผู้รจนาคัมภีร์ กล่าวไว้ว่า ถ้าที่นั้นเป็นปรารภ คือผู้ใดผู้หนึ่งจับจองไว้ก่อนแล้วหรือ ภิภษุทำไม่ให้มีชานโดยรอบ เป็นทุกกฎ แต่ตามพระมติของสมเด็จพระมหาสมณเจ้า ฯ ทรงเห็นว่าควรให้เป็นสังฆาติเสส].

สิกขาบทที่ ๗ มีอธิบายเหมือนสิกขาบทที่ ๖ ต่างกันแต่สิกขาบทนี้ หมายเอาที่อยู่มีผู้อื่นเป็นเจ้าของ และทำให้เกินประมาณได้ ส่วน สิกขาบทก่อน ภิภษุเป็นเจ้าของ จะทำให้เกินประมาณไม่ได้.

สิกขาบทที่ ๘ ภิภษุโฆทพ็องอิงอาศัยโทสะ โกรธเค้น หรือ พยาบาทปองร้าย.

องค์ของการโฆทอาบัติไม่มีมูล คือ:-

- ก. ไม่ได้เห็นด้วยตา.
- ข. ไม่ได้ยินจากผู้อื่น.
- ค. ไม่ได้สงสัยรังเกียจ.

อาการที่ได้เห็นอาจเป็นจริงก็ได้ เท็จก็ได้ หรือได้ยินคนอื่นบอกจริงก็ได้ เท็จก็ได้ หรือเห็นท่าทางของภิภษุ แล้วสงสัยและรังเกียจ อย่างใดอย่างหนึ่งแล้ว เช่นนั้น พ็องขึ้น ถ้าไม่พร้อมด้วยองค์อย่างใด

อย่างหนึ่ง เช่นว่ามาแล้ว เรียกว่าโจทปาราชิกไม่มีมูล เป็นอาบัติสังฆาทิเสส.

อนึ่ง ภิกษุผู้จำเลยถูกฟ้อง เป็นผู้บริสุทธิ์อยู่ก่อนแล้ว แต่ภิกษุผู้โจทคิดจะหาโทษใส่จำเลยด้วยเจตนาร้าย หรือแม้จำเลยจะเป็นผู้ไม่บริสุทธิ์อยู่ก่อนแล้ว แต่ภิกษุผู้โจทยังสำคัญอยู่ว่า เธอนั้นบริสุทธิ์ หากโจท ก็ต้องปรับโทษให้เป็นสังฆาทิเสส. และถึงแม้ในชั้นต้น ภิกษุจะโจทตามถ้อยคำซึ่งผู้อื่นบอกเล่า อันนับว่า เป็นโจทมีมูล ครั้นภายหลังได้ไต่สวนเข้าแล้ว ไม่ได้ความจริงตามคำหา ทั้งผู้โจทก็รู้แล้วว่า ความโจทนั้นไม่เป็นจริงด้วยประการทั้งปวง แต่ยังไม่ยอมยกฟ้องอยู่ จนเกินกว่าที่ว่าเป็นผู้มีเจตนามุ่งต่อความบริสุทธิ์ ซึ่งส่อว่ามี จวานาธิบาย หมายถึงให้จำเลยเคลื่อนจากพรหมจรรย์ เช่นนี้ ก็คงเป็นอาบัติสังฆาทิเสสเหมือนกัน.

ลักษณะโจทมีมูล ซึ่งจะไม่ต้องอาบัติสังฆาทิเสส คือ :-

๑. ได้เห็นกิริยาทำทางของจำเลย ซึ่งส่อพิรุณ.
๒. โจทตามถ้อยคำที่ได้ยินบอกเล่า.
๓. มีใจรังเกียจระแวงสงสัย.

ถ้าภิกษุโจทตามลักษณะที่ว่ามานี้ แม้แต่เพียงข้อใดข้อหนึ่งจัดว่า คำโจทของเธอมีมูล ไม่เป็นอาบัติสังฆาทิเสส.

สิกขาบทที่ ๕ หาเลศโจทโดยทางอ้อม ตัวอย่างเช่น

พระ ก. โกรธพระ ข. เห็นสุนัขสมจรกันอยู่ สมมติสุนัขตัวผู้เป็นพระ-
ข. สมมติสุนัขตัวเมียเป็นหญิง ก. แล้วถือเอาเหตุนั้นมาเป็นเลศ โจท

ใส่โทษพระ ข. ว่าได้เห็นพระ ข. เสพเมถุนกับหญิง ค. ดังนี้เป็นต้น.

[ตามพระมติของสมเด็จพระมหาสมณเจ้าฯ ทรงอธิบายว่า ถึงแม้จะไม่ได้เอาสิ่งอื่นมาเป็นเลศโจท จะเป็นแต่เพียงกล่าวโจทโดยทางอ้อมคือไม่ได้โจทจริง ๆ เช่น พระ ก. จะโจทพระ ข. แต่ไม่ได้ออกชื่อพระ ข. โดยตรง เป็นแต่กล่าวว่า ตนได้เห็นพระรูปร่างสูงดำดำขาวเช่นนั้นกิริยาท่าทางอย่างนั้น นิสัยใจคออย่างนั้น อันบ่งให้ผู้อื่นรู้หรือเข้าใจได้ว่าเป็นพระ ข. ดังนี้ ก็จัดว่าเป็นหาเลศโจทได้เหมือนกัน].

ยาวตติยกา

สิกขาบทที่ ๑๐ ในสิกขาบทนี้ คำว่าทำลายสงฆ์ให้แตกกัน [สังฆเภท] หมายความว่ายังคณะสงฆ์ตั้งแต่ ๔ องค์ขึ้นไป ให้แตกจากกัน เป็นก๊ก เป็นพวก ไม่เป็นหมู่เดียวกัน จนถึงไม่ลงอุโบสถสังฆกรรมร่วมกัน ภิกษุใดยังคณะสงฆ์ให้แตกกันเช่นนี้ แม้ถ้าภิกษุอื่นห้ามแล้วเชื่อฟังไม่คือคือ เป็นเพียงอาบัติทุกกฏ ถ้าไม่เชื่อฟังยังขึ้นประพตติอีก สงฆ์สวดกรรมจบ ๒ ครั้ง เป็นอาบัติถุลลัจจัย จบ ๓ ครั้ง เป็นอาบัติสังฆาทิเสส [สงฆ์สวดกรรมต้องครบคณะสงฆ์ คือ ๔ รูป].

สิกขาบทที่ ๑๑ ภิกษุประพตติตามภิกษุผู้ประพตติดังกล่าวแล้ว ในสิกขาบทก่อน เข้าข้างฝ่ายภิกษุผู้พยายามทำลายสงฆ์นั้น [สิกขาบทที่ ๑๐] รูปหนึ่งหรือสองรูปสามรูปก็ตาม ภิกษุอื่นห้ามไม่ฟัง ต้องอาบัติทุกกฏ ถ้าสงฆ์สวดสมณูภาสณะด้วยญัตติจตุตถกรรม จบ ๒ ครั้ง ต้องถุลลัจจัย จบ ๓ ครั้ง ต้องสังฆาทิเสส สิกขาบทนี้คล้ายกับสิกขาบท

ที่ ๑๐] แปลงแต่ในสิกขาบทนี้ ภิกษุผู้ประพฤติกว้างไม่ได้เป็นตัวการเอง เป็นแต่สมรู้ร่วมคิด ช่วยอุดหนุนส่งเสริม และคอยทัศนากฤษอื่นไว้ ไม่ให้วักกล่าวภิกษุผู้ทำลายสงฆ์นั้น [สงฆ์ผู้สวดสมณุภาสนะเพียง ๒-๓ รูปก็ได้].

สิกขาบทที่ ๑๒ ภิกษุเป็นนาคคือ ว่ายากสอนยาก ไม่เชื่อฟังคำตักเตือนของพระภิกษุรูปใดรูปหนึ่ง ห้ามภิกษุไม่ให้เตือนไม่ให้สอนเธอด้วยประการทั้งปวง ให้สงฆ์ตั้งแต่ ๔ รูปขึ้นไป สวดสมณุภาสนะแก่เธอ.

สิกขาบทที่ ๑๓ ภิกษุประทุษร้ายตระกูล คือประจบประแจงคฤหัสถ์ ด้วยอาการที่เอาอะไรไปให้เขาก็ดี หรือรับใช้สอยเขาด้วยกิจธุระใด ๆ ก็ดี เพื่อให้เขาชอบตน จนเป็นเหตุให้เขาเสื่อมศรัทธา ไม่มีความเลื่อมใสในพระพุทธศาสนา เช่นนี้เรียกว่าประทุษร้ายตระกูล.

วิธีอยู่กรรม

ภิกษุใดเมื่อต้องอาบัติสังฆาทิเสสเข้าแล้ว ถ้าไม่ปกปิดไว้ก็เป็นแต่ขอมานัตต่อสงฆ์ ตั้งแต่ ๔ รูปขึ้นไป แล้วให้อยู่มานัตครบ ๖ ราตรีเมื่ออยู่ครบแล้ว ไปขออภัยทานต่อสงฆ์ ๒๐ รูปเป็นกำหนด เมื่อออกอภัยทานแล้ว ก็เป็นอันเสร็จตามวิธี ถ้าปกปิดไว้นานเท่าใด ต้องไปอยู่ปริวาสเท่านั้นก่อน แล้วจึงไปขอมานัต และออกอภัยทานจุกกล่าวมาแล้ว.

อนึ่ง ในเวลาที่อยู่ปริวาสและมานัตนั้น ถ้ามีภิกษุอื่นไป ต้อง

บอกเหตุที่ตนต้องอาบัติสังฆาทิเสสให้ภิกษุนั้นทราบไว้ด้วย เพื่อเป็นการประจานตัว ซึ่งได้ประพฤติกความชั่วไม่ดี และถ้าต้องอาบัติสังฆาทิเสสซ้ำเข้าอีก ต้องอยู่ปริวาส แล้วประพฤติมานัตตั้งต้นไปใหม่ แล้วจึงไปขออัพภานต่อสงฆ์ได้ ขณะปริวาสและมานัตตั้งแต่ ๔ รูปขึ้นไป ออกอัพภาน ๒๐.

อนิยตสิกขาบท

อนิยต ศัพท์นี้ แปลว่าไม่แน่ เป็นชื่อของวิติกกมะ คือ ความละเมิดพระบัญญัติ แปลว่า วิติกกมะ ที่ไม่แน่ เป็นชื่อของสิกขาบท แปลว่า วางอาบัติไว้ไม่แน่ มี ๒ คือ ที่ลัษตา ๑ ที่ลัษหุ ๑.

คำว่าที่ลัษตากับที่ลัษหุต่างกันอย่างไร ?

ที่ลัษตา

ที่ลัษตา ประสงค์เอาสถานที่ซึ่งมีวัตถุอันใดอันหนึ่งปกปิดกำบัง เช่น เรือนกั้นด้วยฝาไม้ หรือตึกเรือนโรงบ้านช่อง ที่ก่อด้วยอิฐปูน เป็นต้น อันบุคคลอื่นไม่อาจแลเห็นได้ด้วยตา ที่เช่นนี้ เรียกว่าที่ลัษตา.

ที่ลัษหุ

ที่ลัษหุ หมายถึงโอกาสที่แจ้งซึ่งไม่ได้ปกปิดกำบัง ดังกล่าวแล้ว และผู้อื่นที่อยู่ไกล จะฟังถ้อยคำหรือเรื่องราวที่พูดกันนั้นไม่ได้ยินที่เช่นนี้ เรียกว่าที่ลัษหุ.

เหตุห้าม

การที่ห้ามไม่ให้ภิกษุนั่งในที่ลัษตาและที่ลัษหุกับด้วยมาตุคามสองต่อสองนั้น เพราะประสงค์จะป้องกันความเสียหายหลายอย่างอันจะเกิดขึ้นแก่ภิกษุและคณะสงฆ์.

ก. ยั่วให้เกิดระคะความกำหนัด เพราะหญิงเป็นผู้มีเพศที่เป็นข้าศึกกับภิกษุ อาจทำลายการประพฤติพรหมจรรย์ของภิกษุได้ง่าย และเป็นไฟฟ้าที่แล่นเข้าไปสู่หัวใจ เร็วยิ่งกว่าไฟฟ้าธรรมดาที่ใช้กัน.

ข. คนอื่นที่ได้เห็น ย่อมติเตียนและหมดความเลื่อมใส เช่น นางวิชาผู้แรกไปเห็นอาการเช่นนั้นเข้า แล้วไปเฝ้าพระศาสดา กราบ ทูลประพฤติเหตุนี้ให้ทรงทราบ.

ค. ย่อมเป็นที่รังเกียจสงสัยของเหล่าบรรพชิต ไม่ยอมให้ทำ อุโบสถสังฆกรรมร่วม.

ฅ. เป็นตัวอย่างที่ไม่ดี สำหรับผู้ถือเพศเป็นบรรพชิต โดยหวัง จะอยู่ในพระศาสนาต่อไป เพราะเหตุให้คนอื่นเอาเยี่ยงอย่าง.

ผู้ใจทซึ่งมีถ้อยคำควรเชื่อ

คนเช่นไรเรียกว่ามีถ้อยคำควรเชื่อได้ ในพระพุทธศาสนา ท่าน หมายเอาเฉพาะอริยบุคคล ตั้งแต่ท่านที่เป็นโสดาบัน จนถึงท่านที่ เป็นพระอรหันต์เป็นที่สุด แต่ในบัดนี้ น่าจะหมายเอาบุคคลที่มีวาจา เป็นหลักฐาน พุคแต่คำสัตย์คำจริง ไม่เคยพูดเพลาะแหละ ประพฤติ ตนเป็นคนตั้งอยู่ในศีลธรรมเป็นสัตบุรุษ เพราะในบัดนี้ไม่ปรากฏ ว่าท่านที่เป็นอริยบุคคลมีอยู่ แม้จะมีบ้าง ท่านก็ไม่อวดอ้าง และ ประกาศตนเที่ยวบอกคนอื่น.

เหตุที่ตั้งแห่งสิกขาบทนี้

อนิยตแม้ไม่เป็นอาบัติแผนกหนึ่งก็จริง แต่การที่ต้องตั้งสิกขาบท นี้ขึ้นไว้ เพราะเพื่อให้เป็นคู่มือของพระวินัยธร สำหรับจะได้ยกขึ้น เป็นหลักวินิจัยอนุวาทาธิกรณ์ไม่แน่ซึ่งเกี่ยวกับหญิง.

เพราะฉะนั้น จึงตั้งสิกขาบทนี้ไว้ด้วยอีกประการหนึ่ง.

นิสสัยปาจิตตีย์

นิสสัยแปดว่า ของที่ต้องเสียสละ คือ ต้องสละของที่ได้
มานั้นเสียก่อน จึงจะแสดงอาบัติตก มี ๓๐ จัดเป็น ๓ วรรค ๆ ละ
๑๐ สิกขาบท. ของที่เป็นนิสสัยนั้น มีประเภทต่างกัน จัดเป็น
หมวดได้ ๔ หมวด คือ :-

๑. เป็นนิสสัยโดยวัตถุ คือ วัตถุเป็นของต้องห้ามโดยกำเนิด
เช่นทอง, เงิน ของใช้แทนทอง เงิน สันถัดไหม เป็นต้น.

๒. เป็นนิสสัยโดยอาการได้มา คือ ได้มาด้วยอาการไม่ชอบ
ไม่ถูกต้อง เช่นขอจีวรต่อภุชงค์ผู้มีไชญัตติมิใช่ปวารณา เป็นต้น.

๓. เป็นนิสสัย เพราะภิกษุทำไม่ดี เช่นใช้นางภิกษุณีไม่ใช่
ญาติ ใช้ซัก, ย้อม, ทูบ, จีวรเก่า หรือใช้ซัก, ย้อม, สางขนเจียม
 เป็นต้น.

๔. เป็นนิสสัย เพราะทำให้ล่วงล้ากาลกำหนด เช่นเก็บ
อติเรกจีวรไว้เกิน ๑๐ วัน หรือเก็บผ้าที่หวังว่า จะได้ที่อื่นมาเพิ่ม
เติมไว้ให้เกินเดือนหนึ่งขึ้นไป ด้วยประสงค์จะทำจีวร เป็นต้น.

๑. ประเภทแห่งของที่เป็นนิสสัย ในวินัยมุขเล่ม ๑ ตอนสรุปนิสสัย ท่านจัดไว้เป็น ๓หมวด
หมวดที่ ๒ แยกออกเป็น ๓ เมื่อนับรวมส่วนใหญ่ส่วนย่อย ก็คงเป็น ๕ แต่ในที่นี้ท่านจัดเป็น ๔
หมวด ต่างจากวินัยมุข เมื่อพิจารณา ดูเห็นว่าหมวดที่ ๔ ในที่นี้ ท่านแก้รวมกันไว้ คือ ล่วง
ล้ากาลกำหนด แต่ยกอุทาหรณ์มาแสดง ก็เพียงล้ากาล ส่วนล่วงล้ากำหนดนั้น ไม่ได้ยกมา
แสดง. ล่วงล้ากำหนดนั้น เช่นทำผ้าอาบน้ำฝน หรือทำจีวรกว้างยาวเกินกำหนด เมื่อแยกออก
มาเช่นนี้ ก็ตรงกันกับในวินัยมุข ที่ได้ผิดแยกกันไปเช่นนี้ น่าจะเป็นผู้ที่จด ๆ กันมาคลาด
เคลื่อน ควรถือเอาตามหลักวินัยมุข.

อธิบายในหมวดที่ ๑

ทอง, เงิน, กับริปิยะ ต่างกันอย่างไร ?

ทอง, เงิน, นั้น ท่านหมายเอาทองแท้เงินแท้ ซึ่งไม่เจือปนด้วยแร่ธาตุอย่างอื่น เช่นทองแดงหรือดีบุกตะกั่ว แม้ที่ทำเป็นรูปพรรณต่าง ๆ อย่างลูกกระดุมเงินหรือพานทองเป็นต้น ก็นับอยู่ในจำพวกทองเงิน.

ส่วนรูปิยะ ท่านหมายเอาของใช้แทนทองและเงิน คือเป็นของรัฐบาลตั้งมาตรการกำหนดลงไปว่า ทำนี้จึงจะเป็นเท่านั้น และให้ใช้แทนเงินทองในพื้นที่เมือง เช่นเงินบาทสยามบาทหนึ่ง เป็นแบงค์ที่ทำด้วยกระดาษเป็นต้น.

ทอง, เงิน, และรูปิยะเหล่านี้ ชื่อว่าเป็นนิสัสคิยโดยวัตถุ เพราะเป็นวัตถุไม่ควรจับต้องโดยกำเนิด ภิกษุใดจับต้องเข้า เป็นอาบัติทุกกฏ ถ้าวรับมาเพื่อตน ของนั้นเป็นนิสัสคิย ภิกษุต้องอาบัติปาจิตตีย์.

วัตถุที่เป็นเหตุให้ภิกษุผู้ถือเอาเพื่อตน เป็นเพียงอาบัติทุกกฏ มี ๑๑ อย่าง คือ :-

๑. แก้วมุกดา.
๒. แก้วมณี.
๓. แก้วไพฑูรย์.
๔. สังข์ที่เขาขัดแล้ว.
๕. ศิลาที่เป็นเครื่องประดับ.

๖. แก้วประพาพ.

๗. แก้วทับทิม.

๘. โมรา.

๙. ข้าวเปลือก ๗ ประการ.

๑๐. ทาสชาย ทาสหญิง.

๑๑. ไร่, นา, ที่ดิน, ที่สวน, เป็นต้น.

วัตถุที่ภิกษุจับต้องเข้าแล้วไม่เป็นอาบัติ เรียกว่าปิยวัตถุมี ๖ อย่าง

คือ :-

๑. ด้าย.

๒. ป่าน.

๓. ผ้า.

๔. ฝ้าย.

๕. อปรัณชาติ คือ ถั่ว, งา, ต่าง ๆ เป็นต้น.

๖. เกษมิเนยใส, เนยก้อน, เป็นต้น.

นิสัสคิยวัตถุ ถ้าภิกษุรับเพื่อตน เป็นปาจิตติย รับเพื่อผู้อื่น เป็นทุกกฏ ทุกกฏวัตถุภิกษุรับเพื่อผู้อื่น เป็นอาบัติทุกกฏ อย่างเดียวกัน.

อนึ่ง ของที่เป็นรูปะนั้น แม้ภิกษุมิจิตยินดี แต่ถ้าได้ห้ามเสียด้วยกายหรือด้วยวาจาว่า ของนี้เป็นของไม่ควรแก่สมณบริโภค ไม่เป็นอาบัติ.

องค์ของอาการต้องอาบัตินิสัสคิยปาจิตติย เพราะรับเงิน, ทอง,

รูปยะ มี ๓ คือ :-

๑. ของนั้นเป็นทองหรือเงิน หรือของใช้แทนทองหรือเงิน.
๒. เฉพาะเป็นของตน.
๓. รับเองหรือใช้ผู้อื่นรับ หรือเขาเก็บไว้ให้ มีจิตยินดีอย่างใดอย่างหนึ่ง.

เหตุที่ห้ามภิกษุไม่รับทองและเงิน

การที่ห้ามไม่ให้ภิกษุรับทองและเงินนั้น เพราะเพื่อจะป้องกันภิกษุไม่ให้กังวลยุ่งยงด้วยสิ่งซึ่งเป็นที่ตั้งแห่งโลภะ อันจะพาให้เกิดความทะยานอยากไม่มีที่สุด ไม่เป็นอันตั้งหน้าประพาศพรหมจรรย์และเป็นเหตุให้แสวงหาในทางผิด ๆ อันบรรพชิตไม่ควรกระทำ อนึ่งภิกษุที่เข้ามาบรรพชาอุปสมบทในพระพุทธศาสนา ก็โดยหวังจะตัดความกังวลให้น้อยลง ทำกิเลสและกองทุกข์ให้สิ้นไป เท่าที่จะทำได้ ถ้าหากว่าภิกษุไม่มีวิริยในข้อเช่นนี้แล้ว ก็ชื่อว่าบวชก่อกังวล บวชบำรุงกิเลสและกองทุกข์ให้มากขึ้น อันไม่ต่างอะไรจากคฤหัสถ์ที่เขาไม่ได้บวชซึ่งเป็นการผิดความมุ่งหมายแห่งพระพุทธศาสนา เพราะเช่นนี้ ท่านจึงห้ามไม่ให้ภิกษุรับทองและเงิน และของใช้แทนทองและเงิน.

อนุบัญญัติที่เปลี่ยนแปลงแก้ไขเนื่องด้วยการรับทองเงิน และของใช้แทนทองเงินนั้นผ่อนให้เบาลงมา.

การรับทองเงินและของใช้แทนทองเงินนี้ ในชั้นต้นพระพุทธเจ้าทรงห้ามจริง ๆ จัง ๆ โดยเหตุดังที่ได้กล่าวมาแล้วนั้น แต่มาภายหลังเกิดความขัดข้องขึ้น เช่นจนจะถึงฤดูการจำพรรษา ภิกษุจะต้องไป

อยู่จำพรรษาในวัดที่มีภิกษุ หรือออกพรรษาแล้วภิกษุผู้ติดตามชนบท
ปรารถนาจะมาเฝ้าเยี่ยมพระบรมศาสดา จำเป็นต้องอาศัยวัตถุเหล่านี้
เป็นเสบียงหรือเป็นกำลังในการเดินทาง จึงจะมาได้โดยสะดวก หรือญาติ
ของภิกษุเช่นมารดาบิดาซึ่งอยู่ห่างไกลเจ็บลง จำเป็นที่ภิกษุต้องไปเยี่ยม
ภิกษุไม่ได้อาศัยวัตถุเหล่านี้แล้ว ก็ต้องได้ความลำบากในการเดินทาง
พระพุทธเจ้าจึงทรงห้ามผ่อนลงมาว่า ถ้ามีผู้นำเอาทรัพย์มามอบหมายไว้
กับไวยาวัจกรของภิกษุ แล้วสั่งภิกษุว่า ถ้าจะต้องการวัตถุสิ่งใดสิ่งหนึ่ง
ซึ่งเป็นของควรแก่สมณะจะใช้สอยได้ก็ให้ภิกษุเข้าไปหาไวยาวัจกร บอก
ความต้องการด้วยโวหารอันควรว่า เราต้องการสิ่งนี้สิ่งนั้นเป็นต้น.

สันถัต

สันถัตได้แก่อะไร ?

ได้แก่เครื่องลาดอย่างหนึ่ง ที่เขาเอาขนเจียมหรือเส้นไหม มาลาด
ซ้อนกันขึ้นบนพื้นที่เสมอแล้ว เอาน้ำข้าวเป็นต้นเทลงกระทำ ชื่อว่า
หล่อ ไม่ได้ทอ เรียกว่าสันถัต.

สันถัตที่ต้องห้ามนั้น คือ :-

๑. สันถัตหล่อด้วยขนเจียมเจือด้วยไหม.
๒. สันถัตหล่อด้วยขนเจียมกำล้วน.
๓. สันถัตหล่อด้วยขนเจียมดำเกินสองส่วน เจือกับขนเจียมขาว
ขนเจียมแดง อย่างละหนึ่งส่วน.
๔. สันถัตที่หล่อขึ้นโดยไม่ได้ตัดสันถัตเก่าทับหนึ่งโดยรอบ [ทับ
สุกต] มาปนลง.

วิธีหล่อสันถ์อันพันอับติโทษ

การที่จะหล่อสันถ์ เพื่อไม่ให้ต้องอับตินั้น ท่านให้ใช้ขนเจียม-
คำแต่เพียงสองส่วน ไม่ให้ใช้เกินกว่านั้นขึ้นไป และให้ใช้ขนเจียมขา
หนึ่งส่วน ขนเจียมแดงหนึ่งส่วน และเมื่อหล่อให้ตัดเอาสันถ์เก่าคือ
หนึ่ง [คือสุกต] มาป่นลง.

อธิบายในหมวดที่ ๒

เหตุที่ห้ามไม่ให้ภิกษุขอจิรต่อคฤหัสถ์ ผู้ไม่ใช่ญาติ ไม่ใช่
ปวารณา.

เมื่อจะกล่าวถึงเหตุที่ห้ามไม่ให้ภิกษุขอจิรต่อคฤหัสถ์ ที่ไม่ใช่ญาติ
และปวารณา ควรจะเข้าใจคำว่า ญาติ และปวารณาก่อน. คนเช่นไร
ได้ชื่อว่าเป็นญาติ คนเช่นไรได้ชื่อว่าเป็นคนปวารณา. คนที่เป็น
ญาตินั้น ในทางพระวินัย ท่านให้นับทางที่สืบสายโลหิตได้ ๗ ชั่วโคตร
คือนับตั้งแต่ตัวภิกษุขึ้นไปทางบุรพบุรุษ คือมารดา, บิดา, น้ำ, อา, ๑,
ปู่, ย่า, ตา, ยาย, ๑, ทวดซึ่งเป็นพ่อแม่ของ ปู่, ย่า, ตา, ยาย, ๑, เป็น
๓ ชั่ว และนับไปทางอนุบุรุษ คือ ลูก ๑, หลาน ๑, เหลน ๑,
เป็น ๓ ชั่ว และชั้นท่ามกลาง คือตัวของเราเช่นพี่หรือน้องของเรา,
เป็นต้น อีกชั่วหนึ่ง รวมเป็น ๗ ชั่ว. แต่ญาติที่นับทางเขยและสะใภ้
ในทางพระวินัยท่านไม่นับว่าเป็นญาติ เว้นไว้แต่เขยและสะใภ้จะเป็น
ญาติอยู่ก่อนแล้ว โดยเนื่องทางสายโลหิตฝ่ายใดฝ่ายหนึ่ง.

คำว่า ปวารณา คือคนที่มาขอมตนาให้ขอ แต่การปวารณานั้น
มีประเภทต่าง ๆ กัน เมื่อจะย่นลงกล่าวแล้ว มีอยู่ ๔ อย่าง คือ :-

ก. จำกัดสิ่งของ, คือพิจารณาเฉพาะสิ่ง เฉพาะอย่างไม่ทั่วไป
พิจารณาเช่นนี้ ภิกษุจะขอได้แต่สิ่งที่เขาได้พิจารณาไว้เท่านั้น เช่น
พิจารณาเฉพาะเภสัช ก็ขอได้แต่เฉพาะเภสัชอย่างเดียว จะขอสิ่งอื่นอีก
ไม่ได้.

ข. จำกัดกาล, คือพิจารณาช่วงเวลาช่วงสมัย ไม่ได้พิจารณาตลอด
กาลเป็นนิตย์ เช่นพิจารณาว่า เฉพาะพรรษานี้ ถ้าต้องการสิ่งหนึ่ง
สิ่งใด ให้เรียกร้องได้เป็นต้น.

ค. จำกัดทั้งกาลทั้งสิ่งของ, คือจำกัดทั้ง ๒ อย่าง กาลก็จำกัด
สิ่งของก็จำกัด เช่นพิจารณาว่า ในพรรษานี้ [๓ เดือน] ถ้าต้องการ
ใบชาหรือไม้จืด ให้ขอเป็นต้น.

ฅ. ไม่จำกัดเลย, คือพิจารณาไม่เจาะจงสิ่งของและไม่กำหนด
จำกัดกาลเวลา แปลว่าถ้าต้องการอะไรที่ควรแก่สมณบริโภคแล้ว
ขอได้ตลอดกาลทุกเมื่อ. คนที่ได้เป็นญาติก็ดี หรือแม้ไม่ได้เป็นญาติ
แต่ได้พิจารณาไว้ก็ดี ตามที่กล่าวมานี้ ในพระวินัยท่านอนุญาตให้ภิกษุ
ขอจีวรกับเขาได้ไม่เป็นอาบัติ แต่ถ้าขอกับคนที่ไม่ได้เป็นญาติ และไม่
ได้พิจารณาท่านห้าม เว้นไว้แต่สมัย คือจีวรของภิกษุฉิบหายเสียหรือ
โจรชิง จะขอเขาได้แต่เฉพาะผ้าถุง [อันตราวาสก] กับผ้าห่ม อุตตรา-
สงค์] สองผืนเท่านั้น ถ้าขอเขาเกินกว่านั้น ขณะขอเป็นอาบัติทุกกฏ
ได้มาเป็นนิสสัคคียปาจิตตีย์.

เหตุที่ห้ามไว้เช่นนี้ เพราะประสงค์จะป้องกันภิกษุไม่ให้เป็นคนมัก
ขอ คือขอเขาจุกจิกจนรำคาญ.

เหตุที่ห้ามไม่ให้ภิกษุทำการซื้อขายด้วยรูปียะ

การที่ห้ามไม่ให้ภิกษุทำการซื้อขายด้วยรูปียะนั้น เพราะเหตุว่า เมื่อภิกษุทำการซื้อขายได้เช่นนั้น ย่อมได้รับโทษประกอบด้วยลักษณะ ดังที่กล่าวไว้แล้วในข้อห้ามไม่ให้ภิกษุรับทองและเงิน และของใช้แทน ทองเงิน และเพื่อจะป้องกันภิกษุไม่ให้ทำของปลอม ไปเที่ยวหลอกลวงขายผู้อื่น อันเป็นจะป้องกันภิกษุไม่ให้ทำของปลอม ไปเที่ยวหลอก " ย่อมแมวขาย " .

เหตุที่ห้ามไม่ให้ภิกษุแลกเปลี่ยนสิ่งของกับคฤหัสถ์

แม้การที่ห้ามไม่ให้ภิกษุแลกเปลี่ยนสิ่งของกับคฤหัสถ์ โดยที่สุด เป็นมารดาบิดาของภิกษุ ก็เช่นเดียวกัน ความประสงค์ก็เพื่อจะป้องกัน ภิกษุผู้มักมากไม่ให้เอาโรคเอาเปรียบแก่คฤหัสถ์นั่นเอง เพราะเป็นเหตุ ให้ภิกษุเอาของที่เลว ไปหลอกลวงแลกเปลี่ยนเอาของที่ดีของมาเสีย ด้วยอาการเป็นทุจริตผิดกรณียะของภิกษุและเป็นเหตุให้เขาเสื่อมศรัทธา ความเลื่อมใสในพระพุทธศาสนา เมื่อภิกษุมาประพาศติดนเป็นคนเลว ทรามลงไปเช่นนี้แล้ว ก็ได้ชื่อว่าตัดกำลังและอายุของพระพุทธศาสนา อันจะถาวรไปได้นานให้สั้นเข้า อนึ่งเล่าเมื่อพระพุทธศาสนาเสื่อมทราม ลงเพราะเหตุนั้นแล้ว ก็ได้ชื่อว่าตัดประโยชน์และความดีของชนเหล่า อื่น ที่เกิดในภายหลังเสียด้วย. เพื่อป้องกันความเสียเช่นนี้ ท่าน จึงห้ามไม่ให้ภิกษุแลกเปลี่ยนสิ่งของกับคฤหัสถ์.

บาตร

บาตร ๒ ชนิด คือ :-

- ก. บาตรทำด้วยเหล็กอย่างหนึ่ง.
- ข. บาตรทำด้วยดินอย่างหนึ่ง.

ขนาดของบาตร ๓ คือ :-

- ๑. อย่างเล็กใส่ข้าวเต็มบาตร ฉ้นได้องค์เดียว.
- ๒. อย่างกลางฉ้นได้ ๒ องค์ หรือใส่ผ้าสังฆาฏิได้.
- ๓. อย่างโตฉ้นได้ ๔ องค์.

บาตรที่ร้าว ๕ แห่งนั้น ท่านกำหนดแห่งละ ๒ นิ้ว ร้าว ๕ แห่ง เรียกว่าร้าว ๑๐ นิ้ว ภิกษุมีบาตรร้าวยังไม่ถึง ๑๐ นิ้วขอบาตรใหม่แต่ผู้ไม่ใช่ปวารณา ได้มา ต้องนิสัสกคิยปาจิตตีย์.

ลาภ

ลักษณะน้อมลาภ

คำว่าลาภนั้น คือปัจจัย ๔ โดยที่สุดแม้ก่อนจุนและไม้สีฟันและ ด้ายชิงเชิง ทายกแม้เป็นสหรรรมิกทั้ง ๕ หรือคฤหัสถ์แม้เป็นมารดาบิดา.

การน้อมลาภสงฆ์นั้น คือ :-

- ๑. รื้ออยู่และน้อมมาเพื่อตน ต้องนิสัสกคิยปาจิตตีย์.
- ๒. สงสัยแล้วน้อมมาเพื่อตน หรือบุคคลอื่น ต้องทุกกฏ.
- ๓. เขาเฉพาะสงฆ์หมู่หนึ่ง น้อมไปแก่สงฆ์หมู่อื่น หรือเจตีย์

ต้องทุกกฏ.

- ๑. วินัยมุขเล่ม ๒ ว่า บาตรขนาดเล็กจุข้าวสุกกิน ๒ คนเหลือ ๓ คนไม่พอ, ขนาดกลางจุข้าวสุกกินได้ ๕ คน, ขนาดใหญ่จุข้าวสุกกินได้ ๑๐ คน.

๔. เขาเฉพาะเจตียองค์หนึ่ง น้อมไปแก่เจตียองค์อื่น หรือแก่สงฆ์และบุคคล ต้องทุกกฎ.

๕. เขาเฉพาะบุคคลหนึ่ง น้อมไปแก่บุคคลอื่น หรือแก่สงฆ์แก่คณะเจตีย ต้องทุกกฎ.

สิกขาบทนี้เป็นสจิตตะกะ คือรู้อยู่หรือสงสัยแล้วน้อมไป ประกอบด้วยลักษณะดั่งนี้กล่าวมาแล้วเป็นข้อ ๆ จึงเป็นอาบัติ ถ้าไม่รู้และไม่สงสัยไม่เป็นอาบัติ.

องค์ของการน้อมลาก

องค์ของการน้อมลากสงฆ์ที่จะเป็นอาบัตินิสัคคิยปาจิตตีย์มี ๓ คือ :-

๑. ลากนั้นทายกน้อมไปแล้วแก่สงฆ์.
๒. รู้อยู่และน้อมมาเพื่อตน.
๓. ได้มาสมความปรารถนา.

เหตุที่ห้ามการน้อมลาก

การที่ห้ามไม่ให้ภิกษุน้อมลากสงฆ์มาเพื่อตนนั้น เพราะเป็นกิริยาที่ไม่ใช่สำหรับภิกษุ ทั้งได้ชื่อว่าไปขัดต่อการบุญการกุศลของเขา และทำให้สงฆ์ขาดจากลาภที่จะพึงได้นั้นเสียจะนี้ ท่านจึงห้าม.

อธิบายในหมวดที่ ๓

เหตุไรจึงห้ามไม่ให้ภิกษุใช้นางภิกษุณี ชัก, ย้อม, ทูบ จีวรแก่นั้น เข้าใจว่าจะป้องกันความเสียหาย อันจะเกิดมีแก่ภิกษุและนางภิกษุณีทั้งสองฝ่าย เพราะเหตุว่าภิกษุและภิกษุณี แม้จะเป็นผู้ได้บวชพระ-

พุทธศาสนาเหมือนกันจริง แต่นางภิกษุณีเป็นผู้มีเพศอันเป็นปฏิปักษ์ของภิกษุ อาจพาให้ภิกษุฉิบหายเสียได้ จากพรหมจรรย์ ให้หันเข้าหาความประพฤติดุศีลต่อวินัยบัญญัติ ที่พระพุทธเจ้าทรงแต่งตั้งไว้ ถ้าต่างฝ่ายต่างอยู่แล้ว ความเสียหายก็ย่อมจะมีน้อยลง การทำกิจพระศาสนาก็จะทำได้เต็มที่ เพราะเหตุใจไม่ออกแวกฟุ้งซ่านไปตามอารมณ์ที่ใคร่ แม้ในเบื้องต้นครั้งพุทธกาล ก่อนแต่พระพุทธเจ้าประทานอนุญาตให้นางภิกษุณีอุปสมบท พระองค์ทรงแสดงความไม่พอพระทัยอยู่แล้ว เพราะพระองค์ทรงดำริเห็นเหตุเช่นนี้ แต่พระนางมหาปชาบดีโคตมีพระเจ้าแม่ น้ำของพระองค์ ทรงมีพระศรัทธาแก่กล้า ถึงกับสามารถปฏิญาณกับพระองค์ว่า จะปฏิบัติตามครุธรรม ๘ ประการ สมทานไว้ให้เป็นอันดี พระองค์จึงประทานพระอนุญาต แม้ได้ประทานพระอนุญาตแล้ว เช่นนั้น ก็ยังทรงหาอุบายป้องกันต่าง ๆ การที่พระองค์ทรงกระทำเช่นนั้น ก็เพราะทรงดำริเห็นดังที่กล่าวมาแล้วนั่นเอง.

เหตุการณ์ตามที่พระองค์ทรงคาดไว้เบื้องต้นอย่างไร มาภายหลังเมื่อมีนางภิกษุณีขึ้นในพระพุทธศาสนา ก็ย่อมเป็นอย่างนั้นแท้จริง คือพระอุทายี เมื่อก่อนบวชมีภรรยาคนหนึ่ง ครั้นเธอต่างบวชแล้ว ต่างก็ไปมาหาสู่กันบ่อย ๆ เพราะความรักใคร่ในกันและกันยังมีอยู่อย่างเดิม อาศัยความคลุกคลีกันเช่นนี้เป็นเหตุ ต่างก็เกิดปฏิพัทธ์ในกันและกันหนักเข้า จนถึงนั่งเปิดผ้าต่อหน้า แล้วน้ำอสุจิของพระอุทายีก็เคลื่อนออกมา เธอใช้นางภิกษุณีให้ไปหาน้ำมาเพื่อจะซักผ้า นางรับว่าจะซักเอง แล้วนางคุคเอกเทศแห่งฝ้านั้นด้วยปากข้าง ใสในองค์

กำเนิดบ้าง ภายหลังเกิดมีครรภ์ขึ้น นางภิกษุณีทั้งหลายจึงพากันติเตียน
เนื้อความทรงทราบไปถึงพระพุทธเจ้า พระองค์จึงทรงห้ามไม่ให้ใช้นาง
ภิกษุณีที่ไม่ใช่ญาติ ชัก, ย่อม, ทูบ จีวรเก่า ภิกษุใดไม่เชื่อฟังขึ้นล่วง
พุทธบัญญัติ ปรับเป็นอาบัตินิสสัยปาจิตตีย์แก่ภิกษุนั้น.

อธิบายในหมวดที่ ๔

จีวรวรรคข้อที่ ๑ ภิกษุพึงทรงไว้ [คือใช้สอย] ซึ่งอดีตเรก
จีวรได้อย่างมากเพียง ๑๐ วัน เกินกว่านั้น ผ้าเป็นนิสสัยกัณฐ์ ภิกษุ
ต้องอาบัติปาจิตตีย์ เว้นไว้แต่ได้กรานกฐิน ไม่ต้องวิกัปตลอด
กาลจีวร.

จีวรวรรคข้อที่ ๓ เมื่อหมดอาณิสยสังกฐิน คือกฐินเคาะแล้ว
ภิกษุมิฝ้ายอยู่ประสงคฺจะทำจีวรแต่ไม่พอ มีที่หวังว่าจะได้มาเพิ่มเติมอีก
ก็เก็บฝ้านั้นไว้ได้เดือนหนึ่ง เกินกำหนดนั้นไป ฝ้านั้นเป็นนิสสัยกัณฐ์
ภิกษุต้องอาบัติปาจิตตีย์.

เนื้อความใน ๒ ลิกขาบท พระพุทธประสงค์จะให้ภิกษุมิฝ้าย
ใช้เพียง ๓ ผืน ไม่ให้ใช้ฝ้ายอาศัย เมื่อมีจีวรเก่า แต่ก่อนพระต้อง
เย็บเอง จึงกำหนดให้เก็บไว้ได้ ๑ เดือน ถ้าได้ฝ้ายมาเป็นจีวรเย็บเสร็จ
แล้ว กำหนดให้เก็บได้ ๑๐ วัน เมื่อฝ้ายมีมากขึ้น บ้านเมืองเจริญขึ้น
เวลาอาบน้ำพระต้องมีผ้าผลัดผืนหนึ่ง เวลาเจ็บเป็นฝี ต้องมีผ้าปิดฝี
จำต้องมีผ้าพิเศษ นอกจากผ้าที่พระพุทธเจ้าทรงอนุญาตไว้เดิม โดย
เหตุนี้ พระองค์จึงทรงอนุญาตให้ใช้อดีตเรกจีวรได้เกิน ๑๐ วัน แต่ต้อง
วิกัปเสียก่อน แล้วให้ผู้รับถอนวิกัป คืออนุญาตให้ใช้ได้ เมื่อวิกัป

แล้วถอนแล้ว ฝ้านั้นไม่เป็นฝ้าอติเรก.

ในข้อนี้ยังเถียงกันอยู่ บางวัดว่าฝ้าที่ถอนวิกัป เป็นฝ้าอติเรก
อย่างเดิม บางวัดว่าไม่เป็น เช่น [วัดโสมนัส] ต้องให้วิกัปกันทุก ๆ
๑๐ วัน เพราะถือว่าถอนแล้ว ต้องเป็นอติเรก แต่ [วัดบวรนิเวศ]
ถือว่าวิกัปแล้ว ถอนแล้วไม่เป็น เพราะตามในคำถอนวิกัป ผู้รับวิกัป
แต่เพียงอนุญาตให้ใช้เท่านั้น จึงเป็นอันเข้าใจกันว่า ฝ้านั้นคงเป็น
ของกลางอยู่ เขายังไม่ปล่อยกรรมสิทธิ์ แต่ข้อสำคัญอยู่ที่ความนัด
หมาย ถ้าจะเอาไปใช้เป็นฝ้าอริชฐาน เช่นทำจิวรครอง จึงจะนับว่า
เป็นอติเรก.

ปัตตวรรคสิกขาบทที่ ๓ เมื่อภิกษุรับประเคนเภสัชทั้ง ๕ แล้ว
เก็บไว้ฉันได้เพียง ๗ วันเป็นอย่างยิ่ง เกินกำหนดนั้นเป็นนิสสัยกิชย-
ปาจิตตีย์.

เภสัช ๕ นั้น คือ :-

๑. เนยใส คือเนยที่ทำจนแตกมัน.
๒. เนยข้น คือเนยที่แปรมาจากแม่โค หรือแพะ แกะ อย่าง
เป็นไขมัน.
๓. น้ำมัน คือน้ำมันต่าง ๆ ที่เขาสกัดออกมาจากเมล็ดผัก หรือ
เปลวมันสัตว์ เช่นน้ำมันละหุ่ง น้ำมันงา และเปลวหมูเป็นต้น.
๔. น้ำผึ้ง คือน้ำหวานที่ตัวผึ้งเก็บเอาไปทำรัง.
๕. น้ำอ้อย คือน้ำตาลต่าง ๆ พวกแขกคงจะได้น้ำตาลมาจาก
อ้อยก่อน จึงเรียกว่า น้ำอ้อย.

เภสัชที่รับประเคน ห้ามไม่ให้เก็บไว้เกิน ๗ วันนั้น เพราะอายุของเภสัช ถ้าเก็บไว้นาน ๆ จะกลายเป็นของเสีย เมื่อบริโภคนั้นก็จะทำให้เสียท้องลงท้อง เป็นของไม่ควรบริโภค ไม่ควรเก็บไว้ให้รก เพราะจะทำให้สกปรก และเปราะเปื้อนกุฎีของสงฆ์. เห็นว่าเป็นเพราะเหตุนี้ จึงได้มีบัญญัติห้ามภิกษุ ไม่ให้เก็บเภสัชที่รับประเคนแล้วไว้เกิน ๗ วัน แม้เป็นนิสสัยคีย์แล้ว ใครเก็บมาถวายอีกก็ห้ามเหมือนกัน.

เภสัช ๕ นั้น ถ้าภิกษุรับประเคนด้วยคิดจะกลืนกินแล้ว เก็บไว้ไว้เกิน ๗ วันไป เป็นนิสสัยคีย์ปาจิตตีย์ ถ้าไม่คิดจะกลืนกิน จะเอาไว้ทาแผลเป็นต้น ถึงจะเก็บไว้เกิน ๗ วัน ก็ไม่เป็นนิสสัยคีย์.

วิธีที่ภิกษุจะพึงปฏิบัติเมื่อต้องอาบัตินิสสัยคีย์

เมื่อภิกษุต้องอาบัตินิสสัยคีย์ปาจิตตีย์ อย่างใดอย่างหนึ่ง ในอาการ ๔ อย่างดังที่ได้กล่าวแล้วนั้น ต้องเสียสละของที่เป็นนิสสัยคีย์นั้นก่อน จึงจะแสดงอาบัติตก.

วัตถุที่เป็นนิสสัยคีย์ เมื่อเสียสละแล้ว จะใช้ได้หรือไม่ได้นั้น ต้องถือเอาหลักนี้เป็นเกณฑ์ คือถ้าเป็นของที่ต้องห้ามโดยกำเนิด เช่น ทอง, เงิน, เป็นต้น เสียสละแล้วจะใช้อีกไม่ได้ ถ้าเป็นเพราะเหตุอย่างข้างหลัง คือเป็นนิสสัยคีย์ เพราะได้มาด้วยอาการไม่ชอบไม่ถูกทาง หรือเพราะภิกษุทำไม่ดี หรือเพราะทำให้ล่วงล้ำกาลกำหนด เสียสละแล้วใช้ได้ ยกไว้แต่ข้อที่ภิกษุมิบาตรร้ายยังไม่ถึง ๑๐ นิ้ว ขอบาตรใหม่แต่กุฎีผู้ไม่ใช่ปวารณา ข้อเดียวเท่านั้น.

อนึ่ง การเสียสละนั้น ต้องเสียสละแก่สงฆ์อย่างหนึ่ง แก่คณะ ๒ หรือ ๓ รูปอย่างหนึ่ง แก่บุคคลอย่างหนึ่ง แต่ของอย่างไรควรสละแก่สงฆ์ ของอย่างไรควรสละแก่คณะ ของอย่างไรควรสละแก่บุคคล นั้น ต้องถือเอาเหตุ ๔ อย่างที่กล่าวแล้วนั้นมาเป็นหลักวินิจฉัย อย่างเดียวกับของที่เป็นนิสัสคีย์เสียสละแล้ว จะใช้ได้หรือไม่ได้ เช่นเดียวกัน คือถ้าเป็นของที่เป็นนิสัสคีย์โดยวัตถุ ต้องเสียสละแก่สงฆ์ ถ้าเป็นของที่ได้มาโดยอาการที่ไม่สมควรหรือทำไม่ดี ต้องเสียสละแก่คณะ ถ้าเป็นของที่เป็นนิสัสคีย์ เพราะทำให้ล่วงล้ำกาลกำหนด เช่นเก็บอดิเรกจิรวไว้เกิน ๑๐ วัน เสียสละแก่บุคคลก็ได้ ยกเว้นแต่ของที่ขอบาตรกะคนไม่ใช่ญาติไม่ใช่ปวารณาข้อเดียว.

สุทธกปาจิตติย

ปาจิตติย ศัพท์นี้ แปลว่า การละเมิดอันยังกุศลธรรม [คือ ความดี] ให้ตก ได้แก่อำบัติ บางที่จะแปลว่า วิติกมมะ อันควร ยำเกรงจะได้กระมัง เป็นได้ทั้งชื่ออำบัติและสิกขาบท ๘๒ จัดเป็น ๘ วรรค ๆ ละ ๑๐ สิกขาบท เว้นแต่วรรคที่ ๘ มี ๑๒ สิกขาบท.

สิกขาบทในปาจิตติย มีโทษเท่า ๆ กัน แต่น้ำหนักของโทษ ต่างกันมาก เช่น มุสาวาท สุราเมรัย ปาณาติบาต ฉันทของไม่ได้ ประเคน เพราะฉะนั้น ผู้ใคร่ต่อการศึกษา จึงควรรู้วิธีจัดหมวดใน ปาจิตติย ซึ่งเมื่อภิกษุประพฤติกว้างเข้าแล้ว ทำให้ได้รับความเสียหายมากน้อยเป็นชั้น ๆ กัน ดังจะได้กล่าวเป็นหมวด ๆ ต่อไปนี้ :-

หมวดที่ ๑ ภิกษุกว้างเข้าแล้วทำให้เป็นคนเลว

ในหมวดนี้มี ๓ คือ :-

๑. มุสาวาท. เมื่อจะกล่าวถึงโทษแห่งการพูดมุสา ควรเข้าใจ ลักษณะแห่งการมุสาก่อน ลักษณะแห่งการพูดมุสานั้น มี ๔ คือ :-

๑. คำหรือเรื่องที่จะพูดนั้นไม่จริง.

๒. ผู้พูดก็รู้ว่าไม่จริง.

๓. ได้พูดออกไป เพื่อให้ผู้ฟังเข้าใจผิดจากความจริง.

๔. และผู้ฟังรู้ความที่พูดออกมานั้น ดังนี้ เป็นลักษณะแห่งการพูดมุสา.

มุสานั้นเป็นมลทินอย่างเอก สำหรับบรรพชิตประดุจแผลเป็น คนพูดมุสาได้ชื่อว่าทำตนให้เป็นคนเลวทราม เพราะธรรมดาคนที่พูด

มุส้านั้น ซึ่งจะไม่ทำความชั่วอย่างอื่นเป็นไม่มีเลย และการพูดมุส่า
ย่อมเป็นเครื่องส่อให้คนอื่นเห็นได้ว่า เป็นคนมีความประพฤติเป็น
อย่างไร โทษของการพูดมุส่า มีหลายอย่าง คือทำให้เสียหายทั้งฝ่าย
ตนและผู้อื่น ฝ่ายตนนั้น คือไม่เป็นที่ชอบที่เชื่อถือของผู้อื่น ฝ่าย
ผู้อื่น การพูดมุส่า นั้น ย่อมทำประโยชน์ของเขาให้เสื่อมไป และ
เป็นเครื่องทำลายความสามัคคีแห่งหมู่คณะ นอกจากนี้ ผู้ที่ล่วงสิกขาบท
นี้ ยังมีโทษตามพระวินัยอีกหลายประเภท คือ :-

- ก. ถ้าพูดอวดอุตริมนุสสธรรมที่ไม่มีในตน เป็นอาบัติปาราชิก.
- ข. ถ้าโจรอาบัติปาราชิกไม่มีมูลแก่ภิกษุแก่ภิกษุอื่น เป็นอาบัติสังฆา-
ติเสศ.

ก. ถ้าอวดอุตริมนุสสธรรมที่ไม่มีในตน แก่ผู้อื่นโดยทางอ้อม
เป็นอาบัติถุลลัจจัย.

ถ้าโจทฟ้องภิกษุอื่น ด้วยอาบัติสังฆาติเสศไม่มีมูล หรือปด
จ้ง ๆ อย่างสัมปชานมุส่าวาท เป็นอาบัติปาจิตตีย์.

๒. พูดส่อเสียด ได้แก่ภิกษุประพฤติดนเป็นคนปากบอน นำ
เอาความของคนข้างโน้นมาบอกแก่คนข้างนี้ โดยความมุ่งหมายจะ
ให้ทั้งสองฝ่ายแตกร้าวจากกันและกัน และเพื่อจะให้ฝ่ายใดฝ่ายหนึ่ง
รักตน.

ภิกษุล่วงสิกขาบทนี้ มีโทษต่างกันโดยวัตถุ ดังนี้ :-

- ก. ถ้าพูดส่อเสียดในระหว่างภิกษุกับภิกษุด้วยกัน เป็นปาจิตตีย์.
- ถ้าพูดส่อเสียดในระหว่างภิกษุกับอนุปสัมบัน หรือระหว่าง

อนุปลัมบันกับอนุปลัมบัน เป็นทุกกฎ.

ในสิกขาบทนี้ แม้นางภิกษุณี ก็นับว่าเป็นอนุปลัมบันของภิกษุ.
องค์ของการพูดต่อเสียด มี ๓ คือ :-

ก. ได้ยินภิกษุคำว่าด้วยอักโกสวัตถุ มีชาติเป็นต้น ไม่อ้างผู้อื่น
แล้วนำไปบอกแก่ภิกษุผู้ถูกค่า.

ข. หวังจะให้ผู้ถูกค่ารักใคร่ตน หรือให้เธอทั้งสองแตกจากกัน
อย่างไรอย่างหนึ่ง.

ค. ผู้ถูกค่านั่นรู้ความ.

สิกขาบทนี้เป็นอนาถตติกะ คือใช้คนอื่นให้พูดต่อเสียด ไม่เป็น
อาบัติ.

ภิกษุพูดต่อเสียดพร้อมองค์ ๓ นี้ จึงเป็นอาบัติปาจิตตีย์.

ลักษณะที่จะไม่ต้องอาบัติ

ก. ภิกษุผู้พูดไม่หวังให้ผู้ผู้นั้นรักใคร่ตน หรือฝ่ายใดฝ่ายหนึ่ง
รักใคร่ตน.

ข. ไม่ปรารถนาจะให้เธอทั้งสองฝ่ายแตกร้างจากกัน.

ค. กล่าวติเตียนคนชั่วอย่างเดียว.

ฅ. ภิกษุผู้พูดมีจริตพิกล เสียดติอารมณ์.

๓. เสพสุราเมรัย ภิกษุจะรู้หรือไม่รู้ก็ตาม เมื่อคิมของมีนเมา
ให้ล้วงล้าคอเข้าไป แม้จะไม่เมาเลย เพราะเป็นผู้เคยเสพมาแล้ว ก็เป็น
ปาจิตตีย์ เว้นแต่ฉันทกัณฐะที่เขาเหาะสุราลงไป เพื่อให้ชูรส ฉันทกัณฐะ
เขาเจือสุรา แต่ไม่ทำให้มีนเมา ไม่ปรับอาบัติ.

โทษของการดื่มสุราและเมรัยนั้น คือทำให้เป็นบ้าคลั่งเสียดิ
อารมณฺ์ อาจทำความชั่วอย่างอื่นได้ทุกอย่าง ปราศจากความละอาย
อันเป็นความเสียหายที่โลกติเตียน และฝ่ายพระพุทธศาสนา ห้าม
ไม่ให้ทำ.

หมวดที่ ๒ ภิกษุล่วงเข้าแล้วทำให้เป็นคนคู่ร้าย

ในหมวดนี้ มี ๓ คือ :-

๑. พุคเสียดแทงภิกษุอื่น คือว่าให้เจ็บช้ำน้ำใจ มีลักษณะ ๒
คือ :-

ก. ว่าแตกหรือค่าประชด.

ข. ค่าออกมาตรง ๆ.

ก. ว่าแตกหรือค่าประชด คือพูดคุยขอให้ทางดีให้เกินสมควร
กว่าความเป็นจริง ด้วยหมายจะให้เขาเจ็บใจ หรือโกรธเคืองด้วย
โทสะ เช่นภิกษุมีสมณศักดิ์เพียงพระครู ไปเรียกประชดว่าเจ้าคุณ
หรือภิกษุสามัญที่มีความรู้เพียงชั้นนักธรรม เรียกประชดว่า ท่านมหานัน
มหานี้ เป็นต้น.

ข. ค่าออกมาตรง ๆ ค่าด้วยถ้อยคำหยาบช้ำต่าง ๆ ประรภ
อักษโกสวัตถุ ๑๐ อย่าง คืออ้างถึง :-

ชาติ. เปรียบกำเนิดของเขา ด้วยชาติที่เลวและอุกฤษณ์ เช่น
ชาติคนป่าคนดอย, ชาติพันทาง, ชาติจันทาล, ชาติช่างไม้, ชาติช่างสาน,
ชาติพรานเนื้อ, ชาติกษัตริย์, ชาติพราหมณ์ เป็นต้น.

ชื่อ. เอาชื่อที่เลวและอุกฤษณ์ใช้เรียกแทนชื่อเขา ชื่อที่เลว

เช่นชื่อของบุคคลที่เสียชื่อเสียง จนต้องโทษหนัก ซึ่งตามแบบยกตัวอย่าง เช่นชื่อว่า อวกันณะ เป็นต้น ชื่อที่อุกฤษฏ์ คือชื่อที่เขานับถือกันว่าเป็นมงคลเป็นมิ่งขวัญ เช่นชื่อจำเริญสุขสวัสดิ์ เป็นต้น แต่ในบุพพสิกขา ยกตัวอย่างว่า พุทธรักจิต ธรรมรักจิต สังฆรักจิต เป็นต้น.

โคตร. คือแซ่ที่เลวและอุกฤษฏ์ โคตรที่เขาเหยียดหยันในประเทศนั้น ๆ ดัง โกสิยโคตร, ภารทวาช, เป็นโคตรที่เลว, โคตรที่เขา นับถือในประเทศนั้น ๆ ดัง โคตมโคตร, โมคคัลลานโคตร, กัจจายนโคตร ๆ ล ๆ เป็นโคตรที่อุกฤษฏ์.

กรรม. คือการงานที่เลวและอุกฤษฏ์ การงานที่เขาเหยียดหยันในประเทศนั้น ๆ ดังการของคนช่างตัก, คนเทกากดอกไม้, คนกูลิ เป็นต้น เป็นการงานเลว, การงานที่เขา นิยมนับถือกันในประเทศนั้น ๆ เช่นทำราชการ, ทำการค้าขาย, เป็นนายห้าง, ๆ ล ๆ เป็น การงานที่อุกฤษฏ์.

ศิลป. คือศิลปศาสตร์ที่เลวและอุกฤษฏ์ ความรู้ที่เขาเหยียดหยันในประเทศนั้น ๆ เช่นรู้วิชาช่างไม้, ช่างหม้อ, ช่างหูก, ช่างทำขนสัตว์, ๆ ล ๆ ความรู้ที่เขา นับถือในประเทศนั้น ๆ เช่นวิชาคะเน วิชาเลข, วิชาหนังสือ, วิชาช่างเขียน, วิชาภูมิศาสตร์ วิชาทำรถยนต์ เรือยนต์, เรือบิน ๆ ล ๆ เป็นศิลปอุกฤษฏ์.

อาพาธ. พุคว่าเป็นโรคที่เลวและอุกฤษฏ์ โรคที่เลว เช่นเป็นโรคผู้หญิง เป็นต้น. โรคอุกฤษฏ์ เฉพาะแต่โรคที่ชื่อมธุเมหะ

คือมีน้ำปัสสาวะหวาน มีทุกขเวทนาน้อย.

เพศ. เพศที่เลวและอุกฤษฏ์ เพศที่เลว เช่นพูดว่า สูงเหมือนเปรต หรือพูดว่า ต่ำนัก, ต่ำนัก, ขาวนัก เป็นต้น. เพศที่อุกฤษฏ์ เช่นพูดว่า ไม่สูง, ไม่ต่ำ, ไม่ดำ, ไม่ขาว, คือพอดี.

กิเลส. เช่นพูดว่า กิเลสหนาหรือเบาบาง.

อَابัตติ. คือส่วนที่จะพึงต้องพึงถึง มี ๒ อย่างหนึ่ง หมายถึง ความชั่วความเลวทราม ได้แก่อَابัตติ ๗ กอง มีปาราชิกาบัติเป็นต้น, อย่างหนึ่ง หมายถึงคุณความดีต่างๆ ได้แก่อูตตริมนุสสรรม มีโศดาบัน และสมาบัติ ๘ เป็นต้น.

คำคำอันเศษ คือนอกจากคำคำ ๕ อย่างที่มาแล้ว.

พูดเสียดแทงภิกษุด้วยกัน เป็นอَابัตติปาจิตติย์ พูดเสียดแทงอนุปสัมบัน เป็นอَابัตติทุกกฏ. ถ้าว่าโดยไม่มีใจโกรธ หรือไม่ทำให้ผู้ถูกด่านั้นโกรธ เป็นอَابัตติทุพภายิต ฐานกล่าวคำหยาบ.

๒. โกรธให้ประหาร หรือเงื้อมือจู่ให้ประหารเฉพาะ แต่ไม่ใช่ ศัสตราและอาวุธ ถ้าให้ประหารภิกษุ เป็นปาจิตติย์ ถ้าให้ประหารอนุปสัมบัน เป็นทุกกฏ.

๓. แกล้งฆ่าสัตว์ดิรัจฉาน นับตั้งแต่ปฏิสนธิวิญญูณ. การฆ่าเป็นทางเสียเมตตาคจิต จึงเป็นข้อที่ภิกษุไม่ควรกระทำ.

การฆ่าจะมีเหตุจำเป็นหรือไม่ ?

จำเป็นอย่างไรอย่างหนึ่งก็ตาม ในทางพระวินัยท่านไม่ยอมยกเว้นโทษ เมื่อภิกษุทำการฆ่า ก็ต้องอَابัตติปาจิตติย์ ตามสิกขาบทที่ ๑

ซึ่งอยู่ในหมวดสัปปาณวรรคแห่งปาจิตติย

หมวดที่ ๓ ล้วงเข้าแล้วทำให้เสียหาย

ในหมวดนี้มี ๘ คือ :-

๑. บอกอบัติชั่วหยาบของภิกษุแก่อนุปสัมบัน.

อบัติชั่วหยาบนั้น คืออบัติสังฆาติเสส ปรับภิกษุผู้บอกแก่อนุปสัมบัน ให้เป็นปาจิตติย. ถ้าบอกอบัติอื่น ๆ ต่ำลงกว่าอบัติสังฆาติเสส เป็นทุกกฎ. การบอกเป็นการนำเรื่องราวภายในออกไปภายนอก นำเหตุการณ์มิชอบในหมู่คณะของตนให้แพร่หลายทราบไปถึงผู้อื่นพวกอื่น ไม่เป็นการสมควร [โบราณท่านกล่าวว่า ไฟในอย่านำออก ไฟนอกอย่างนำเข้า] นี้ตรงกับวินัยข้อนี้ แต่ภิกษุรูปใดได้รับสมมติ คือได้ฉันทานุมัติจากสงฆ์แล้ว ให้เป็นผู้ประจานโทษภิกษุ ผู้ซึ่งประพฤติฝ่าฝืนข้อห้ามโดยไม่เจ็ดหลาบ ไม่ปรับอบัติกิริยาที่ให้ประจานโทษของภิกษุนั้น ท่านกำหนดไว้เป็น ๒ สถาน คือ :-

กำหนดโทษอย่างหนึ่ง กำหนดสกุลอย่างหนึ่ง. กำหนดโทษนั้นคืออนุญาตให้ประจานได้แต่เฉพาะอบัติที่สงฆ์ได้ให้ฉันทานุมัติเท่านั้น จะเอาอบัติอย่างอื่นที่ไม่ได้อุญาตไว้ ไปประจานด้วยไม่ได้, กำหนดสกุลนั้น คือภิกษุผู้ได้ฉันทะจะบอกได้แต่สกุลเดียว จะไปบอกแก่สกุลอื่นอีกไม่ได้ มีนัยเช่นเดียวกันกับกำหนดโทษให้บอก.

๒. ปกปิดอบัติชั่วหยาบของภิกษุอื่น.

อบัติชั่วหยาบในที่นี้ หมายถึงอบัติที่มีโทษหนัก กำหนดตั้ง

แต่อาบัติสังฆาทิเสสขึ้นไป ถ้าภิกษุรู้ถือว่าภิกษุอื่นต้องเข้าแล้ว และปิดไว้ เป็นปาจิตติย์. ถ้าปิดอาบัติต่ำกว่าอาบัติสังฆาทิเสสลงมา ทุกกฎ. กิริยาที่ปิดอาบัติ คือไม่พูดให้คนอื่นรู้ ด้วยความเป็นใจด้วยผู้ผิด.

การที่ห้ามเช่นนี้ เพื่อจะป้องกันไม่ให้ภิกษุรู้เห็นเป็นใจด้วยภิกษุอื่นผู้ประพฤติมิชอบ ซึ่งจะเป็นเหตุให้ภิกษุนั้นทำความชั่วมากขึ้น ลิกขาบทที่ห้ามไม่ให้ภิกษุบอกและปิด ๒ นี้ ถ้าภิกษุไม่ได้สมมติ เอาความชั่วของเขาไปประจาน หรือปกปิด ปรับเป็นอาบัติปาจิตติย์.

๓. เพราะความเสียหาย นั่งในที่ลับสองต่อสองกับผู้หญิง และนั่งในที่แจ้งตัวต่อตัวกับผู้หญิง.

ลิกขาบทนี้ แม้เป็นเพียงปาจิตติย์ แต่อาจพาให้เสียหายมาก พาให้เป็นที่รังเกียจของเหล่าสหธรรมิก และภคฤหัสถชนผู้นับถือพระพุทธศาสนา แต่ข้างหนึ่งยืนข้างหนึ่งนั่ง ไม่ปรับเป็นอาบัติ.

๔. นอนในที่มุงอันเดียวกับผู้หญิง แม้แต่คือเดียว เป็นปาจิตติย์.

เสนาสนะที่มุงบังมี ๔ ชนิด คือ :-

ก. มุงมากบังมาก.

ข. มุงมากบังน้อย.

ค. มุงน้อยบังมาก.

ฅ. มุงครึ่งบังครึ่ง.

ทั้ง ๔ นี้ หมายความว่า มีประตูทางด้านนอก มุงมากบังน้อย

มุงน้อยบังมาก มุงครึ่งบังครึ่ง ทางออกทางเข้าร่วมกัน. ถ้าภิกษุนอนในที่มุงมากบังมาก กับผู้หญิงแม่เกิดในวันนั้น เพียงคนเดียวก็เป็นปาจิตตีย์ กับสัตว์ดิรัจฉานตัวเมีย ที่พอเป็นวัตถุแห่งปาราชิก เป็นอาบัติทุกกฏ. ถ้าภิกษุนอนในที่มุงมากบังน้อย มุงน้อยบังมากหรือมุงครึ่งบังครึ่ง กับผู้หญิงหรือสัตว์ดิรัจฉานตัวเมีย ที่พอเป็นวัตถุแห่งปาราชิก เป็นอาบัติทุกกฏ.

การที่ตั้งสิกขาบทนี้ขึ้นไว้ ก็เพื่อจะป้องกันความอุจาดลามกซึ่งอาจเป็นความเสียหายแก่ภิกษุได้.

๕. ชวนหญิงเดินร่วมทางกัน กำหนดนี้ ระยะเวลาหนึ่งเป็นเขตที่จะต้องอาบัติปาจิตตีย์. ถ้ายังไม่สิ้นระยะบ้าน เป็นอาบัติทุกกฏทุก ๆ ก้าวที่ออกเดิน. ระยะเวลาหนึ่งนั้น ท่านให้นับบ้านที่มีเจ้าของคนหนึ่ง ๆ เป็นผู้ปกครองถือเป็นกรรมสิทธิ์.

การที่ตั้งสิกขาบทนี้ขึ้นไว้วันนั้น เพื่อจะป้องกันไม่ให้ภิกษุมีโอกาสได้สัมผัสกับหญิงในทางประเวณี เพราะชักชวนกันไปเช่นนั้น ย่อมเป็นเหตุให้ภิกษุเคลื่อนจากพรหมจรรย์เร็วที่สุด แม้หากว่าภิกษุจะไม่ได้ทำอย่างใดอย่างหนึ่งกับหญิงเลย ถึงอย่างนั้นก็เป็นที่เหตุให้ได้รับคำติเตียนที่ไม่ได้อยู่ตนเอง เพราะฉะนั้น ท่านจึงห้ามไม่ให้ภิกษุชักชวนผู้หญิงเดินทาง.

๖. ชักชวนพ่อค้าหนีภาษีเดินทาง แม้สิ้นระยะบ้านหนึ่ง เป็นปาจิตตีย์.

เหตุที่ห้ามในที่นี้ เพื่อจะป้องกันไม่ให้ภิกษุรู้เห็นเป็นใจด้วยคน

ทุจริต ลักซ่อนเอาของที่ไม่ได้เสียภาษี เข้าไปในที่ต้องห้าม.

๑. แอบฟังความของภิกษุผู้วิวาทกัน. ข้อนี้เพื่อป้องกันความเสียหาย ที่เกิดแต่การส่อเสียดยุ้งกัน ให้เกิดวิวาทกันมากขึ้น.

๒. ถือเอาของ ๆ ผู้อื่นที่ตกอยู่ตามถนน หรือในละแวกบ้าน.

การที่ห้ามไม่ให้ภิกษุถือนำสิ่งของที่ตกอยู่นั้น เพื่อจะป้องกันความเสียหาย คือเจ้าของเขาจะหาว่าเป็นขโมย เว้นแต่ของนั้นตกอยู่ในวัดหรือในกุฏิ ต้องเก็บไว้ให้เจ้าของเขา ถ้าไม่เก็บเป็นอาบัติทุกกฏ, ถ้าของนั้นเป็นทองเงินหรือของที่ใช้แทนทอง เงิน, ภิกษุต้องการจะเก็บไว้ให้แก่เจ้าของ จะเก็บไว้ให้เองก็ได้ หรือให้คนอื่นที่พอไว้ใจได้เก็บไว้ให้ก็ได้.

หมวดที่ ๔ ล้วงเข้าแล้วเชื่อว่าเป็นคนชุกชน

ในหมวดนี้ มี ๕ คือ :-

๑. ภิกษุเล่นจี้ภิกษุ.

การเล่นจี้ ย่อมเป็นเหตุให้ผู้ถูกจี้กลายเป็นคนบ้าจี้ มีสติเลือนลอย และบางทีอาจทำให้ตายก็ได้ เพราะผู้ถูกจี้หายใจไม่ทัน เพราะฉะนั้น ท่านจึงห้ามไม่ให้ภิกษุเล่นจี้กัน ภิกษุใดเล่น ก็ได้ชื่อว่าเล่นชุกชน ถ้าจี้ภิกษุด้วยกัน ต้องปาจิตตีย์. จี้อนุปลัมบัน ต้องทุกกฏ.

๒. ว่ายนํ้าเล่น.

การว่ายนํ้าเล่น ย่อมเป็นกริยาที่ส่อให้เห็นว่า เป็นคนชุกชนอย่างหนึ่งเหมือนกัน เพราะเป็นกริยาไม่งามสำหรับภิกษุ ถ้าภิกษุประพฤตินี้เข้า ก็เท่ากับเด็กไม่รู้เดียงสา อย่าว่าแต่ในฝ่ายพระซึ่งควรประพฤตินี้ให้เป็นคนดีเลย ถึงแม้ในฝ่ายคฤหัสถ์ ถ้าเป็นสกุลผู้ดี

เข้าก็สอนและฝึกหัดบุตรธิดาของเขาให้เป็นคนดี ไม่ให้ประพฤติชุกชน ให้ประพฤติเป็นคนสุภาพเรียบร้อย สงบเสงี่ยมเหมือนกัน เพราะฉะนั้น ภิภษุจึงควรประพฤติตนให้เป็นคนดีที่สุดที่จะดีได้ และให้สมกับเพศว่า " สมณะ " ที่แปลว่าผู้สงบ เพื่อเป็นที่นับถือของผู้อื่น.

การที่ห้ามไม่ให้ภิกษุเล่นน้ำนั้น ก็เพื่อจะป้องกันภิกษุไม่ให้ประพฤติชุกชน อันเป็นเหตุให้เขาถูกลูกคูหมิ่นได้ แล้วหมดศรัทธา ความเลื่อมใส และเพื่อจะป้องกันภิกษุที่ว่ายน้ำไม่เป็น เมื่อลงไปเล่นน้ำเช่นนั้น จะจมน้ำตายเสียเปล่า ๆ แต่ถ้ามีเหตุจำเป็นเช่นเรือล่ม ว่ายน้ำเพื่อหนีอันตราย ท่านไม่ปรับเป็นอาบัติ.

๓. หลอนภิกษุให้กลัวผี.

การหลอนให้กลัวผี ชื่อว่าไม่ดีอย่างหนึ่งเหมือนกัน เพราะเป็นเหตุให้ผู้ถูกหลอนตกอกตกใจ มีสติฟั่นเฟือนเป็นคนขลาด และอาจทำให้ถึงกับป่วยเจ็บล้มตายก็ได้. เพราะเช่นนั้นท่านจึงห้าม ถ้าภิกษุหลอนภิกษุด้วยกัน ต้องอาบัติปาจิตตีย์. ถ้าหลอนอนุปสัมบัน ต้องอาบัติทุกกฏ.

๔. ช้อนบริวารของภิกษุ.

บริวารที่เป็นวัตถุของปาจิตตีย์นั้น คือ บาตร, จีวร, ผ้าปูนั่ง, กล่อนเข็ม, ประคตเภา : ถ้าช้อนของอย่างอื่นนอกจากนี้ เป็นทุกกฏ หรือช้อนบริวารของอนุปสัมบัน ก็ต้องทุกกฏเหมือนกัน.

การช้อน, โดยประโยคในที่นี้ หมายความว่าเพื่อจะล้อเล่นเท่านั้น ถ้าช้อนเพราะเจตนาจะถือเอาด้วยกิริยาแห่งขโมย เป็นอาบัติ

อย่างอื่น ในหมวดอทินนาทาน ตามวัตถุ ตามราคามากและน้อย.

๕. ก่อความรำคาญแก่ภิกษุอื่น.

เป็นการพูดขี้ขำ เกี่ยวกับวินัย คือพูดให้เขาสงสัย เช่นพูดว่า ท่านจะรู้ได้อย่างไรว่า ในเวลาที่ท่านบวชนั้น สมบัติ ๔ อย่างของท่านบริบูรณ์ ถ้าสมบัติเหล่านั้นวิบัติไปเสีย แม้แต่อย่างใดอย่างหนึ่ง มีบวชไม่เป็นพระหรือ จะได้เกิดวิตกวิจารณ์ โดยใจเหตุนั้นสมควร. ขี้ขำภิกษุเป็นปาจิตตีย์. ขี้ขำอนุสัมบัน ต้องทุกกฎ.

หมวดที่ ๕ ล่วงเข้าแล้วทำให้เสียภิกษุ

ในหมวดนี้มี ๑๑ คือ :-

๑. รับนิมนต์ของทายกไว้แห่งหนึ่งแล้ว ไปฉันทเสียในที่อื่น เป็นปาจิตตีย์. เว้นไว้แต่มีสมัย คือกาลจิรว, เวลาทำจิรว, หรือยกส่วนที่รับนิมนต์ไว้ก่อน ให้แก่ภิกษุอื่นไปแทน นี้ว่าโดยเฉพาะที่เขา นิมนต์ไม่เจาะตัว คือเขาบอกกล่าวต่อภักตทุเทศก์ในวัด ถ้าเขาเจาะตัว แทนกันไม่ได้ นอกจากได้รับความตกลงยินยอมของเจ้าภาพ หรือเชื่อแน่ว่าเจ้าภาพคงไม่เสื่อมศรัทธา.

๒. เข้าไปนั่งในห้องที่เขามีแต่ผ้าเมียอยู่ด้วยกันสองต่อสอง ถ้าเป็นเรือนนอนท่านห้าม ที่ห้องรับแขกของเขาหรือที่วัดไม่ห้าม [พระมติของสมเด็จพระมหาสมณเจ้าฯ ทรงอธิบายว่า ถ้าจะวินิจัย ตามคำบาลีว่า " สโภชน " ซึ่งแปลว่า ในเวลากำลังรับประทานอาหาร น่าจะลงสันนิษฐานว่า ห้ามเฉพาะเวลารับประทานอาหารเท่านั้น เพราะการที่เข้าไปในเวลาที่เขากำลังรับประทานอาหารอยู่ ย่อมเป็น

การเสียกรียาอย่างหนึ่ง ซึ่งทำให้เจ้าของบ้านบริโภคอาหารไม่สะดวก และเป็นการเบียดเบียนความสุขของเขา].

๓. ทายกเขาปวารณาปัจฉิม ๔ กำหนดเวลา ไปขอเขาให้เกินกำหนด ชื่อว่าเป็นการฝ่าฝืนศรัทธาของเขา เพราะฉะนั้น จึงเป็นกรียาที่ไม่ดีอย่างหนึ่ง.

๔. ทายกเขาถวายขนม ไปรับมากเกินไป ทำให้ภิกษุอื่นไปรับอีกไม่ได้ และต่อกรโลกต่าง ๆ เป็นการเสียกรียา.

๕. วิภังค์กรึกฎีกา และภิกษุผู้รับยังไม่ได้ออนวิภังค์ก่อนเอาผ่านนั้นไปใช้นุ่งห่ม เป็นปาจิตตีย์ เว้นไว้แต่ถือวิสาสะ วิสาสะมีองค์ดังนี้ คือ :-

ก. ได้เคยเป็นเพื่อนเห็นเพื่อนร่วมการงาน หรือเพื่อนกิน เพื่อนชอบพอสนิทสนมกันมา หรือเขาได้พูดสั่งเสียไว้อย่างใดอย่างหนึ่ง.

ข. ถือเอาแล้วเจ้าของเขาพอใจ.

ค. เขายังมีชีวิตอยู่.

มารดาบิดาอุปัชฌายะอาจารย์ ก็อนุโลมตามนี้เหมือนกัน.

๖. น้อมลากที่เขาจะถวายสงฆ์มาเพื่อบุคคล.

การน้อมลากที่เขาจะถวายสงฆ์มาเพื่อบุคคล ย่อมทำให้เสียกรียา เพราะต่ออรรถาจารย์ว่าเป็นคนมักได้ และตัดประโยชน์ของภิกษุที่ควรจะได้รับส่วนแบ่ง และเป็นกรียาที่ห้ามการบุญการกุศลของเขา.

๗. แกล้งดิเตียนภิกษุอื่น ที่สงฆ์สมมติให้เป็นผู้ทำการสงฆ์

เช่นหน้าที่แจกเสนาสนะและอาหาร เป็นต้น.

๘. ไม่เชื่อฟังคำตักเตือนของภิกษุอื่น ที่เป็นธรรมเป็นวินัย เรียกว่าไม่เอื้อเพื่อต่อบุคคลและธรรมวินัย.

ไม่เอื้อเพื่อต่อบุคคลนั้น คือ ภิกษุด้วยกันตักเตือนว่ากล่าวแล้ว ไม่เชื่อฟัง.

ไม่เอื้อเพื่อต่อบุคคลนั้น คือในเวลาท่านผู้ใหญ่แสดงธรรม แสดงวินัย แสดงอาการไม่ตั้งใจ เช่นอ่านหนังสือหรือคุยกันเสีย ไม่ตั้งใจฟังและติดตาม.

๙. อยู่ในที่ประชุมไม่ให้ฉันทะก่อนลุกไป เป็นกิริยาที่แสดงความไม่พอใจ และเสียสามัคคีของหมู่ จึงห้าม.

๑๐. ให้ฉันทะกับสงฆ์ ให้ทำสังฆกรรมที่เป็นธรรมแล้ว ภายหลัง กลับติเตียน.

๑๑. พร้อมกับสงฆ์ ให้จิวรเป็นบาเหน็จแก่ภิกษุรูปใดรูปหนึ่ง แล้วภายหลังกลับติเตียนภิกษุอื่นว่า ให้เพราะเห็นแก่หน้ากัน.

หมวดที่ ๖ ล้วงเข้าแล้วส่อความสะเพร่าของภิกษุ

ในหมวดนี้มี ๔ คือ :-

๑. เอาเตียง, ตั่ง, พูก, เก้าอี้ ของสงฆ์ไปตั้งในที่แจ้ง เมื่อหลีกไปไม่เก็บเสียก่อน หรือมอบหมายกับภิกษุอื่น เป็นปาจิตตีย์. ถ้าเอาของบุคคลไปทำเช่นนั้น ต้องทุกกฎ.

สิกขาบทนี้ ตั้งไว้เพื่อให้รู้จักรักษาวัตถุของสงฆ์และของเอกชน และเพื่อป้องกันไม่ให้ภิกษุทำของสงฆ์ และของบุคคลให้เสียหาย.

๒. เอาที่นอนของสงฆ์ ปูนอนในกุฏิสงฆ์แล้ว เมื่อจะหลีกไป ไม่เก็บเองหรือมอบหมายให้ผู้อื่น.

เนื้อความอย่างเดียวกับข้างต้น ปรับภิกษุผู้ประพฤติกว้างเป็น ปาจิตตีย์ ถ้าเอาที่นอนของภิกษุ เอกชนทำเช่นนั้น ต้องทุกกฎ.

๓. รู้ยู่ว่ามีตัวสัตว์ และบริโคน้ำนั้น หรือเอาทรคหญ้า หรือดิน เป็นปาจิตตีย์.

ห้ามข้อนี้ เพื่อจะป้องกันความสะเพร่า ความเลินเล่อ ความไม่พิจารณา และป้องกันไม่ให้ชีวิตสัตว์ล่วงไป โดยเหตุความ สะเพร่าของภิกษุ [มดคกน้ำเอาขึ้นไม่เป็นอาบัติ หรือจะเอารดลงที่ ดินไม่เป็นเหมือนกัน เพราะมดเป็นสัตว์บก อยู่บนแผ่นดินได้ไม่ตาย].

๔. นั่ง, นอน ทับเตียง และตั้ง ที่มีขาไม่แน่น ไม่แข็งแรง เป็นปาจิตตีย์.

หมวดที่ ๗ ความประพฤติกว้างซึ่งทำให้เสียธรรมเนียมของภิกษุ

ในหมวดนี้มี ๑๕ คือ :-

๑. นอนในที่มุงที่บังร่วมกับอนุปลัมบันเกิน ๓ คืบแล้ว ในคืบ ที่ ๔ นับแต่พระอาทิตย์อัสดงคดแล้วไป นอนในที่ที่มุงมากบังมากกับ อนุปลัมบันเป็นปาจิตตีย์. นอนในที่ที่มุงมากบังน้อย ๑ มุงน้อย บังมาก ๑ มุงครั้งบังครั้ง ๑ กับอนุปลัมบันเป็นทุกกฎ. แม้นอนใน ที่เช่นนั้น กับสัตว์ดิรัจฉานที่พอเป็นที่ตั้งแห่งปาราชิกาบัติได้ ก็ปรับ เป็นทุกกฎเหมือนกัน.

ข้อนี้ตั้งไว้ เพื่อประสงค์จะไม่ให้อนุปลัมบันเห็นอาการวิปลาส

ของภิกษุในเวลาอนหลับ การนอนร่วมกับอนุสัมบัน ให้นับตั้ง
ตั้งแต่คือที่ ๑ ที่ ๒ พอถึงคืนที่ ๓ ต้องให้ภิกษุหรืออนุสัมบันข้าง
ใดข้างหนึ่ง ตื่นก่อนย่ำรุ่ง คือ ๕ นาฬิกา ก่อนเที่ยงกับ ๑ ภาค [คือ ๑๑
ทุ่มครึ่ง] แล้วนับตั้งต้นวันหนึ่งไปใหม่.

๒. ขุดดินเองหรือใช้คนอื่นให้ขุด.

ดินมี ๒ ชนิด คือ :-

ก. ดินแท้, เช่นดินล้วนไม่มีกรวดทรายหรือของอื่นปน หรือ
มีบ้างก็เพียงส่วนน้อย อย่างหนึ่ง.

ข. ดินไม่แท้, คือทรายล้วนหรือที่มีดินปนอยู่แต่เล็กน้อย อย่าง
หนึ่ง. ภิกษุขุดดินแท้ เป็นปาจิตตีย์. ขุดดินไม่แท้ เป็นทุกกฏ.

การที่ห้ามเช่นนี้ เพื่อจะป้องกันไม่ให้ภิกษุล่วงล้ำเที่ยวขุดดิน
ที่จะใช้ปลูกพืชพันธุ์ได้ ซึ่งเขาหวงห้าม และทำให้สัตว์ที่เกิดอยู่
ในดินตาย.

๓. พรากของเขี้ยวที่เกิดอยู่กับที่ให้หลุดจากที่.

ของเขี้ยว นั้น ได้แก่ค้อนหมากรากไม้ทั้งปวง คือ พฤษชาติ,
ดิณชาติ, เถาวัลลีชาติ, บุพพัณชาติ, อปรัณชาติ, เสวาลชาติ
เป็นต้น, อากาที่พรากนั้น เช่นตัดราก, กิ่งก้าน, เต็ดใบ, ถอนทั้งต้น.

๑. นาฬิกาเป็นเพียงเครื่องกำหนด โดยเทียบเคียงเท่านั้น จะถือเอาเป็นแน่นอนค่อนข้างยาก
เพราะบางฤดูกลางวันมาก กลางคืนน้อย บางฤดูกลางวันมาก กลางคืนน้อย ทางพระวินัยท่าน
ถือเอาอรุณเป็นเกณฑ์.

เหตุที่ห้าม เพราะในสมัยนั้น เขาถือกันว่า ต้นไม้เป็นวัตถุมีชีวิตอินทรีย์จำพวกหนึ่ง ซึ่งตรงกับในบัดนี้ ที่นักปราชญ์ทางวิทยาศาสตร์ลงสันนิษฐานว่า เป็นวัตถุที่มีวิญญาณจริงตามตำราพฤกษศาสตร์ เพราะต้นไม้ต้องมีอาหารเลี้ยงลำต้นอยู่เสมอ จึงจะสดชื่นรอคอยได้ตลอดกาล.

การที่ห้ามเช่นนั้น ก็เพราะเป็นประเพณีที่เขาถือกันต่อ ๆ มา เช่นนี้ และอนุโลมตามความนิยมของบ้านเมืองด้วยอย่างหนึ่ง แต่เมื่อกล่าวถึงความเสียหายแล้ว เห็นว่ามีส่วนน้อย เว้นแต่ของนั้น อยู่ในความหวงห้ามของผู้อื่น ก็มีผู้ถือกรรมสิทธิ์.

๔. นันคณโกชนะ.

คณโกชนะนั้น คือ ภิกษุตั้งแต่ ๔ รูปขึ้นไป รับหรือฉันโกชนะ ๕ อย่างใดอย่างหนึ่งพร้อมกัน.

โกชนะ ๕ นั้น คือ :-

ก. จำพวกข้าวสุก, ได้แก่ข้าวจ้าว, ข้าวเหนียว, ข้าวมัน, ข้าวผัด, ๑ ล ๑.

ข. จำพวกขนมสด, ได้แก่ขนมครก, ขนมพันตอง, แป้งจี, ๑ ล ๑.

ค. จำพวกขนมแห้ง, ขนมผิง, ขนมปัง, จันอับ, ทองม้วน, ๑ ล ๑.

ฌ. จำพวกปลา, ได้แก่ปลาต่างๆ, กุ้ง, ปู, หอย, เต่า, ตะพาบน้ำ, ๑ ล ๑.

ง. จำพวกเนื้อ, สัตว์ ๒ เท้า ๔ เท้า, ไก่, เป็ด, นกต่าง ๆ, เนื้อวัว, ควาย, อีเก้ง, แพะ, แกะ, สมัน, กวาง, ๑ ล ๑.

สมัยที่ควรฉันและรับคณะโภชนะนั้น คือ เป็นไข้, เช่นเจ็บเท้า
บิณฑบาตไม่ได้ ๑, คราวกาลจิวร ๑, เวลาทำจิวร ๑, เดินทางไกล ๑,
ไปทางเรือ ๑, กำหนดทางกึ่งโยชน์ขึ้นไป [คือ ๒๐๐ เส้น] อยู่มาก
ด้วยกันอัครคัตด้วยอาหาร ๑, โภชนะนั้นเป็นของสมณะ ๑, ฯลฯ.

[ความประสงค์ของข้อห้ามข้อนี้ โดยพระมติของสมเด็จพระ
มหาสมณเจ้าฯ ทรงเห็นว่า คงจะห้ามการล้อมวงฉัน ซึ่งเป็นธรรมเนียม
อันไม่งามของภิกษุ เพราะธรรมเนียมของภิกษุ ต้องการให้นั่ง
ซักเป็นแถวยาว ๆ ซึ่งดูเรียบร้อย].

๕. ฉันอาหารเมื่อห้ามข้าวแล้ว. ลุกจากที่นั่นแล้ว. เมื่อภิกษุ
ห้ามข้าวแล้ว ลุกจากที่นั่นแล้ว ในวันนั้นจะฉันของเคี้ยวของฉัน ที่
เป็นอาหารไม่ได้ ถ้าฉันเป็นปาจิตตีย์. เว้นไว้แต่อาหารเป็นแดน
ภิกษุไข้.

อาหารที่เป็นเคนมี ๒ คือ :-

- ก. เคนภิกษุไข้.
- ข. เคนภิกษุผู้ฉันแต่พอเป็นพิธิ. เพื่อให้ภิกษุผู้ห้ามข้าวได้ฉัน.
ของที่ขาดประเคน เช่นของที่รับประเคนแล้ว มีคฤหัสถ์หรือ
สามเณรมาจับต้อง เรียกว่าของขาดประเคน หรือภิกษุนั้นมรณภาพ
แล้ว หรือสึกแล้ว หรือเข้ารีตเดิยรติย์ ของฉันก็เป็นอันขาด
ประเคนเหมือนกัน.

๖. ฉันอาหารในเวลาวิกาล

เวลาวิกาลนั้น นับตั้งแต่เที่ยงวันแล้วไปจนถึงวันใหม่. คำว่า

อาหาร หมายความว่า โภชนะ ๕ คือของที่กินอิม ที่เป็นยาวกาลิก ผักต่าง ๆ หรือของที่เป็นขาทนียะไม่นับเป็นอาหาร แต่ท่านก็ห้ามไว้ในข้อนี้เหมือนกัน.

๗. ฉันทอาหารที่รับประเคนไว้ค้างคืน.

การที่ตั้งบัญญัติข้อนี้ขึ้นไว้ เพราะประสงค์จะไม่ให้ภิกษุกังวลห่วงใยในการบริโภค และจะให้ภิกษุถือธรรมเนียมอย่างผู้ดี ที่เขาไม่เก็บสะสมของที่เป็นเดนไว้กินในวันอื่น.

๘. ฉันทของที่ยังไม่ได้รับประเคน.

ฉันทอย่างไม่ได้รับประเคน เว้นไว้แต่น้ำและไม่สีฟัน นอกนั้นถ้ายังไม่ได้รับประเคน ฉน ต้องปาจิตตีย์.

วิธีรับประเคน

- ก. ของไม่ใหญ่เกินกำลังของคน ๆ เดียวจะยกได้.
- ข. ผู้ประเคนต้องเข้าใกล้ ให้ได้หัตถบาส คือแต่ภิกษุถึงตัวผู้ประเคน ประมาณศอกหนึ่ง.
- ค. ผู้ประเคนต้องน้อมให้ด้วยความเคารพ.
- ฅ. ไม่ใช่เลือกใส่ให้ หรือยื่นให้โยนให้.
- ง. ถ้ามาตุคามเป็นผู้ประเคน รับด้วยของเนื่องด้วยกาย คือใช้ผ้ากราบหรือผ้าเช็ดหน้ารับ.
๘. ขอโภชนะอันประณีต แต่คฤหัสถ์ผู้ไม่ใช่ญาติ ไม่ใช่ปวารณา.

โภชนะอันประณีตนั้น คือข้าวสุกกระคนด้วยของ ๘ อย่าง ๆ ใด

อย่างหนึ่ง คือ เนยใส, เนยข้น, น้ำมัน, น้ำผึ้ง, น้ำอ้อย, ปลา, เนื้อ, นม, นมสั้ม.

โภชนะอันประณีต ถ้าภิกษุขอแต่คฤหัสถ์ไม่ใช่ญาติ ไม่ใช่
ปวารณามาฉัน ต้องปาจิตตีย์.

ความประสงค์ที่ทรงบัญญัติข้อนี้ขึ้นไว้ เพื่อจะป้องกันภิกษุไม่ให้
ขอเขาจุก ๆ จิก ๆ ซึ่งทำให้เขารำคาญ และเป็นธรรมเนียมไม่ดี.

๑๐. ภิกษุไม่ใช่ติดไฟผิง.

ติดไฟในที่นี้ หมายความว่า เป็นเปลว ถ้าไม่ใช่ติดไฟให้เป็น
เปลวเองก็ดี ใช้คนอื่นให้ติดก็ดี เพื่อจะผิง ต้องปาจิตตีย์. ติดเพื่อ
เหตุอื่น ไม่เป็นอาบัติ. ถ้าเป็นเรือนไฟซึ่งเป็นที่อบกาย อย่างวิธีเข้า
กระโจม ใช้ติดด้วยถ่านก็ได้.

การที่ห้ามข้อนี้ เพื่อจะป้องกันไฟไหม้กุฏิของสงฆ์ เพราะกุฏิ
สงฆ์โบราณ มุงด้วยใบไม้บ้าง, จากบ้าง, หญ้าบ้าง, ฝาก็ทำด้วย
ไม้ไผ่ อาจเป็นเชื้อไฟง่าย.

การลงอาบน้ำ ถ้าภิกษุอุตคัคไม่มีผ้าสำหรับผลัดอาบน้ำ พระองค์
ทรงอนุญาตให้ภิกษุเปลือยกายลงอาบน้ำได้เหมือนกัน แต่ดูเหมือน
เฉพาะแต่ที่ไม่มีคน นี้กล่าวไว้ในที่อื่น.

๑๑. นุ่งห่มจีวรที่ยังไม่ได้พันทุ.

ผ้าจีวรได้มาใหม่ ต้องพันทุด้วยสี่ ๓ อย่าง คือ ๑. เขียว
คราม, ๒. โคลน, ๓. ดำคล้ำ, อย่างไม่อย่างหนึ่งเสียก่อน จึงนุ่งห่ม
ได้ ถ้าไม่ทำเช่นนั้น เป็นปาจิตตีย์.

การให้ทำเช่นนี้ เพื่อเป็นเครื่องหมายให้จำง่าย และเพื่อทำลายให้เสียสิด้วย.

พินทุนั้นทำเป็นจุดกลม ๆ ขนาดเล็กเท่าหลังตัวเรือด ขนาดใหญ่เท่าจุดแหว่ตานกยูง เรียกว่าทำพินทุกับปะ แปลว่า ทำจุดกลมหรือวงกลม.

วิธีนี้คล้ายกับคนโบราณที่เขียนหนังสือไม่เป็น ใช้วิธีลงแวงใดคือใช้ลายมือจุด ๆ แทนการเขียนชื่อดังใช้ในทำหนังสือเอกสารสัญญาทั้งปวง.

๑๒. ภิขุเข้าบ้านในเวลาวิกาลไม่ลาภิขุอื่น.

คำว่าวิกาลในที่นี้ แต่เดิมหมายเอาในเวลาค่ำ คือตั้งแต่อาทิตย์ตกไปแล้ว ครั้นมาภายหลังจนเดี๋ยวนี้ ท่านนับเอาตั้งแต่เวลาเที่ยงวันแล้วไปจนวันใหม่ เรียกว่าเวลาวิกาล ในเวลาเช่นนี้ ภิขุจะไปในละแวกบ้าน ไม่บอกลาพระอุปัชฌายะและพระที่อยู่ในวัด ปรับเป็นอาบัติ ๒ ตัว คือปรับอาบัติทุกกฏ ฐานไม่ลาพระอุปัชฌายะ ปรับเป็นปาจิตตีย์ ฐานไม่ลาภิขุในวัด. ถ้าลาแต่ภิขุ ไม่ลาพระอุปัชฌายะ เป็นแต่ทุกกฏตัวเดียว ถ้าลาพระอุปัชฌายะ เฉพาะภายในกาล แต่จะไปในวิกาล แล้วไม่ลาภิขุในวัด ปรับเป็นอาบัติปาจิตตีย์ แต่ถ้าลาพระอุปัชฌายะ ในเวลาวิกาล แม้จะไม่ได้ลาภิขุอื่น ในเป็นอาบัติเลย เพราะการลาพระอุปัชฌายะ ก็ได้ชื่อว่าลาภิขุของคอื่นเหมือนกัน และทั้งได้ชื่อว่าลาท่านด้วย.

๑. เรื่องภิขุลาเข้าบ้าน ซึ่งกล่าวไว้ในที่นี้ เฟงเพียงภิขุผู้ยังไม่ได้นิสัยมุตตกะ คือยังไม่พ้นนิสัฯ ถ้าเป็นภิขุที่เป็นนิสัยมุตตกะ คือพ้นนิสัฯแล้ว ลาเฉพาะภิขุรูปใดรูปหนึ่งก็ได้ ไม่เป็นอาบัติ.

ถ้ามีกิจจำเป็นที่เป็นการควน เช่นภิกษุถูกงัดหรือไฟไหม้บ้าน
ญาติโยม หรือบ้านข้างวัด กิจจะไปช่วยระวัง ไม่ห้าม, หรือแม่
เหตุอย่างอื่น เช่นภิกษุอาพาธอันจะถึงความสิ้นชีวิตได้โดยรวดเร็ว
จะรีบไปหาหาหรือรีบไปหาหมอ ก็สงเคราะห์เข้าในกิจรีบร้อนนี้ได้
หรืออยู่รูปเดียว ไม่มีภิกษุอื่นในวัด ไปได้.

๑๓. ให้ทำกล่องเข็มเองด้วยกระดูก, งา, เขา, เป็นปาจิตตีย์
คนอื่นทำไว้แล้วได้มาใช้สอย เป็นกล่องเข็ม ต้องทุกกฎ. เพราะใน
สิกขาบทนี้ กล่าวถึงกล่องเข็มอย่างเดียว.

เหตุที่ห้ามนั้น เพื่อจะป้องกันไม่ให้ภิกษุทำกล่องเข็มด้วยกระดูก,
งา, เขา, สำหรับไว้คุณเล่น หรือไว้ออกประกวดประชันกันเล่น
และจะไปรบกวนช่างกลึงให้เขาทำให้ เป็นการรบกวนและตัดประโยชน์
ของเขา เพราะทำให้เขาเสียเวลาที่จะทำของเขา และทำให้เขาได้รับ
ความรำคาญ เพราะวานให้ทำไม่รู้จักจบ เช่นเล่นตลับงากันเป็นต้น
ถ้าทำเป็นลูกกระดุมกลัดผ้าจีวร ลูกถวิล ตะบันไฟ กลักยาตา
ไม้ปายยาตา และอื่น ๆ ท่านไม่ห้าม ไม่เป็นอาบัติ เพราะไม่ใช่ของ
ที่เล่นฮือกัน ถ้าทำขึ้นในเวลาเล่นฮือกัน อนุโลมตามต้นบัญญัติ ไม่พ้น
จากทุกกฎ กระทบ?

๑๔. ทำ เตียง ตั่ง ใหม่ เท่าเกิน ๘ นิ้วสุกต หรือทำเตียง,
ตั่ง หุ้มนุ่น ด้วยตนเองก็ดี ให้ผู้อื่นทำก็ดี เป็นปาจิตตีย์ ได้ของที่เขา

ทำเกินประมาณไว้มาใช้สอยนั่งนอนทั้งอย่างนั้น เป็นทุกกฎ.

ข้อนี้ นับอยู่ในการให้เสียทำเนียม.

๑๕. ฟ้านั่ง, ผ้าปิดแผล, ผ้าอาบน้ำฝน, จีวรเกินประมาณ

(สุกตจีวร) ประมาณของผ้าเหล่านี้ คือ :-

ผ้าปูนั่ง ยาว ๒ คืบ กว้างคืบครึ่ง ชายคืบ ๑.

ผ้าปิดแผล ยาว ๔ คืบ กว้าง ๒ คืบ.

ผ้าอาบน้ำฝน ยาว ๖ คืบ กว้าง ๒ คืบครึ่ง.

ภิกษุทำให้เกินประมาณนั้น เป็นปาจิตตีย์ ตัดให้ได้ประมาณ
เสียก่อน จึงแสดงอาบัติตก.

สุกตจีวร ยาว ๕ คืบ กว้าง ๖ คืบ.

คำว่า คืบ นิ้ว ในที่นี้ คือนับตามคืบนิ้วสุกต.

ภิกษุทำบริวารมีเตียงเป็นต้น ให้เกินประมาณก็ดี ทำเตียง,
ตั้ง หุ้มนุ่นก็ดี ทำจีวรให้เท่าสุกตจีวรก็ดี ต้องอาบัติปาจิตตีย์
เพราะเป็นการทำให้เสียธรรมเนียม ต้องทำลายและตัดให้ได้กำหนด
เสียก่อนจึงแสดงอาบัติตก.

จีวรถ้าภิกษุไม่ได้ทำเอง ทายกเขาถวาย แม้จะใหญ่เกินประมาณ
ภิกษุจะใช้ก็ควร ไม่เป็นอาบัติ.

ปาฏิเทสนียะ

ปาฏิเทสนียะ ศัพท์นี้เป็นชื่อของอาบัติ แปลว่า จะพึงแสดง
คือ เป็นชื่อของสิกขาบท แปลว่า ปรับด้วยอาบัติปาบัติปาฏิเทสนียะ
มี ๔ สิกขาบท :-

สิกขาที่ ๑ ในสิกขาบทนี้ ควรเข้าใจเป็นพิเศษ นอกจาก
นวโกวาทอย่างหนึ่ง คือการรับของเคี้ยวของฉัน จากมือนางภิกษุณี
ที่ไม่ใช่ญาติ ด้วยมือของตนมาบริโภคนั้น ถ้าภิกษุที่เข้าไปบิณฑบาต
ในบ้าน นางภิกษุณีถวายกลางทางภิกษุรับ จึงปรับเป็นอาบัติปาฏิเทสนียะ
ถ้าเขาถวายในเวลาอื่น ไม่มีข้อจะยกขึ้นปรับหรือคนอื่นรับจากมือนาง
ภิกษุณีมาถวาย ภิกษุไม่ได้รับเอง เช่นนี้ท่านก็ไม่ปรับเป็นอาบัติ
เหมือนกัน.

การที่มีข้อนี้ขึ้นห่ามนั้น เพื่อจะป้องกันภิกษุไม่ให้เบียดเบียน
นางภิกษุณีที่มีลาภน้อย และให้ภิกษุมีอัชฌาสัยต่อนางภิกษุณี.

สิกขาบทที่ ๒ เมื่อภิกษุฉันอยู่ในที่นิมนต์ ถ้ามีนางภิกษุณีมา
สั่งให้ทายกเอาสิ่งนั้นสิ่งนี้ถวาย ให้เธอพึงไถ่ นางภิกษุณีให้ถอยไปนั้น
เพราะถ้าไม่ไถ่แล้วเขาจะระแวงสงสัยว่า ภิกษุกับนางภิกษุณีมีความ
ปฏิบัติรักใคร่กัน.

สิกขาบทที่ ๓ ตระกูลสงฆ์สมมติว่าเป็นเสขะนั้น ได้แก่ตระกูล
โสดาบัน.

การที่มีข้อนี้ห้ามกันไว้ นั้น เพื่อจะไม่ให้ภิกษุรบกวนตระกูลที่

ขาดแคลนและฝืดเคืองด้วยโรคะ จำพวกอันนับอยู่ในจำพวกที่ ๒ ของตระกูลซึ่งมีอยู่ ๔ จำพวก คือ จำพวกที่ ๑ ไม่มีศรัทธาและโรคะ. จำพวกที่ ๒ มีศรัทธาแต่โรคะบกพร่อง. จำพวกที่ ๓ บริบูรณ์ด้วยโรคะแต่ไม่มีศรัทธา. จำพวกที่ ๔ บริบูรณ์พร้อมด้วยโรคะและศรัทธา. และให้เอาเยี่ยงแมลงผึ้งซึ่งบินเคล้าเกสร ไม่ทำกลิ่นอันหอมฟุ้งจร และช่อดอกใบของต้นไม้ให้ชอกเข้าไปฉะนั้น เพราะธรรมดาตระกูลที่เป็นเสขะนั้น ถึงอย่างไรก็ดี ศรัทธาเขาย่อมมีอยู่เป็นธรรมดา แม้ว่าเขาจะขาดแคลนด้วยประการใด ๆ ก็ตาม ถ้าภิกษุต้องการ เขาก็ต้องขวนขวายแสวงหาถวายจนได้ หรือเขามีอยู่แต่น้อย เขาก็ต้องถวายด้วยศรัทธาเป็นเหตุ เมื่อเป็นเช่นนี้ ภิกษุควรมีอัชฌาสัยต่อเขา และควรรักษาศรัทธาของเขาไว้ ด้วยเหตุว่า ถ้าเขาต้องการจะทำบุญ เขาก็มานิมนต์ภิกษุไปเอง ด้วยเหตุดังที่กล่าวมานี้แล ท่านจึงห้าม.

สิกขาบทที่ ๔ เสนาสนะป่าซึ่งเป็นที่เปลี่ยวนั้น หมายถึง เสนาสนะที่อยู่ไกลบ้าน ประมาณ ๑๐๐ ชั่วธนู คือวัดโดยหนทางคนเดินไปตามปกติได้ ๒๕ เส้น ใช้วัดตัดตรง คือวัดทางลัด และประกอบด้วยโจรภัย.

การที่ท่านห้ามไม่ให้ภิกษุที่อยู่ในเสนาสนะป่า ซึ่งเป็นที่เปลี่ยวและไม่เป็นไข้ รับของเคี้ยวของฉันที่ทายกไม่ได้แจ้งความให้ทราบก่อนมาบริโภคนั้น เพราะว่าการอยู่ในที่เปลี่ยว ถ้าเดินไปคนเดียว ๑. ชั่วธนูหนึ่งเท่ากับ ๔ ศอก คือ ๑. วา.

และมีของติดมือไปด้วย ก็ย่อมจะเป็นเหตุให้ผู้ร้ายเข้าแย่งชิงและทำร้ายร่างกายเอา และทำของ ๆ เขาที่จะนำไปถวายด้วยตั้งใจอันเป็นบุญกุศล ไม่ได้ตามประสงค์เจตนาที่คิดได้ไว้ ถ้าบอกไปให้เขาทราบล่วงหน้าเสียก่อน เขาจะได้คิดจัดการป้องกันให้ทันทั่วทั้งที่ โดยเหตุนี้ท่านจึงห้าม.

เสขียวัตร

เสขียะ ศัพท์นี้เป็นชื่อของกรรม ที่ได้แก่วัตรหรือขนบ
ธรรมเนียมอย่างดี แปลว่า ควรศึกษา จัดเป็น ๔ หมวด ๆ ที่ ๑
สารูป ว่าด้วยธรรมเนียมการประพฤติในเวลาเข้าไปในบ้าน. หมวด
ที่ ๒ โภชนปฏิบัติสังยุต ว่าด้วยธรรมเนียมรับบิณฑบาตและฉันอาหาร.
หมวดที่ ๓ ชัมมเทศนาปฏิบัติสังยุต ว่าด้วยธรรมเนียมไม่ให้แสดงธรรม
แก่บุคคลผู้แสดงอาการไม่เคารพ. หมวดที่ ๔ ปกิณณกะ ว่าด้วย
ธรรมเนียมถ่ายอุจจาระปัสสาวะและบ้วนเจษะ.

หมวดที่ ๑ สารูป

ภิกษุพึงสำรวมกายให้เรียบร้อย ทั้งเมื่ออยู่ในวัดและไปนอก
วัด คือ :-

๑. การนุ่งห่มต้องเรียบร้อย คือห่มคลุม ๒ บ่ามิดชิด ไม่เปิด
กาย, ไม่เว็กผ้า, ไม่รุ่มร่ามหรือถกรั้ง ระวังมือเท้าด้วยดี.

๒. การดูสิ่งต่าง ๆ นัยน์ตาให้ทอดลง คือสูงมาต่ำ อย่าทำ
นัยน์ตาให้เลิก อย่าก้มหน้าเดินไป เหมือนคังหน้าม้าหมากรุก ซึ่งดู
เป็นการแก่งทำ ไม่ใช่อาการปกติ ไม่เพียงกินงาม กลับมงาม
อวดดีไปอีก. ที่ท่านห้ามข้อนี้ เพราะเป็นกิริยาไม่งาม สำหรับภิกษุ.

๓. การพูดต้องระวังอย่าให้เสียงดังเกินประมาณ เพียงคนที่
นั่งอยู่ใกล้ได้ยินพอดี และห้ามไม่ให้ตะโกน ห้ามไม่ให้หัวเราะดัง
มีเรื่องขบขัน เป็นแต่แสดงใบหน้ายิ้มอมยิ้มเล็กน้อย ๆ ได้.

๔. ต้องสำรวมกายในเวลาเดินและนั่งในบ้าน ไม่โคลงกาย ไม่ไกวแขน ไม่สั่นศีรษะ ไม่เอามือค้ำกาย คือเอามือเท้าสะเอว เท้าแขน หรือยันแขนในเวลานั่ง ต้องการให้เดินหรือนั่งตัวตรง.
๕. เวลาไปหรือนั่งในบ้าน ไม่ให้เอาผ้าคลุมศีรษะ.
๖. ไม่นั่งรัดเข่าในบ้าน คือเอามือโอบเข้าทั้ง ๒ ข้าง หรือใช้เชือกรัด.

ในเสขียสิกขาบทนี้ ไม่ได้ปรับอบัติไว้โดยตรง มีแต่เพียงว่า พึงทำความศึกษาหรือรักษา. ในคัมภีร์วิภังค์แก้วว่า อาศัยความไม่เอื้อเพื่อทำให้ผิดธรรมเนียมไป ต้องทุกกฎ. มีความตั้งใจจะทำให้ถูกตามธรรมเนียม แต่ล่วงไปด้วยไม่เกล็ง ด้วยผลอ ด้วยไม่รู้ตัว หรือไม่รู้จักจะทำให้ถูก และอาพาธไม่อาจรักษากิจวัตรให้เรียบร้อยได้ ท่านยกเว้นไม่ปรับอบัติ.

หมวดที่ ๒ โภชนปฏิบัติสังยุต

ภิกษุพึงสำรวมกายให้เรียบร้อย ในขณะที่บริโภคอาหารและในการรับบิณฑบาต คือ :-

๑. ถือบาตรด้วยมือขวาและประคองบาตรด้วยมือทั้งสอง เพื่อ กันไม่ให้บาตรตก บาตรนั้นอยู่ในกลีบจีวร โพล่ออกมาแต่เพียง เล็กน้อยพอแลเห็น และระวังอย่าให้บาตรตก.

๒. เวลาถือบาตร ให้เอามือซ้ายเปิดฝาบาตร ตาแลดูในบาตร เท่านั้น ไม่ให้ดูหน้าทายก หรือดูเหม่อไปทางอื่น ข้อนี้เพื่อสำรวม

นัยน์ตามิให้กระสับกระส่าย พาให้จิตคิดไปอื่น ซึ่งอาจทำให้พลอตัว
บาตรพลัดตกจากมือได้.

๓. ห้ามมิให้รับบิณฑบาตเกินขอบปากบาตร และให้รับแกง
พอสมควรแก่ข้าวสุก.

๔. เวลารับบิณฑบาต ให้แลดูแต่ในบาตร มิให้ขูดข้าวสุก
ให้แห้วเป็นรูตรงกลาง หรือข้างใดข้างหนึ่ง มิให้ขยุ่มข้าวสุกแต่
ยอดลงไป.

๕. มิให้ฉันข้าวคำใหญ่นัก ทำให้กลมกล่อม นี้ว่าสำหรับฉัน
ด้วยมือ ถ้าฉันด้วยช้อนช่อม ทำให้กลมไม่ได้ แต่ก็ควรตะล่อม
ให้เป็นคำพอดี ๆ.

๖. เวลาเปิบข้าว เมื่อคำข้าวยังไม่ถึงปาก ห้ามมิให้อ้าปาก
ไว้ท่า มิให้ฉันโยนคำข้าวเข้าปาก และมิให้ฉันทำกระพุ่มแก้มให้ดู
เหมือนคนเป่าขลุ่ย.

๗. ห้ามมิให้ฉันพลางสะบัดมือพลาง และห้ามมิให้โปรยเมล็ด
ข้าวให้ตกลงในบาตร หรือในที่นั้น ๆ.

๘. ห้ามมิให้ฉันแลบลิ้น ฉันดงจับ ๆ ดงชูค ๆ และเลียมือ
หรือเลียริมฝีปาก ซึ่งไม่ใช่มรรยาทของผู้ดี.

หมวดที่ ๓ รัชมณฑนาปฏิสังยุต

ในหมวดรัชมณฑนาปฏิสังยุต แบ่งเป็น ๒ ประเภท คือ :-
ตอนต้น ๑๑ ข้อ ตั้งแต่ข้อที่ ๑ ถึงข้อ ๑๑ แสดงประเภท

บุคคลที่ไม่แสดงความเคารพ.

ตอนหลัง ๕ ข้อ ตั้งแต่ข้อ ๑๒ ถึงข้อ ๑๖ แสดงอาการที่เนื่องด้วยบุคคลที่ไม่ทำความเคารพ. บุคคลทั้ง ๒ ประเภทนี้ ภิกษุไม่ควรแสดงธรรมให้ฟัง.

คำว่าเขียนเท้าในข้อ ๕, คำว่ารองเท้าในข้อ ๖, ต่างกันอย่างไร ?

ต่างกันอย่างไร คือเขียนเท้ามีสัน เช่นเกือกบูตหรือเกือกค้ำชู ส่วนรองเท้าไม่มีสัน เช่นเกือกสลิปเปอร์ เกือกแตะ.

การแสดงธรรมแก่คนที่เคารพ แม้ใส่เกือกตามประเพณีนิยม เช่นในราชการเป็นต้น ก็ไม่เสียหาย แสดงได้ไม่เป็นอาบัติ.

คำว่าศีศตรากับอาวุธ ต่างกันหรือไม่ต่างกัน ?

ศีศตรา ได้แก่เครื่องประหารมีคม เช่นมีดดาบและหอก ฯลฯ ส่วนอาวุธ ได้แก่เครื่องประหารไม่มีคม คือเครื่องยิง เช่น ศร ปืน หรือธนู ลูกแตก เป็นต้น.

การแสดงธรรม แก่คนที่ต้องถือศีศตราวุธติดกับมือ หรือผูกสอดสวมอยู่ในมือเป็นนิตย์ เช่นทหาร หรือพวกพลเมืองผู้พกศีศตราวุธอยู่กับตัว เช่นพวกมลายู พวกชวา พวกกรีซ. การผูกสอดสวมและพกศีศตราวุธเช่นนี้ เป็นตามธรรมเนียมของพวกนักรบหรือพวกชอบรบชอบสู้ ไม่ใช่แสดงความดูร้าย แสดงได้ไม่เป็นอาบัติ.

ในหมวดนี้ มีปรับอาบัติทุกกฏ เพราะไม่เอื้อเฟื้อ และมีข้อ

ยกเว้นตามเคย.

หมวดที่ ๔ ปกัณณะ

ของเที่ยวที่ห้ามมิให้ภิกษุถ่ายอุจจาระ ถ่ายปัสสาวะ บ้วนขะพระรด
นั้น ประสงค์เอาที่สดเขียวเขาปลูกรักษาไว้ดูแล่งาม ๆ เช่นสนามหญ้า
เป็นสถานที่ต้องห้าม.

น้ำที่ห้ามมิให้ภิกษุถ่ายอุจจาระ ถ่ายปัสสาวะ บ้วนขะพระลงไปใน
ประสงค์เอาน้ำที่ดีและสะอาด ที่เขายังใช้สอยบริโภคได้อาบได้.

ถ้าเป็นน้ำน้ำไม่ห้าม หรือในคราวน้ำท่วมล้นไปทุกแห่ง ไม่มี
ที่บกถ่าย หรือในทะเล เช่นนี้จำเป็นไม่ห้ามเหมือนกัน.

ข้อนี้คนสามัญมักเห็นการถ่ายของโสโครกลงในน้ำไหล ไม่เป็นไร
แต่พวกภิกษุเข้าใจมาก่อนแล้ว ว่าทำน้ำให้เสีย จึงมีธรรมเนียมห้าม
ตลอดถึงน้ำไหล. แต่ธรรมเนียมนี้จะเอียงเกินไปสำหรับคนพื้นเมือง
จึงไม่มีใครรู้ถึง ในหมวดนี้มีปรับอาบัติทุกกฎ เพราะไม่เชื่อเพื่อ
และมีข้อยกเว้นตามเคย.

อธิกรณ์

อะไรเรียกอธิกรณ์? กิจการที่จะต้องทำให้ดี เรียกอธิกรณ์
อธิกรณ์นั้นมี ๔ คือ :-

๑. วิวาทเถียงกันด้วยเรื่องธรรมวินัย เรียกว่าวิวาทาธิกรณ์.
นี้จะต้องได้รับชี้ขาดว่าฝ่ายใดถูกฝ่ายใดผิด.

๒. ความโจทหากันด้วยอาบัติต่างๆ เรียกอนุวาทาธิกรณ์.
นี้จะต้องได้รับวินิจฉัยว่าจริง หรือไม่จริง.

๓. อาบัติทั้ง ๗ กองหรือกิริยาที่ถูกต้องอาบัติ หรือถูกปรับ
อาบัติ เรียกว่าอาปตตาทิกรณ์. นี้จะต้องทำคืน คือทำให้พ้นโทษ.

๔. กิจธุระที่สงฆ์จะต้องทำ เช่นการให้อุปสมบท เรียกว่า
กิจจาธิกรณ์. นี้ต้องทำให้สำเร็จ.

เหตุไรจึงต้องจัดอาบัติเป็นอาปตตาทิกรณ์ด้วยแผนกหนึ่ง. เพราะ
ว่าอาบัติเมื่อมีอยู่ในภิกษุใด ภิกษุนั้นต้องแสดง และถ้าเกี่ยวกับสงฆ์
ก็จำต้องระงับ จึงจัดเป็นอธิกรณ์ด้วยแผนกหนึ่ง.

อธิกธมฺมถะ ๗

อธิกธมฺมถะ ศัพท์นี้เป็นชื่อแห่งสิกขาบท หรือแห่งธรรม
แปลว่า สำหรับระงับอธิกธมฺม.

๑. ระเบียบที่ต้องทำ ในที่พร้อมหน้าการกสงฆ์ ที่เข้าเป็น
องค์ประชุมตั้งแต่ ๕ รูปขึ้นไป. อาบัติเขาไม่ต้องพร้อมหน้าสงฆ์
อาบัติหนักต้องพร้อมหน้าสงฆ์. พร้อมหน้าบุคคล คือผู้ที่เกี่ยวข้อง
ในเรื่องนั้น ๒ ฝ่าย. พร้อมหน้าวัตถุ คือยกเรื่องราวที่เกิดขึ้นนั้น
ขึ้นวินิจฉัย. พร้อมหน้าธรรม คือตัดสินใจให้เป็นไปตามยุติธรรม
ไม่ลำเอียงเข้ากับฝ่ายใดฝ่ายหนึ่ง เรียกสัมมุขาวินัย. สัมมุขาวินัยนั้น
ระงับอธิกธมฺมได้ทุกอย่าง.

๒. ระเบียบที่จะพึงให้เพราะมีสติ เรียกสติวินัย สติวินัยนี้
สำหรับให้แก่พระอรหันต์ เพื่อกันไม่ให้ใครโจทท่านด้วยอาบัติ ถ้าโจท
ก็ยกฟ้อง ด้วยอำนาจได้สมมติแล้ว ระงับได้เฉพาะอนุวาทาธิกธมฺม.

๓. ระเบียบที่ให้แก่ภิกษุผู้หายจากเป็นบ้าแล้ว เรียกอมูพหวินัย
นี้สำหรับให้แก่ภิกษุผู้หายเป็นบ้า เพื่อกันไม่ให้ใครโจทด้วยอาบัติ
ที่เธอทำในเวลาเป็นบ้า ระงับได้เฉพาะอนุวาทาธิกธมฺม.

๔. การทำตามรับ คือปฏิบัติตามปฏิญญาของจำเลยผู้รับเป็นสัตย์
เรียกปฏิญญาตกรณะ. นี้สำหรับระงับอนุวาทาธิกธมฺม และอาบัติตา-
ธิกธมฺม.

๕. การตัดสินใจเอาตามคำของคนข้างมากเป็นประมาณ เรียก

เขยยสิกขา. วิธีนี้สำหรับใช้ในเวลาที่ความเห็นของคนทั้งหลายเป็นอันมากแตกต่างกันเป็น ๒ ฝ่าย ให้ฟังเอาเสียงข้างมากเป็นเกณฑ์ นี้สำหรับระงับวิวาทาธิกรณ์.

๖. การลงโทษแก่ผู้ผิด เรียกตัสสปาปิยสิกขา. วิธีนี้สำหรับลงโทษแก่ผู้ผิดซึ่งไม่รับเป็นสัตย์ แต่พิจารณาได้ความสมจริงดังข้อหาทุกอย่าง ใช้ระงับเฉพาะอนุวาทาธิกรณ์.

๗. ระเบียบดั่งกลบไว้ด้วยหญ้า ได้แก่กิริยาที่ประณีประนอมกันทั้ง ๒ ฝ่าย โดยไม่ต้องชำระสางหาความเดิม เรียกติณวัตถารกวินัย วิธีนี้สำหรับใช้เป็นเครื่องระงับอาปตตาทิกรณ์และอนุวาทาธิกรณ์ ซึ่งเป็นเรื่องที่ยุ้งยากและเป็นเรื่องใหญ่สำคัญ อันจะเป็นเหตุกระเทือนทั่วไป เช่นเรื่องภิกษุเมืองโกสัมพีแตกกันเป็นตัวอย่าง